

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**RAZVOJ ZASAVJA PRED IN PO VSTOPU SLOVENIJE V
EVROPSKO UNIJO**

Ljubljana, september 2017

ŽIGA KORITNIK

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisani Žiga Koritnik, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtor predloženega dela z naslovom Razvoj Zasavja pred in po vstopu Slovenije v Evropsko Unijo, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko izr. prof. dr. Tjašo Redek.

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravil/-a samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobil/-a vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označil/-a;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnal/-a v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil/-a soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne 28. 9. 2017

Podpis študenta: _____

KAZALO

UVOD	1
1 ZASAVSKA REGIJA	3
2 PRIMERJALNA RAZVITOST ZASAVJA Z OSTALIMI SLOVENSKIMI REGIJAMI	4
2.1 Bruto domači proizvod	4
2.2 Poslovanje podjetij v Zasavju	8
2.3 Demografske značilnosti in značilnosti trga dela	10
2.4 Zaposlenost, brezposelnost in dohodki	13
2.5 Izdatki za raziskave in razvoj.....	17
3 PODROBEN PREGLED GOSPODARSKEGA RAZVOJA ZASAVJA	20
3.1 Pregled gospodarskega stanja	20
3.2 Opis izbranih uspešnih podjetij iz Zasavja	25
3.3 Sinteza stanja Zasavja	33
4 SPODBUJANJE GOSPODARSTVA V ZASAVJU	34
5 ANALIZA POSLOVNEGA OKOLJA V ZASAVJU S Poudarkom NA PODPORNEM OKOLJU	39
5.1 Cilji in metodologija	39
5.2 Analiza odgovorov	40
5.2.1 Gospodarsko stanje v Zasavju in razlogi za razvojni zaostanek	41
5.2.2 Ovire v poslovnem okolju	42
5.2.3 Vpliv vstopa Slovenije v EU na razvoj zasavskega gospodarstva	45
5.2.4 Dostopnost poslovnih prostorov in zemljišč	46
5.2.5 Dostopnost finančnih virov za investicije in razvoj	48
5.2.6 Zgodovinsko pogojeni razlogi za razvojni zaostanek.....	50
5.2.7 Kadri in izobraževanje.....	51
5.2.8 Sodelovanje podjetij z ostalimi deležniki (občina, razvojna agencija)	52
5.2.9 Vizija prihodnjega razvoja.....	55
5.3 Povzetek intervjujev	55
6 DISKUSIJA IN PREDLOGI	58
6.1 SWOT analiza Zasavja	58
7 SKLEP	62
LITERATURA IN VIRI	64
PRILOGE	1

KAZALO TABEL

Tabela 1: Notranje selitve iz ostalih regij v Zasavsko regijo, 2006 - 2016.....	11
Tabela 2: Selitveni prirast po statističnih regijah na 1000 prebivalcev, 2010 – 2015.....	12
Tabela 3: Naravni prirast po regijah na 1000 prebivalcev, 2010 - 2015	13
Tabela 4: Povprečne mesečne bruto plače v Zasavju po spolu in starostnih skupinah, 2010 - 2014 (v EUR).....	16
Tabela 5: Povprečna mesečna bruto plača v Osrednjeslovenski regiji po spolu in starostni skupini, 2010-2014 (v EUR).....	17
Tabela 6: Izdatki za raziskave in razvoj po regijah, 2010 - 2015 (v 1000 EUR).....	18
Tabela 7: Število podjetij, zaposlenih in prihodek podjetji (v EUR) v Zasavju, 2008 – 2015	28
Tabela 8: Delež izdatkov za raziskave in razvoj v Zasavju, 2003 – 2014 (v %)	32
Tabela 9: Povzetek glavnih poudarkov intervjujev	57
Tabela 10: SWOT analiza Zasavja.....	58

KAZALO SLIK

Slika 1: BDP v posameznih statističnih regijah leta 2005 (v mio. EUR).....	5
Slika 2: BDP v posameznih statističnih regijah leta 2015 (v mio. EUR).....	6
Slika 3: BDP na prebivalca po statističnih regijah v letu 2005 (v EUR)	7
Slika 4: BDP na prebivalca po statističnih regijah v letu 2015 (v EUR)	7
Slika 5: Struktura BDP po dejavnostih v Zasavju leta 2005 in 2016 (v %).....	8
Slika 6: Število podjetji po statističnih regijah v letu 2015.....	9
Slika 7: Selitveno gibanje prebivalstva v Zasavju, 2000-2016	10
Slika 8: Stopnja registrirane brezposelnosti v Zasavju po spolu, 2010-2016 (v %)	13
Slika 9: Stopnja registrirane brezposelnosti po statističnih regijah leta 2010 (v %).....	14
Slika 10: Stopnja registrirane brezposelnosti po statističnih regijah leta 2016 (v %).....	15
Slika 11: Število delovno aktivnega prebivalstva v Zasavju, 2010–2016.....	15
Slika 12: BDP Zasavja med leti 2000 in 2015 (fiksni tečaj, v mio EUR).....	21
Slika 13: BDP na prebivalca v Zasavju, 2000 - 2015 (v EUR).....	21
Slika 14: Delež zasavskega BDP v celotnem slovenskem BDP med leti 2000 in 2015 (v %)	22
Slika 15: Bruto dodana vrednost v pridelovalni dejavnosti, rudarstvu in drugi industriji v Zasavju med leti 2000 in 2015 (v %).....	22
Slika 16: Bruto dodana vrednost v predelovalni dejavnosti v Zasavju, 2000-2015 (v %)..	23
Slika 17: Bruto dodana vrednost pri poslovanju z nepremičninami v Zasavju, 2000-2015 (v %).....	23
Slika 18: Cene stanovanj po Sloveniji.....	24
Slika 19: Bruto dodana vrednost s področja strokovne, znanstvene in tehnične smeri (MN) v Zasavju, 2000-2015 (v %)	25

Slika 20: Število hitrorastočih podjetij v Zasavju, 2008-2015	29
Slika 21: Bruto investicije zasavskih podjetij v osnovna sredstva, 1999-2011 (v 1000 EUR)	30
Slika 22: Bruto investicije zasavskih podjetij v osnovna sredstva, 2012- 2015 (v 1000 EUR)	31
Slika 23: Izdatki v raziskave in razvoj zasavskih podjetij, 2007-2015 (v 1000 EUR).....	31
Slika 24: Delovno aktivno prebivalstvo v Zasavju, 2005-2016	32

UVOD

V Sloveniji obstaja 12 regij in najmanjša med njimi je Zasavje. Nahaja se v središču Slovenije in ima tri občine – Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi. Začetki Zasavja segajo v leto 1755, ko je baron Franc Rakovec Raigersfeldt kot prvi pridobil dovoljenje o lomljenju zasavskega premoga. Ta dejavnost je začela privabljati ljudi, območje se je začelo hitro poseljevati in urbanizirati do te mere, da je 100 let kasneje Zasavje postalo slovensko industrijsko središče (Rozina, 2014).

Glavna dejavnost, ki je narekovala industrijski razvoj Zasavja, je bila premogovništvo. Ta dejavnost je v začetku 19. stoletja povzročila nastanek prvih tovarn, ki so se ukvarjale z dejavnostmi, povezanimi s premogovništvom – steklarne, topilnice svinca in cinka ter apnenice. Z izgradnjo železnice pa je gospodarstvo Zasavja pridobilo še nov zagon, ki je povzročil nastanek novih steklarn, kemične industrije, cementarne, opekarne, predelovalnice antimona, termoelektrarne in žag.

Premogovništvo, ki je veljalo za glavni generator gospodarskega razvoja Zasavja, je v prehodu v 21. stoletje postalo glavni zaviralec gospodarskega razvoja Zasavja. Premog je postal stroškovno neučinkovit, kar je povzročilo postopno zapiranje zasavskih rudnikov in z njimi povezanih podjetij. Reorganizacija je bila neizbežna in se dogaja še vse do danes, predvsem pri energetiki.

Osnovni cilj pri pisanju naloge je bil natančna analiza razvojnih priložnosti Zasavja skozi prizmo podpornega okolja z namenom priprave predlogov za hitrejši in učinkovitejši razvoj regije. Med glavnimi cilji naloge spadajo: identifikacija razlogov za gospodarski zaostanek Zasavja v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami, ocena delovanja občin in razvojne agencije ter identifikacija priložnosti in z njimi nabor ukrepov, ki bi pospešile gospodarski razvoj.

Raziskovalna vprašanja, ki so vodila delo pri nalogi, so bila:

1. Kakšne so razvojne značilnosti Zasavja ter kako se je Zasavje razvijalo pred vstopom Slovenije v EU?

Na gospodarski razvoj Zasavja je vplivalo večje število dejavnikov, ki segajo vse od zgodovinsko pogojene strukture gospodarstva še iz časa Jugoslavije, osamosvajanja Slovenije (značilnosti tranzicije), razvojne politike, do velikosti podjetij in managerskih praks v njih. Zanimalo nas je predvsem, kaj vse od zgoraj naštetega je v največji meri vplivalo na padec gospodarskega razvoja regije.

2. Kakšne so razvojne značilnosti Zasavja po vstopu Slovenije v EU in kje se nahaja Zasavje v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami?

Če je bil eden izmed razlogov za prekinitev gospodarskega razvoja osamosvojitve Slovenije in s tem izguba glavnega tržišča podjetij, bi vstop Slovenije v EU gotovo moral pozitivno vplivati na zasavska podjetja in s tem na gospodarski razvoj Zasavja. Podjetjem se je z vstopom Slovenije v EU odprl nov in večji trg, ki pa je s seboj prinesel tudi negativne lastnosti v obliki učinkovitejše konkurence iz drugih držav članic EU.

Pozitivna lastnost vstopa Slovenije v EU je možnost prejemanja sredstev EU, brez katerih bi država in posledično posamezna regija dosti težje dosegala razvojne cilje oziroma bi jih dosegala počasneje (Mrak & Wostner, 2005, str. 4). V kakšni meri so podjetja izrabila to možnost prejemanja evropskih sredstev ter s kakšno birokracijo se soočajo pri prijavi na razpise, bomo poskušali pojasniti v nadaljevanju.

Zanimalo nas je tudi, če so podjetja zgrabila priložnosti in učinkovito odreagirala na spremembe oziroma ali so se večje gospodarske spremembe (predvsem pri večjih podjetjih, kot npr. rudniki in energetika) začele že pred vstopom Slovenije v EU in s tem že oznanile potrebno reorganizacijo gospodarstva.

S kvantitativno analizo smo želeli pojasniti, kje se je skozi leta nahajalo Zasavje v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami. Zapiranje tovarn in reorganizacija energetskega sektorja sta po našem mnenju povzročila gospodarsko zaostajanje regije glede na ostale slovenske regije.

3. Kakšno je stanje prebivalcev Zasavja in kako se ljudje organizirajo, da na trgu dela maksimalno izkoristijo svoje znanje in spretnosti? V skladu s teorijo bi morali iskati priložnosti, s tem tudi izkoristiti možnosti, ki jih ponuja večji trg. Če jih, na katerih področjih jih? Če ne, kje ne in zakaj ne?

Stopnja brezposelnosti je v Zasavju visoka, glavni razlog za to pa je bilo zapiranje velikih podjetij. Občina in razvojna agencija kot glavna podporni deležnika gospodarskega razvoja bi morala ljudem in tudi podjetjem pomagati, da se stopnja brezposelnosti niža.

V Zasavju obstaja dovolj tako imenovanih promotorjev Zasavja, ki ljudem omogočajo lažjo in učinkovitejšo pot od ideje do izvedbe. Tudi programi razvojnih deležnikov gredo v tej smeri, da poskušajo zmanjšati brezposelnost s promoviranjem podjetništva, ki bi kasneje vplivalo tudi na razvoj Zasavja. V zadnjih letih je Zasavje obogateno s tehnološkim in strokovnim znanjem, ki bi novoustanovljenim podjetjem prišlo zelo prav. Bližina tega znanja omogoča hitrejšo izvedbo in je pomembna pri realizaciji ideje (Audretsch, 1998), poleg tega pa vpliva na izvajanja podjetništva, saj ljudje hitreje pridobijo pomoč (Shane & Venkataraman, 2000).

Obstaja pa tudi druga (slaba) stran brezposelnosti in to so v nadaljevanju potrdili tudi izsledki intervjujev. Večina ljudi postane po izgubi službe preveč pasivnih, ker se zanaša na državno finančno pomoč in druge ugodnosti. Kljub temu, da brezposelnost nekatere ljudi prisili iti v

podjetniške vode, niso vsi ljudje enaki in enako produktivni. Temu primerno smo želeli izvedeti, kako proaktivni so podporni deležniki pri iskanju tujih investicij v Zasavju, ki bi brezposelnim omogočile delo.

Metodološko je naloga temeljila na več pristopih: pregledu literature, obdelavi statističnih podatkov in lastni raziskavi, ki je temeljila na intervjujih. S pomočjo pregleda literature in obdelave obstoječih statističnih podatkov smo pripravili temeljne informacije oziroma poglobljen pregled gospodarskega razvoja Zasavja. Z namenom poglobljenega razumevanja dejavnikov razvoja in odgovornosti posameznih deležnikov pa smo opravili tudi intervjuje z glavnimi deležniki razvoja – podjetji, občinami, razvojno agencijo.

Naloga s pomočjo pregleda gospodarskega razvoja v primerjalnem kontekstu ter s pomočjo mnenj deležnikov prispeva k literaturi poglobljeno razumevanje gospodarskih težav regije in ponuja določene rešitve. S tem dodaja specifičen pogled na regijo, ki je v literaturi malo obdelana. Pri pripravi teksta smo se soočali z nekaj omejitvami, predvsem z razpoložljivostjo in ažurnostjo poglobljenih statističnih podatkov. Poleg tega pa je bila omejitev tudi pripravljenost podjetij in ostalih razvojnih deležnikov za intervju.

V luči omenjenih omejitev lahko predlagamo, da bi bilo v prihodnosti delo v smeri analize Zasavja potrebno nadaljevati in skušati nadgraditi, smiselno analizirati tudi podobno delovanje podjetij in podpornih deležnikov iz bolj razvitih regij, kot je osrednjeslovenska. S podobnim pristopom analiziranja vseh deležnikov, ki vplivajo na gospodarski razvoj regije (podjetja, občina, razvojna agencija, šole), bi lahko še dodatno identificirali večje razlike med Zasavjem in osrednjeslovensko regijo; s tem bi prišli do še boljših zaključkov glede usmeritev in priprave nabora ukrepov za uspešen regionalni razvoj Zasavja.

Magistrska naloga je sestavljena iz treh delov. V prvem delu na splošno predstavimo Zasavje in ga primerjamo z ostalimi slovenskimi statističnimi regijami. Pri primerjalni analizi smo podrobneje predstavili bistvene kazalnike gospodarskega razvoja in Zasavje umestili v Slovenijo po uspešnosti le teh. V drugem delu sledi podrobnejša analiza Zasavja, kjer bomo poskušali odgovoriti na vprašanja, kje so razlogi za upad gospodarske aktivnosti in kaj lahko Zasavje naredi, da padajoči trend pri gospodarskih kazalnikih preobrne v naraščajočega. Pogledali bomo tudi, kje se nahaja glavni potencial za gospodarski razvoj in kako ga vodilni odločevalci upravljajo. Na koncu tega dela pa smo poskušali analizirati, kako razvojni odločevalci vplivajo na razvoj Zasavja, katere politike uporabljajo ter katere bi po našem mnenju morali začeti uvajati. V tretjem delu s pomočjo intervjujev sledi kvalitativna analiza podjetij, občine in razvojne agencije. Intervjuji predstavljajo glavni vir odgovorov na raziskovalna vprašanja, ki so predstavljena zgoraj.

1 ZASAVSKA REGIJA

Zasavje je z 264 km² površine in 57.567 prebivalci v letu 2015 (kar je 3 % prebivalcev Slovenije) najmanjša med dvanajstimi slovenskimi statističnimi regijami (Statistični urad Republike Slovenije: v nadaljevanju SURS, 2015). Zasavje ima najmanj prebivalcev med slovenskimi statističnimi regijami in število prebivalcev tudi najhitreje nazaduje. Poglavitni razlog za takšno dogajanje je visok indeks staranja prebivalstva, ki je za 25,7 indeksnih točk nad slovenskim povprečjem, ter negativni selitveni prirast (Regionalni razvojni program; v nadaljevanju RRP, 2015).

Tradicionalno industrijsko in rudarsko-energetsko območje je po zapiranju rudnikov in zatonu nekaterih industrijskih panog v zadnjih dvajsetih letih v obdobju preobrazbe (RRP, 2015). Zasavje sestavljajo občine Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ob Savi, ki imajo enake industrijsko-rudarske temelje. Glede na gostoto prebivalstva (162,8/km²) je za osrednjeslovensko regijo drugo najpogosteje poseljeno območje (SURS, 2016). Razpršenost prebivalstva je neenakomerna, saj so visoke koncentracije značilne le za občinska urbana jedra Trbovelj, Zagorja in Hrastnika. Konec leta 2013 je bila objavljena sprememba uredbe o statistični klasifikaciji teritorialnih enot NUTS (angl. *The Nomenclature of Territorial Units for Statistics*), ki je na ravni NUTS3 oziroma statističnih regij preselila občino Litija iz osrednjeslovenske regije v Zasavje.

V letu 2015 je bilo v Zasavju 11.891 delovno aktivnih prebivalcev, kar je 1,6 % celotnega slovenskega aktivnega prebivalstva (SURS, 2016). 86 % oseb je bilo zaposlenih v podjetjih, družbah in organizacijah, ostali pa pri samozaposlenih osebah. Delež slednjih je bil 14 % (RRP, 2015). Stopnja brezposelnosti se je do leta 2008 nižala, po izbruhu finančne krize pa se je ponovno začela vzpenjati in je stalno višja od slovenskega povprečja. Najbolj kritično je v občinah Hrastnik in Trbovlje, kjer je bila stopnja brezposelnosti kar 18,8 % (SURS, 2016). Odstotek delovno aktivnih prebivalcev, ki odhajajo na delo v drugo regijo, je 49 % in je najvišji med vsem slovenskimi regijami (SURS, 2016).

2 PRIMERJALNA RAZVITOST ZASAVJA Z OSTALIMI SLOVENSKIMI REGIJAMI

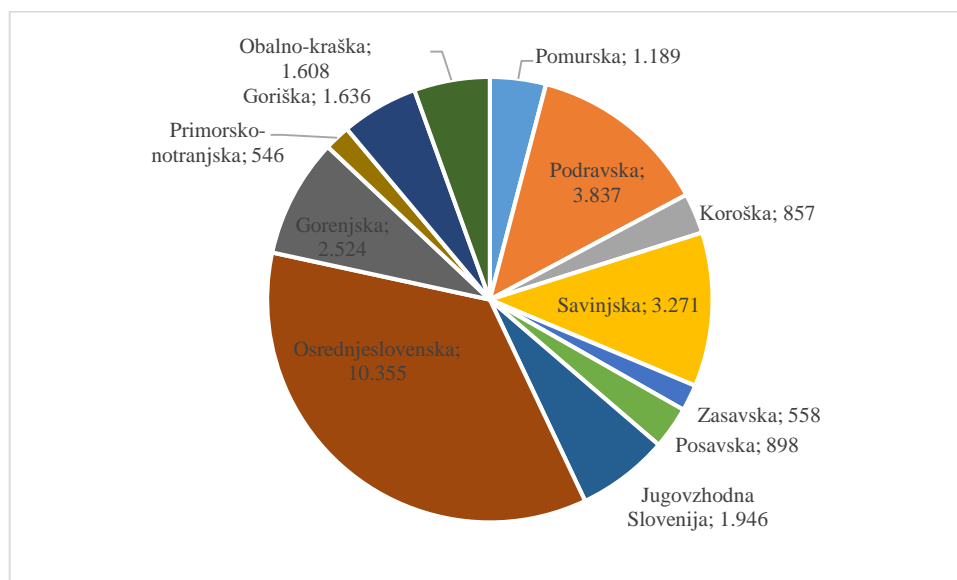
Slovenija vsebuje 12 statističnih regij. V Prilogah 3 in 4 so predstavljeni podatki, pridobljeni od SURS, ki opisujejo značilnosti posameznih regij. Zasavje ima glede na podatke najslabše kazalnike izmed vseh regij. Zakaj je to ravno v Zasavju, bomo poskušali razjasniti v naslednjih točkah.

2.1 Bruto domači proizvod

Slika 1 prikazuje BDP po posameznih slovenskih regijah v letu 2005, ki velja za osnovnega pokazatelja gospodarskega razvoja in rasti regije. Barve na sliki ponazarjajo posamezno regijo. Iz podatkov je opaziti, da v letu 2005 prednjači osrednjeslovenska regija, sledi ji

podravska regija, na tretjem mestu je savinjska regija. V letu 2005 je bil BDP v omenjenih regijah 10.355 milijonov EUR, 3.837 milijonov EUR in 3.271 milijonov EUR. V Zasavju je bil BDP leta 2005 najnižji od vseh regij, in sicer 558 milijonov EUR. Ta podatek je povsem razumljiv, saj ima Zasavje najmanj podjetij od vseh regij; osrednjeslovenska regija, ki ima največ podjetij, ima posledično tudi najvišji BDP.

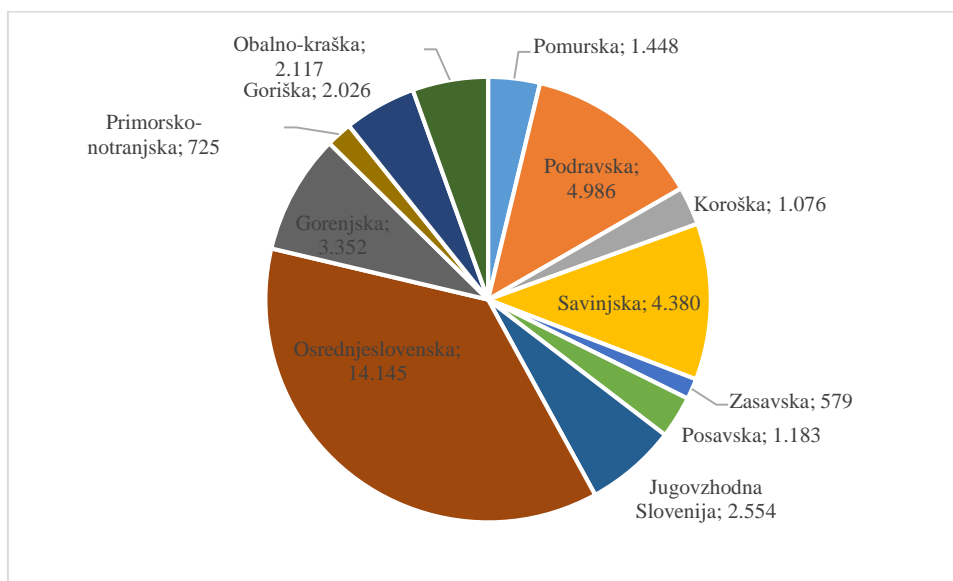
Slika 1: BDP v posameznih statističnih regijah leta 2005 (v mio. EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017a.

Slika 2 prikazuje BDP v posameznih statističnih regijah v letu 2015. Razlik glede regij, ki imajo najvišji BDP v Sloveniji, glede na leto 2005 ni opaziti. BDP treh najboljših regij je glede na leto 2005 zrasel in znaša 14.145 milijonov EUR (osrednjeslovenska), 4.986 milijonov EUR (podravska) in 4.380 milijonov EUR (savinjska). Enako velja za Zasavje, ki je tudi v letu 2015 regija z najnižjim BDP, in sicer 579 milijonov EUR.

Slika 2: BDP v posameznih statističnih regijah leta 2015 (v mio. EUR)

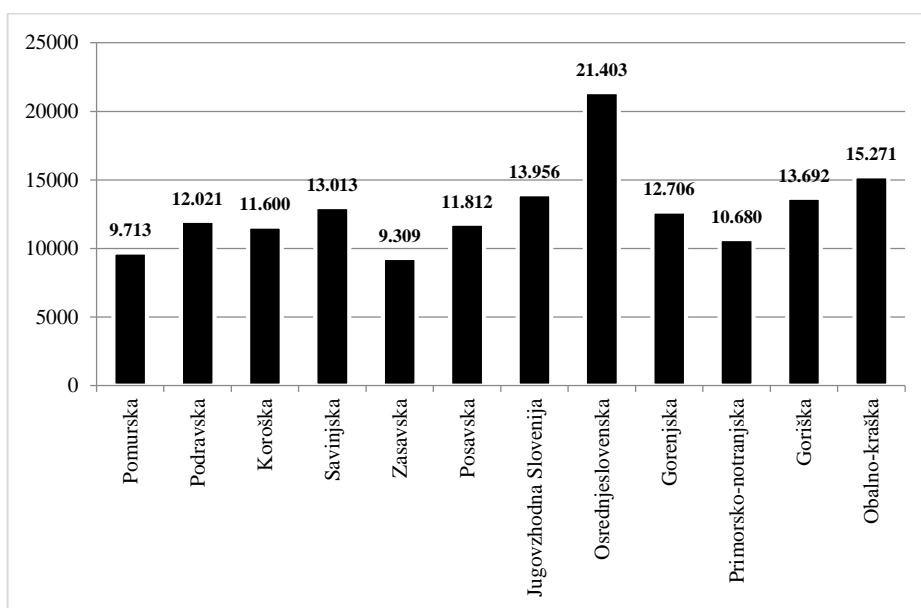

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017b.

BDP na prebivalca regije zagotavlja splošen vtis o konkurenčnosti in produktivnosti regionalnega gospodarstva. Potrebno je poudariti, da BDP na prebivalca ne kaže porazdelitve premoženja med različnimi skupinami prebivalstva v isti regiji in ne meri dohodka na voljo zasebnim gospodinjstvom v regiji, saj lahko zaradi delovnih migrantov zaposleni prispevajo k BDP ene regije (tam, kjer delajo) in dohodku gospodinjstva v drugi regiji (kjer prebivajo) (Eurostat, 2017). Zaradi omenjenega dejstva pri tem kazalcu ni takšne razlike med osrednjeslovensko in ostalimi regijami. Razlog za to konvergenco je po našem mnenju prav prejšnje pojasnilo in podatek iz slike 26, kjer je razvidno, da je v osrednjeslovenski regiji veliko število delovnih migrantov, predvsem iz okoliških regij. Te visoke ravni BDP na prebivalca pa ne kažejo nujno na ustrezno visoko raven dohodkov prebivalcev dane regije.

Na sliki 3 je prikazan BDP na prebivalca v letu 2005. Najvišji BDP na prebivalca je imela osrednjeslovenska regija (21.403 EUR), sledi ji obalno-kraška (15.271 EUR) in nato jugovzhodna Slovenija (13.956 EUR). Zasavje je imelo v letu 2005 najnižji BDP na prebivalca od vseh statističnih regij, in sicer 9.309 EUR. Malce višjega je imelo Pomurje, ki je znašalo 9.713 EUR.

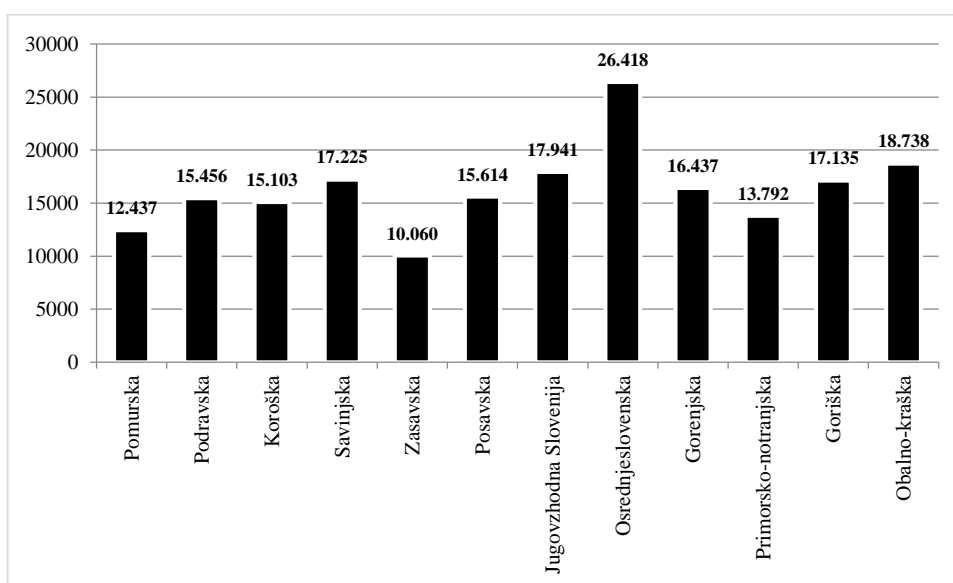
Slika 3: BDP na prebivalca po statističnih regijah v letu 2005 (v EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017c.

Slika 4 prikazuje BDP na prebivalca v letu 2015. Najboljše tri regije v letu 2005 imajo enak vrstni red tudi v letu 2015. Opaziti je tudi rast BDP na prebivalca v vseh statističnih regijah. Zasavje je imelo tudi v letu 2015 najnižji BDP na prebivalca (10.060 EUR) od vseh statističnih regij. Razlika med pomursko regijo in Zasavjem po BDP na prebivalca pa je v letu 2015 (2.377 EUR) dosti večja, kot je bila v letu 2005 (404 EUR).

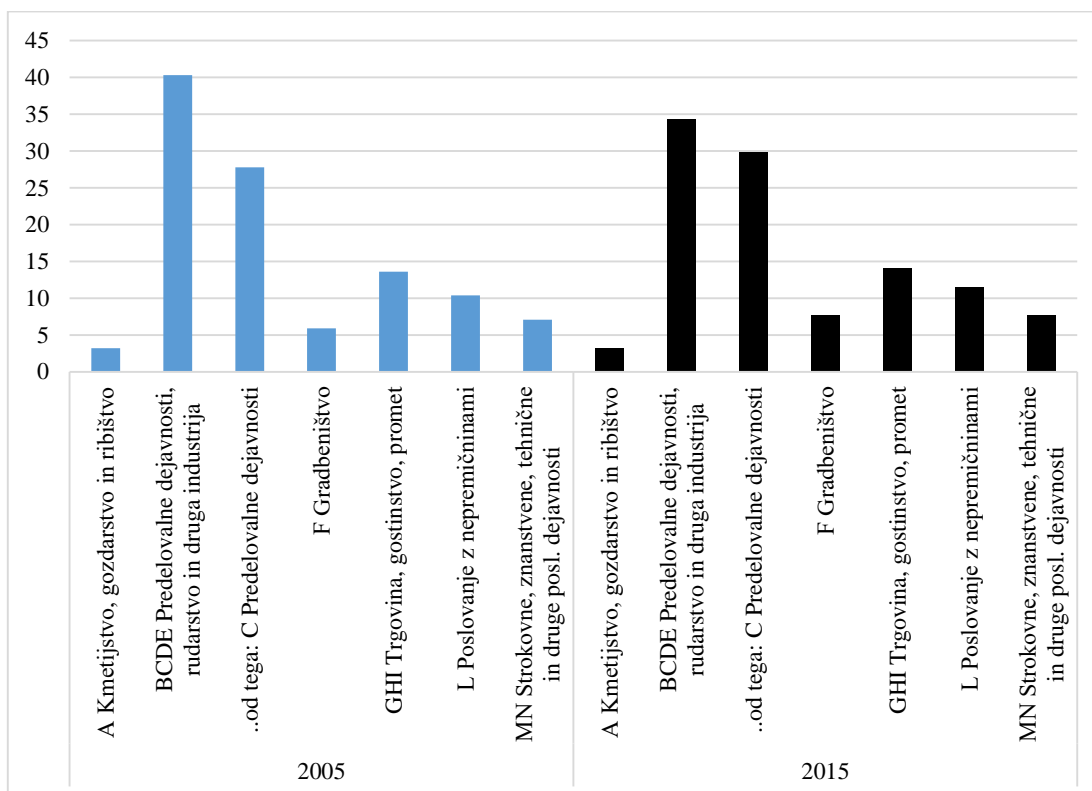
Slika 4: BDP na prebivalca po statističnih regijah v letu 2015 (v EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017d.

Na sliki 5 je prikazana struktura BDP Zasavja po dejavnostih v letih 2005 in 2016. Največji delež v BDP Zasavja v letu 2005 so imeli predelovalna dejavnost, rudarstvo in druga industrija. Takšni deleži BDP so plod naravnih, geografskih in zgodovinskih danosti ter tudi razvojnih in ekonomskih dogajanj v Zasavju.

Slika 5: Struktura BDP po dejavnostih v Zasavju leta 2005 in 2016 (v %)

Vir: Statistični Urad Republike Slovenije, 2017e.

V letu 2015 so deleži podobno razporejeni. Malce višji delež v BDP Zasavja ima predelovalna dejavnost; s tem lahko potrdimo, da sta rudarstvo in ostala industrija, ki je povezana z rudarstvom, imela čedalje manjši delež v BDP Zasavja. Slika 5 kaže, da je delež iz 40,3 % v letu 2005 padel na 34,3 % v letu 2015.

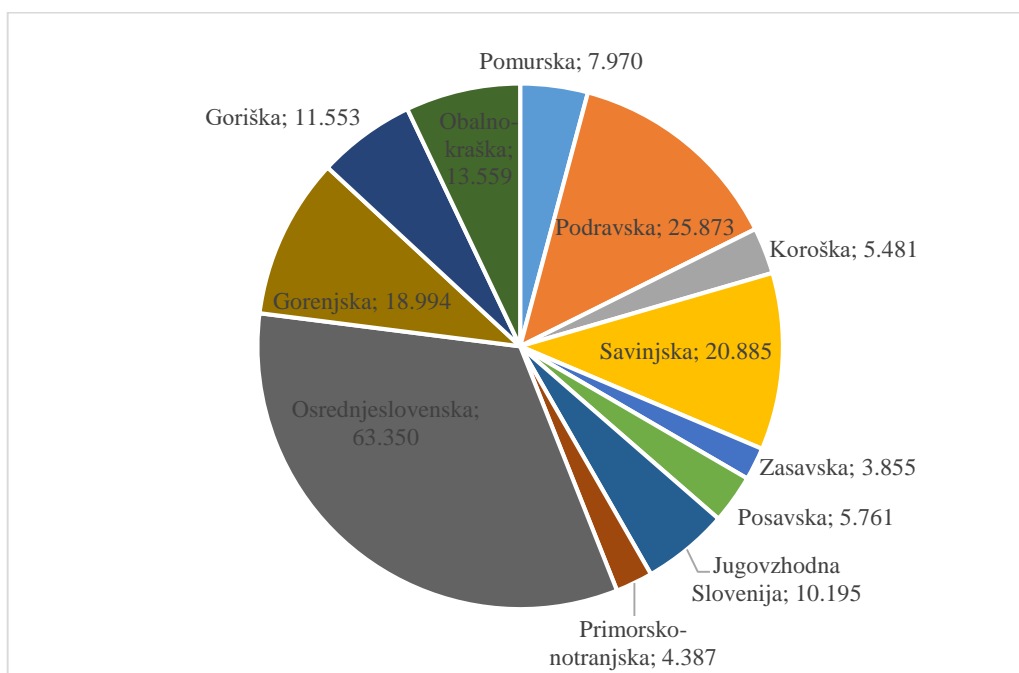
2.2 Poslovanje podjetij v Zasavju

Zasavje je po številu podjetij (2.637) najslabša regija. Regija z največjim številom podjetij je osrednjeslovenska, ki jih ima 62.066, sledi ji podravska s 25.312 podjetji (slika 6). Pri podravske regiji je zanimivo to, da ima kljub temu, da je po številu podjetij na drugem mestu v Sloveniji, visoko stopnjo brezposelnosti. Pričakovano je prihodek podjetij največji pri osrednjeslovenski regiji (42.837 milijonov EUR), saj je regija po številu podjetij na prvem mestu. Zasavje ima na drugi strani najnižji prihodek podjetij, ki znaša 744,71 milijonov EUR. Tudi ta podatek je pričakovan in logičen, saj ima Zasavje najmanjše število podjetij.

Temu v največji meri botruje dejstvo, da se svet spreminja, in se energija, ki so jo uporabljali pred 20 leti, danes ne uporablja več. Dokaz tega so tudi izsledki intervjujev; vsi intervjuvanci menijo, da je eden izmed glavnih razlogov za gospodarski padec Zasavja stroškovna neučinkovitost premoga kot energenta. Poleg tega pa gredo v zadnjih letih direktive EU (zmanjšanje emisij toplogrednih plinov in povečanje porabe obnovljivih virov) v smeri uporabe zelene energije, ki nima negativnih posledic na okolje in je tudi stroškovno učinkovitejša od premoga.

Nova podjetja v Zasavju so nastajala dokaj hitro. V letu 2012 je bil delež novonastalih podjetij za 10,57 % večji od slovenskega povprečja, hkrati pa ima visok delež podjetij, ki so prenehala poslovati (10,09 %). V Zasavju je v letu 2015 delovalo 3.855 podjetij, ki so ustvarila 948,515 milijonov EUR prihodka (SURs, 2015). Povprečni dohodek na osebo, ki dela v teh podjetjih, pa je bil najnižji v državi (SURs, 2015). Zasavske družbe že štiri leta zapored beležijo izgube, ki so se v primerjavi z letom 2012 povečale za 17 %. Na drugi strani pa podjetniki poslujejo z dobičkom vrsto let, vendar se je njihov poslovni izid glede na leto 2012 zmanjšal za 12 % (RRP, 2015).

Slika 6: Število podjetji po statističnih regijah v letu 2015

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017f.

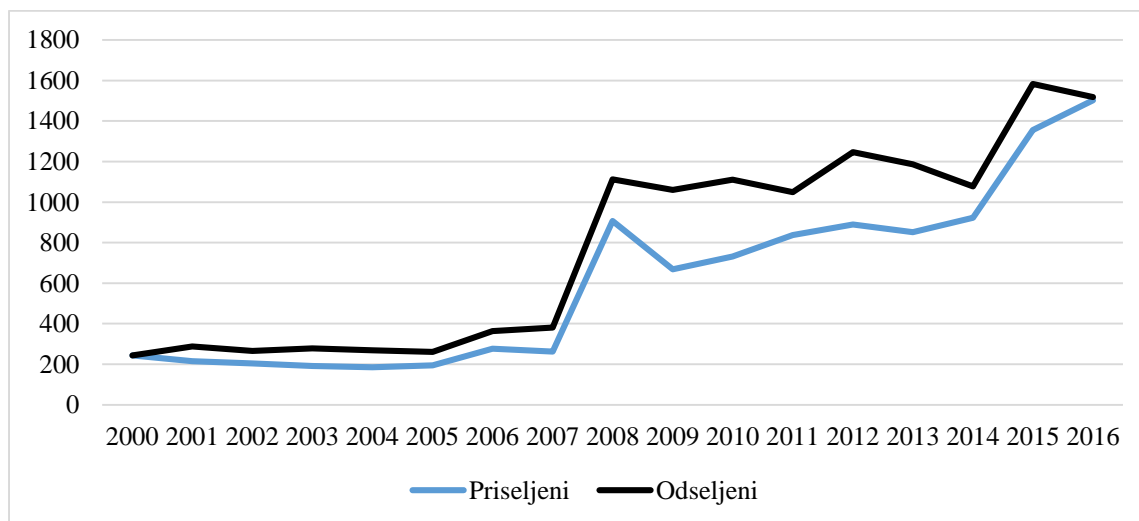
Eden izmed pokazateljev gospodarske aktivnosti v posamezni regiji in tudi, kako so podjetja odreagirala na prost pretok blaga in storitev, ki jim poleg ljudi in kapitala omogoča EU, je delež uvoza in izvoza. Pri teh dveh kazalnikih spet prednjači osrednjeslovenska regija, ki je v letu 2016 izvozila v vrednosti 6.243,66 milijonov EUR in uvozila v vrednosti 9.672,52 milijonov EUR. Iz teh podatkov je razvidno, da je delež uvoza večji od izvoza, kar lahko

slabo vpliva na gospodarsko rast regije. Po drugi strani pa je to pomembna komponenta za gospodarstvo, saj je pokazatelj, da je v osrednjeslovenski regiji povpraševanje po uvozi dovolj veliko. Treba je poudariti, da to velja predvsem za proizvodna sredstva, kot so deli strojev itd., saj lahko to izboljša stanje v gospodarstvu na dolgi rok. Zasavje je v tem segmentu spet najslabše postavljena regija. Izvozila je v vrednosti 203,53 milijonov EUR in uvozila v vrednosti 119,51 milijonov EUR (SURS, 2015). Empirične raziskave so pokazale, kako pomembna je izvozna naravnost podjetij, saj izboljša gospodarsko stanje v regiji in tudi blaginjo ljudi v njej (OECD, 1990). Gonzalez-Pernia in Pena-Legazkue (2015) v svoji raziskavi navajata, da izvozna naravnost podjetij, poleg podjetništva kot takega, še dodatno vpliva na gospodarski razvoj regije. Gospodarska rast in konkurenčnost podjetij nastaneta z izdelovanjem dobrin in ponujanjem storitev, ki ne zadovoljujejo samo potreb lokalnih prebivalcev (Backman & Gainsbrugh, 1949) temveč tudi prebivalcev iz drugih držav (Fagerber, 1996). Vstop Slovenije v EU je ustvaril priložnosti za podjetja, saj so se znašla na večjem trgu, kjer večjih ovir pri preprečevanju izvoza in uvoza ni več, zato so po našem mnenju mala in srednja podjetja v Zasavju pomembna za gospodarski razvoj regije.

2.3 Demografske značilnosti in značilnosti trga dela

Naravni prirastek je v Zasavju v vseh letih negativen in je glede na ostale regije v povprečju najvišji. Negativni naravni prirastek pomeni, da je v regiji smrtnost večja kot rodnost. Regija z najvišjim pozitivnim naravnim prirastkom je osrednjeslovenska.

Slika 7: Selitveno gibanje prebivalstva v Zasavju, 2000-2016

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017g.

Slika 7 prikazuje selitveno gibanje prebivalcev v Zasavju. Kot je razvidno iz slike, je število odseljenih v vseh letih večje od števila priseljenih. Ta razlika je še posebej očitna po letu 2008, ko je nastala globalna finančna kriza, ki so jo občutila tudi zasavska podjetja. Z leti se

je negativni selitveni prirast počasi zmanjševal in v letu 2016 je bilo število priseljenih in odseljenih skoraj enako. Je pa opaziti naraščajoč trend v priseljevanju in odseljevanju ljudi. Po našem mnenju se priseljujejo ljudje iz drugih regij, saj so stanovanja v Zasavju cenejša in pot do gospodarskih centrov, kot so Ljubljana, Celje in Maribor, zaradi bližine avtoceste ni tako dolga. To trditev podkrepijo tudi podatki iz tabele 1, kjer je razvidno, da se največ ljudi priseli v Zasavje ravno iz osrednjeslovenske, savinjske in podravske regije v vseh obravnavanih letih.

Tabela 1: Notranje selitve iz ostalih regij v Zasavje, 2006-2016

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Iz Pomurske	2	11	9	7	16	10	13	10	9	15	12
Iz Podravske	15	7	63	84	68	81	74	78	92	117	128
Iz Koroške	1	3	4	7	7	10	5	7	4	5	10
Iz Savinjske	31	43	157	115	149	147	181	146	173	152	176
Iz Posavske	4	9	30	17	33	34	45	28	62	72	91
Iz Jugovzhodne Slovenije	14	11	27	31	23	24	26	21	36	63	78
Iz Osrednjeslovenske	171	149	482	317	344	409	413	433	441	767	840
Iz Gorenjske	18	15	62	25	33	33	55	53	41	64	61
Iz Primorsko-notranjske	8	1	5	5	4	9	14	4	5	16	10
Iz Goriške	6	5	30	14	11	21	19	13	14	24	30
Iz Obalno-kraške	7	9	38	46	43	60	45	59	46	61	66

Vir: Statistični urad Slovenije Republike, 2017h.

Negativni selitveni prirast je glede na število podjetij (3.855) in visoko stopnjo brezposelnosti povsem normalen. Zadnjih nekaj let je v Zasavju prisoten visok porast iskalcev zaposlitve; poseben problem so mladi, ki iščejo svojo prvo zaposlitev. Ti so primorani iskati zaposlitvene možnosti v drugih regijah, kar za Zasavje predstavlja velik problem, saj se regija demografsko prazni in izgublja intelektualni potencial (RRP, 2015). Drugi razlog negativnega selitvenega prirasta v Zasavju je geografska lega. Zasavje leži med dvema regijama, med osrednjeslovensko in savinjsko, ki glede na kazalnike in podatke spadata med boljše slovenske regije. Ljudje se zaradi želje po boljšem življenju odločajo o selitvi v glavni mesti teh dveh regij, Ljubljano oziroma Celje. Anketa, ki jo je objavil SURS v vsakoletnem Statopisu, pokaže, da so prebivalci Zasavja med najmanj zadovoljnimi. Svoje zadovoljstvo so ocenili z oceno 6,4 od 10 točk (SURS, 2016) in to je po našem mnenju, predvsem pri mladih, eden izmed razlogov za odseljevanje v druge regije.

Tabela 2 prikazuje selitveni prirast v slovenskih regijah na 1000 prebivalcev. Gospodarska aktivnost v regiji po našem mnenju vpliva na njen selitveni prirast. Regiji, ki imata vseskozi pozitivni selitveni prirast, sta osrednjeslovenska in podravska, saj veljata za gospodarska

centra. Najvišji negativni selitveni prirast pa imata Zasavje in koroška regija. To sta regiji, ki ne veljata za gospodarsko močni in imata visoko stopnjo brezposelnosti, kar posledično privede v odseljevanje ljudi v iskanju boljše zaposlitve.

Tabela 2: Selitveni prirast po statističnih regijah na 1000 prebivalcev, 2010–2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pomurska	-0,9	1,7	-5,7	-4,7	-0,9	-2,1
Podravska	-0,5	1,9	-0,3	1,6	0,4	-0,8
Koroška	-5,1	-1,5	-4,5	-7,5	-4,1	-3,1
Savinjska	-2,8	0,5	-0,9	-2,2	-1,8	1,2
Zasavska	-9,5	-5,2	-8,1	-9,5	-5,6	-4,4
Posavska	0,4	0,9	1,8	-2,6	0,9	1,7
Jugovzhodna Slovenija	0,2	-0,6	-3,3	-2,2	-2,3	0,5
Osrednjeslovenska	2,4	2,1	6	5,2	2,6	1,9
Gorenjska	-0,9	-0,1	-3,3	-2,8	-2,3	-2
Primorsko-notranjska	0,5	-0,4	-0,3	0,2	2,2	0,1
Goriška	-0,8	-1,1	-2	-5,1	-1	-0,1
Obalno-kraška	1,8	4,8	3,3	8	-1,6	2,9

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017i.

Tabela 3 prikazuje naravni prirastek slovenskih statističnih regij na 1000 prebivalcev. Naravni prirastek je razlika med rodnostjo in smrtnostjo. V primeru, da je naravni prirastek pozitiven, je rodnost večja od umrljivosti, in obratno, če je naravni prirastek negativen. Zasavje ima od leta 2010 do 2015 negativni naravni prirastek, kar lahko pripišemo slabi gospodarski razvitosti regije in odseljevanju mladih, posledično pa v regiji ostane samo starejše prebivalstvo. Glede na povprečno starost prebivalcev to drži, saj so prebivalci Zasavja v povprečju stari 44,1 let (SURs, 2015). Enako velja tudi za pomursko in podravsko regijo, ki imata visoko povprečno starost prebivalcev in posledično negativni naravni prirastek.

Tabela 3: Naravni prirast po regijah na 1000 prebivalcev, 2010-2015

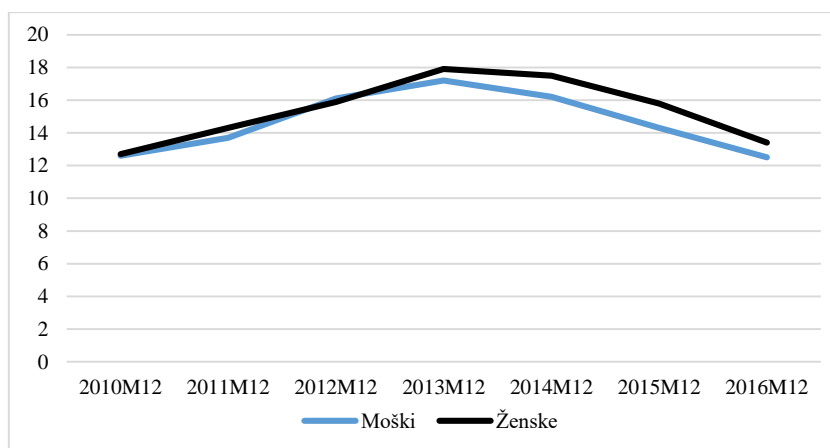
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pomurska	-273	-364	-288	-340	-359	-350
Podravska	-43	-264	-182	-434	-119	-560
Koroška	49	-25	54	-15	58	-39
Savinjska	419	401	204	203	263	34
Zasavska	-70	-77	-74	-106	-91	-61
Posavska	-73	-34	-90	-70	-64	-42
Jugovzhodna Slovenija	358	324	274	214	284	126
Osrednjeslovenska	2.333	2.207	2.033	1.757	1.860	1.475
Gorenjska	707	658	585	502	419	385
Primorsko-notranjska	36	142	13	64	-23	-21
Goriška	148	169	8	-14	-72	-111
Obalno-kraška	143	111	144	16	123	-29

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017j.

2.4 Zaposlenost, brezposelnost in dohodki

Na sliki 8 je prikazana stopnja registrirane brezposelnosti v Zasavju po spolu od leta 2010 do 2016. Od leta 2010 do 2013 je stopnja brezposelnosti naraščala za oba spola in tudi ni bilo večjih razlik v stopnji brezposelnosti med moškimi in ženskami. Po letu 2013 se stopnja brezposelnosti zmanjšuje, opaziti pa je, da je več brezposelnih žensk kot moških. Kljub temu, da je med leti 2010 in 2013 število podjetji naraščalo, to ni imelo pozitivnega vpliva na zaposlenost ljudi. Razlog je po našem mnenju veliko število novoustanovljenih samostojnih podjetnikov, ki so bili ustanovljeni kot plod programov za promoviranje podjetništva in niso dodatno zaposlovali.

Slika 8: Stopnja registrirane brezposelnosti v Zasavju po spolu, 2010-2016 (v %)

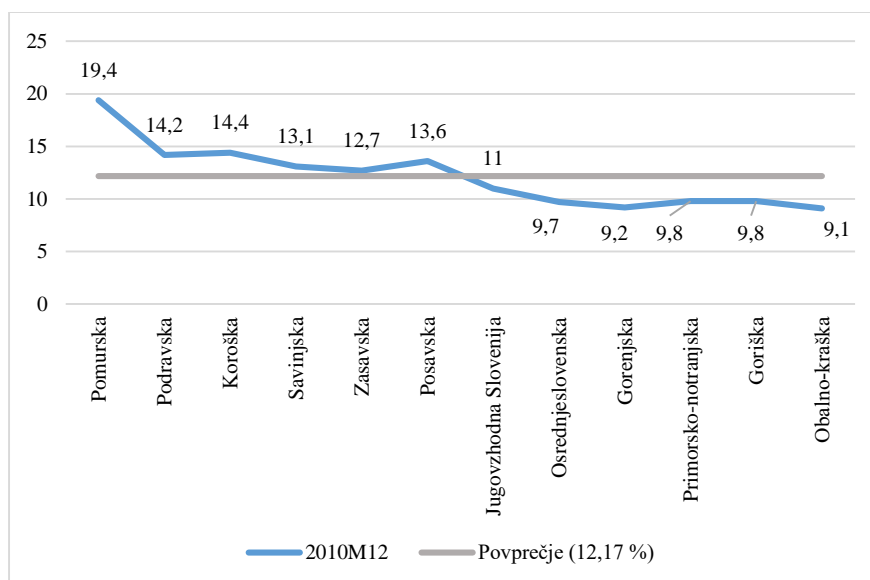

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017k.

Pri stopnji registrirane brezposelnosti Zasavje za razliko od ostalih kazalnikov, predstavljenih v nalogi, ni najslabša regija. Na sliki 9 je predstavljenih vseh 12 regij po stopnji brezposelnosti v letu 2010, siva črta pa ponazarja povprečje vseh regij v letu 2010. Dobro je vidno, katera regija se je nahajala nad povprečjem in katera pod njim. Najslabše regije so bile pomurska, podravska in koroška regija. Regije z najnižjo stopnjo brezposelnosti pa so bile osrednjeslovenska, gorenjska in obalno-kraška.

V prilogi 1 je razvidno, pri kateri starostni skupini v Zasavju je bilo med leti 2010 in 2016 registriranih največ brezposelnih oseb. Po podatkih sodeč je bilo največ registriranih brezposelnih oseb od 25. do 29. leta starosti. To je tudi eden izmed razlogov, zakaj se po navedbah razvojne agencije regija demografsko in intelektualno prazni, saj si mladi rajši iščejo službe drugje po Sloveniji. Po podatkih RRA je bila namreč skoraj tretjina zasavskega prebivalstva v letu 2015 primorana delati v drugih regijah.

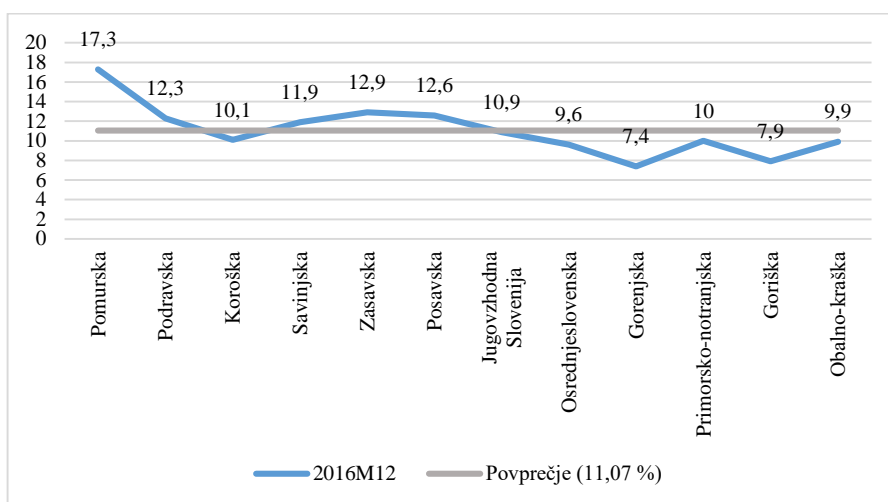
Slika 9: Stopnja registrirane brezposelnosti po statističnih regijah leta 2010 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017l.

V letu 2016 ima najvišjo stopnjo brezposelnosti pomurska regija, sledi ji Zasavje in posavska regija. Regijam, ki so imele najnižje stopnje brezposelnosti v letu 2010, se je stopnja brezposelnosti še za malenkost znižala (tj. osrednjeslovenska in gorenjska regija), razen obalno-kraški regiji, ki se ji je stopnja brezposelnosti povečala. Podrobnosti so prikazane na sliki 10, ki prikazuje stopnjo registrirane brezposelnosti po statističnih regijah v letu 2016.

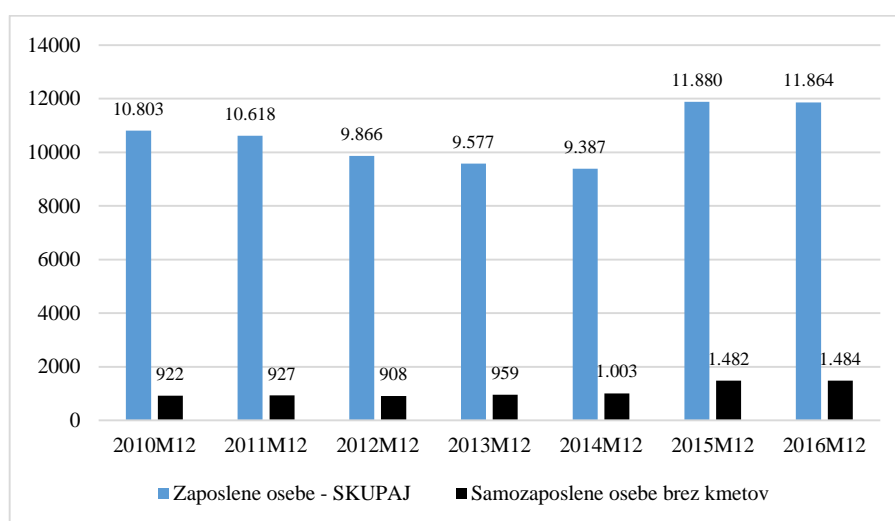
Slika 10: Stopnja registrirane brezposelnosti po statističnih regijah leta 2016 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017m.

Slika 11 prikazuje število delovno aktivnega prebivalstva v Zasavju med leti 2010 in 2016. Delovno aktivno prebivalstvo je razdeljeno med zaposlene in samozaposlene. Očitno je, da se za podjetništvo odloča malo število posameznikov v Zasavju. To je lahko plod miselnosti iz časov rudarjenja in energetike. Temu mnenju pa se pridružujejo tudi vsi intervjuvanci s katerimi smo opravili intervju. Kljub precejšnji razliki pa je opaziti dvig samozaposlenosti v letih 2015 in 2016, kar je lahko znak, da prizadevanja razvojnih deležnikov Zasavja po dodatnem podjetništvu delujejo, pogled tega pa brezposelnost v regiji prisili nekatere ljudi v t. i. podjetništvo iz nuje.

Slika 11: Število delovno aktivnega prebivalstva v Zasavju, 2010–2016

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017n.

Za primerjavo smo pogledali ostale statistične regije (priloga 2). Pričakovano ima največ samozaposlenih osrednjeslovenska regija, sledi ji podravska in savinjska regija. Pri vseh regijah pa je število samozaposlenih oseb vsako leto raslo. Zasavje je pri tem kazalniku najslabša regija. V tabeli 4 so prikazane povprečne mesečne bruto plače po spolu in starostnih skupinah v letih 2010 in 2014. Pričakovano imajo najvišjo bruto plačo starejši prebivalci Zasavja, medtem ko imajo najnižjo mlajši prebivalci. Moški imajo v vseh starostnih kategorijah višjo plačo, ta razlika se pa je z leti počasi zmanjševala. Podobno velja za osrednjeslovensko regijo, le da je bila razlika med moškimi in ženskami v bruto plači večja kot v Zasavju. Se je pa razlika tako kot pri Zasavju tudi v osrednjeslovenski regiji z leti zmanjševala.

Tabela 4: Povprečne mesečne bruto plače v Zasavju po spolu in starostnih skupinah, 2010-2014 (v EUR)

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
15-64 let	1.518	1.406	1.574	1.455	1.554	1.448	1.554	1.455	1.541	1.465
15-24 let	945	909	1.046	996	1.004	977	1.042	1.103	1.001	983
25-34 let	1.284	1.301	1.319	1.329	1.300	1.280	1.317	1.276	1.308	1.253
35-44 let	1.542	1.356	1.619	1.423	1.590	1.425	1.578	1.440	1.553	1.465
45-54 let	1.648	1.446	1.679	1.481	1.645	1.465	1.607	1.454	1.594	1.451
55-64 let	1.764	1.837	1.794	1.813	1.849	1.837	1.876	1.784	1.820	1.773

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017o.

V tabeli 5 so predstavljene povprečne mesečne bruto plače za osrednjeslovensko regijo, kjer je opaziti precejšnje razlike predvsem pri starejših starostnih skupinah, medtem ko pri mlajših starostnih kategorijah (15.-24. leta) večjih razlik ni opaziti. Eden izmed razlogov za višjo povprečno plačo pri starejših prebivalcih, ki je razviden tudi iz statističnega postala SURS, je kmetijstvo. Ta panoga je zaradi geografske lege precej bolje razvita v osrednjeslovenski regiji kot v Zasavju in tukaj je po našem mnenju eden izmed razlogov za višjo plačo starejših ljudi iz osrednjeslovenske regije. Na drugi strani pa je večina starejših ljudi zaposlenih v podjetjih, ki so glede na trenutno stanje Zasavja večinoma proizvodna podjetja.

Tabela 5: Povprečna mesečna bruto plača v osrednjeslovenski regiji po spolu in starostni skupini, 2010-2014 (v EUR)

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske	Moški	Ženske
15-64 let	1.772	1.697	1.818	1.733	1.833	1.741	1.816	1.730	1.848	1.770
15-24 let	1.011	1.001	1.056	1.028	1.064	1.036	1.072	1.026	1.105	1.015
25-34 let	1.504	1.446	1.522	1.451	1.523	1.446	1.494	1.430	1.515	1.440
35-44 let	1.894	1.762	1.933	1.795	1.954	1.813	1.917	1.796	1.938	1.827
45-54 let	1.870	1.761	1.929	1.803	1.943	1.806	1.937	1.789	1.977	1.835
55-64 let	2.154	2.225	2.195	2.204	2.179	2.179	2.103	2.082	2.085	2.074
65 let ali več	4.317	3.187	4.161	3.071	4.086	3.555	3.893	3.647	3.664	3.350

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017p.

Dodatno smo pogledali na SURS povprečno neto plačo v slovenskih statističnih regijah. V Zasavju znaša 931,88 EUR in je glede na ostale regije druga najnižja. Nižjo povprečno neto plačo ima le še pomurska regija; znaša 911,81 EUR. Najvišjo povprečno neto plačo ima pričakovano osrednjeslovenska regija, in sicer 1.088,02 EUR. To povprečno plačo zvišuje predvsem večje število zaposlenih in precej večje število podjetij. Mreženje teh podjetij povečuje prodajo, prihodki se posledično povečujejo, to pa zvišuje tudi plače.

2.5 Izdatki za raziskave in razvoj

Investicije v raziskave in razvoj so pomemben pokazatelj gospodarskega razvoja v posamezni regiji, saj podjetja z vlaganjem v raziskave in razvoj izboljšajo obstoječe produkte in celotno produkcijsko linijo ali pa v celoti izdelajo nov izdelek. V kolikšni meri podjetja iz dvanajstih statističnih regij namenijo v raziskave in razvoj je predstavljeno v tabeli 6, ki prikazuje izdatke za raziskave in razvoj po statističnih regijah od leta 2010 do 2015. Pričakovano so na prvem mestu podjetja iz osrednjeslovenske regije, sledi jugovzhodna regija in savinjska regija.

Tabela 6: Izdatki za raziskave in razvoj po regijah, 2010-2015 (v 1000 EUR)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pomurska	4.691	6.433	18.324	21.787	13.612	12.041
Podravska	47.211	56.919	59.476	50.088	49.969	42.336
Koroška	5.296	11.590	6.654	8.736	7.715	8.293
Savinjska	57.169	70.127	83.909	89.246	89.716	76.407
Zasavska	5.155	6.469	4.950	13.037	15.117	10.413
Posavska	3.331	10.936	5.578	11.682	8.526	5.819
Jugovzhodna Slovenija	89.933	99.621	118.074	120.275	118.329	115.239
Osrednjeslovenska	403.266	493.833	444.468	430.629	412.333	429.791
Gorenjska	63.362	58.097	92.516	92.828	81.017	67.313
Primorsko-notranjska	4.392	4.966	9.826	15.950	17.170	5.978
Goriška	41.795	53.195	62.469	63.233	57.883	61.843
Obalno-kraška	20.343	22.027	22.062	17.515	18.846	17.593

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017r.

Tipična podjetja, ki namenijo veliko izdatkov za raziskave in razvoj, so praviloma farmacevtska in tehnološka. Podjetja v Zasavju ne namenijo veliko denarja za raziskave in razvoj. Na manjšo vrednost vplivajo manjše število podjetij in dejavnost, v kateri se podjetja nahajajo. Industrija, na kateri je Zasavje nastalo, počasi upada, število tehnoloških podjetij pa je dosti manj kot v osrednjeslovenski regiji. Ta ima ogromno število tehnoloških podjetij in tudi farmacevtskih podjetij (Lek, GlaxoSmithKline). Poleg tega pa je v tej regiji tudi na splošno največ podjetij, kar vpliva na višjo vrednost izdatkov. Druga po vrednosti izdatkov za raziskave in razvoj je jugovzhodna regija, v kateri izstopa Krka, čeprav je generično podjetje.

Love in Ropar (2015) navajata faktorje, ki vplivajo na inovacije in izvozni potencial ter posledično vplivajo na gospodarsko rast v regiji. Faktorji so razdeljeni v dve skupini:

1. *notranji*: sem spadajo zmožnosti individualnih malih in srednjih podjetij (spretnosti, vodstvene sposobnosti, raziskave in razvoj, upravljanje z zaposlenimi, notranje financiranje itd.);
2. *zunanj*: sem spadajo elementi, ki jih podjetje ne more kontrolirati (lokalna infrastruktura, podpora države oziroma regije, okolje, v katerem podjetje deluje itd.).

Rast znanstvene, strokovne in tehnične dejavnosti podkrepi t. i. notranje faktorje, saj sta za to dejavnost izrednega pomena znanje in spretnosti managerjev. Redek in Oblak (2016) navajata, da znanje in spretnosti managerjev v teh podjetjih pozitivno vplivajo na izvoz in inoviranje in posledično na rast gospodarstva v regiji. Na drugi strani pa pomanjkanje znanja in spretnosti zmanjšuje možnost izvoza in inoviranja ter posledično stagniranja

gospodarstva. Slednje še kako velja za Zasavje, saj so bili vsi intervjuvanci v raziskavi enotnega mnenja, da se managerji v času gospodarskih sprememb niso hitro in učinkovito prilagodili spremembam, temveč so gledali bolj na lastno eksistenco. To je vidno še danes, saj novi managerji podjetij še vedno hodijo na sodišča in izgubljajo čas zaradi slabih managerskih praks svojih predhodnikov – tukaj mislimo na Radeče papir nova. Za ta podjetja predstavlja izvoz bolj oportunistično kot strateško obnašanje (Love & Ropar, 2015). Pozitivna stran malih in srednjih podjetij je v tem, da so to podjetja, ki so jih ustanovili ljudje, ki so še danes lastniki in tudi delavci. Županja Trbovelj ja bila pri tem enakega mnenja, saj morajo podjetja voditi ljudje, ker so bolj motivirani in neprestano gledajo, od kod pretijo nevarnosti ter kje so na vidiku priložnosti, ki jim bodo omogočile nadaljnje uspešno poslovanje, in ne država. Problem prav tako nastane, če so v takšnih podjetjih najeti managerji, ki delujejo sebi v prid in ne upoštevajo želja lastnikov – problem principala in agenta.

Ko upoštevamo zunanje faktorje, je lokacija skupaj z ambicioznostjo in zmogljivostmi ključna determinanta rasti podjetja, inoviranja in izvoznega potenciala (Redek & Oblak, 2016). Na možnost rasti in uspeha na tujih trgih vplivajo dejavniki, kot so okolje, v katerem podjetje deluje, torej to, ali je dejavnost v regiji dovolj razvita in inovativno usmerjena. Naslednji dejavnik so partnerji, s katerimi podjetje sodeluje in si s tem pridobi dodatne zmožnosti ter znanje pri inoviranju. Zadnji dejavnik pa so spodbude za podjetništvo in finančne podpore za rast in inoviranje obstoječih podjetij. Pri tem je Zasavje precej aktivno, saj izvaja program pomoči malim, srednjim in velikim podjetjem. Med drugim so bili zgrajeni mrežni podjetniški inkubatorji; ti razpolagajo s 559 m² pisarniških prostorov, 1468 m² proizvodnih površin in več konferenčnimi prostori. Povprečna zasedenost teh prostorov je 85 %; vanje je vključenih 77 podjetji (RRP, 2015). Podjetje Dewesoft je pred leti ustanovilo podjetniški pospeševalnik – Katapult, ki so ga vsi intervjuvanci lepo sprejeli in bili enotnega mnenja, da bi podobni pospeševalniki morali obstajati še na več lokacijah po Zasavju.

Ostalih dveh dejavnikov, torej razvitosti regije in zadostnega števila partnerjev, pa Zasavje ne izpolnjuje najbolje. Prvi problem je ta, da se največ gospodarske aktivnosti dogaja drugje. Prednjačijo osrednjeslovenska, savinjska in podravska regija. Poglavitni razlog za to je po našem mnenju geografska lega (ravnina) predvsem osrednjeslovenske regije, saj je locirana v centru Slovenije, zato je transport učinkovitejši in hitrejši (avtocestni križ, železnice in letališče). Geografsko podobni z osrednjeslovensko sta tudi savinjska in podravska regija, kjer je možnost gradnje lažja. Obe regiji sta locirani v bližini mej in tudi tukaj se kažejo prednosti glede na Zasavje, ki je hribovito in je gradnja večjih tovarn precej omejena tudi zaradi rudarjenja v preteklosti in državnega lastništva nepremičnin in ostalih zemljišč (to velja za Trbovlje).

Glede na podatke in navedbe je razvidno, da je Zasavje pri večini kazalnikov in podatkov najslabša regija. Razlogov za takšno stanje je lahko več. Zasavje je nastalo z odprtjem

premogovnikov, ki so bili plod vse večjega industrijskega razvoja in vse večjih potreb po premogu. Premogovniška dejavnost je za sabo potegnila tudi ostale dejavnosti, ki so bile povezane z rudarstvom. Ko so rudniki zašli v krizo, so posledično tudi podjetja povezanih dejavnosti zašla v krizo, reorganizacija Zasavja je bila neizbežna kljub prizadevanjem lokalnih oblasti o nezapiranju rudnikov. Premogovništvo je bilo v enaki meri razvito v vseh treh mestih, Zagorju ob Savi, Trbovljah in Hrastniku. Kasneje je v Hrastnik prišla tudi steklarna, ki je še danes pomembna tovarna v tem mestu, poslovni rezultati pa se glede na preteklost že nekaj let krepko izboljšujejo.

3 PODROBEN PREGLED GOSPODARSKEGA RAZVOJA ZASAVJA

V tem poglavju bomo poskušali podrobneje analizirati gospodarsko stanje Zasavja in regijo po uspešnosti umestiti v Slovenijo.

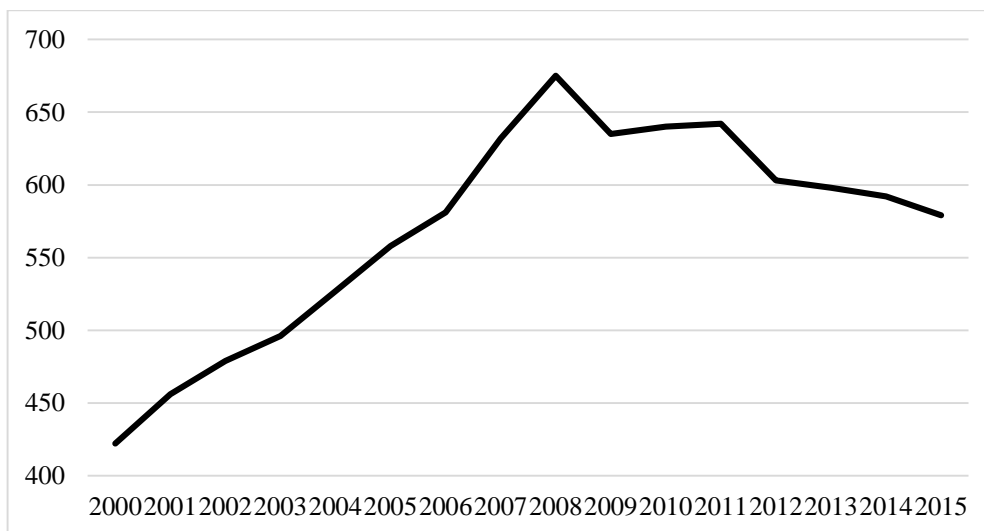
3.1 Pregled gospodarskega stanja

Slabše gospodarsko stanje in posledično visoka stopnja brezposelnosti silita ljudi drugam. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je največ delovnih migrantov ravno v Zasavju, in sicer 47,8 % od delovno aktivnih prebivalcev Zasavja, sledi primorsko-notranjska s 37,7 % in posavska regija z 32,8 % (SURS, 2016). V letu 2015 so imele stopnje delovne migracije, višje do 25 %, Zasavje, posavska, gorenjska in primorsko-notranjska regija (SURS, 2015a).

Kot že dostikrat omenjeno, sta poglavitna razloga za gospodarski padec Zasavja okoljske direktive EU (20 % znižanje toplogrednih plinov, 20 % uporaba obnovljivih virov in 20 % manjša poraba energije), ki so bile plod energetske politike EU in so usmerjale tovarne v to smer ter spoznanje, da je premog kot energent stroškovno neučinkovit. Za še hitrejšo transformacijo onesnaževalcev v bolj okolju prijazna podjetja pa so poskrbele subvencije (OECD, 2011). Premog, ki velja za težkega onesnaževalca okolja, so tovarne prenehale uporabljati in vse to je potem na dolgi rok privedlo to zaprtja vseh premogovnikov in z rudarstvom povezanih podjetij v Zasavju. Tudi za ostala področja v Evropi, ki so izpeljala podoben proces kot Zasavje, je znano, da preobrazba traja nekaj desetletij, preden se gospodarstvo v regiji reorganizira. (PPR, 2015). Pri vsem tem pa je izredno pomembno, da je razumevanje širše skupnosti na najvišji možni ravni s posebno obravnavo na denarni pomoči (RRP, 2015). Zasavje je bilo denarne pomoči deležno med leti 2001 in 2006, ko je Zakon o postopnem zapiranju Rudnika Trbovlje-Hrastnik in razvojnem prestrukturiranju regije zagotavljal posebna sredstva za razvojno prestrukturiranje Zasavja (RRP, 2015). Na sliki 12 je prikazan BDP Zasavja med leti 2000 in 2015. Gospodarska aktivnost je v Zasavju imela pozitivno rast vse do leta 2008, po tem letu pa je opaziti padajoči trend bruto domačega proizvoda. Razlog za preobrat lahko pripišemo globalni finančni krizi, ki je se takrat

odvijala, in zaprtju tovarn, ki so bile v preteklosti nosilke rasti BDP. Regija je bila primerjalno gledano slabša vse od leta 2000, v zadnjih letih pa se je poslabševanje ustavilo (RRP, 2015, str. 30).

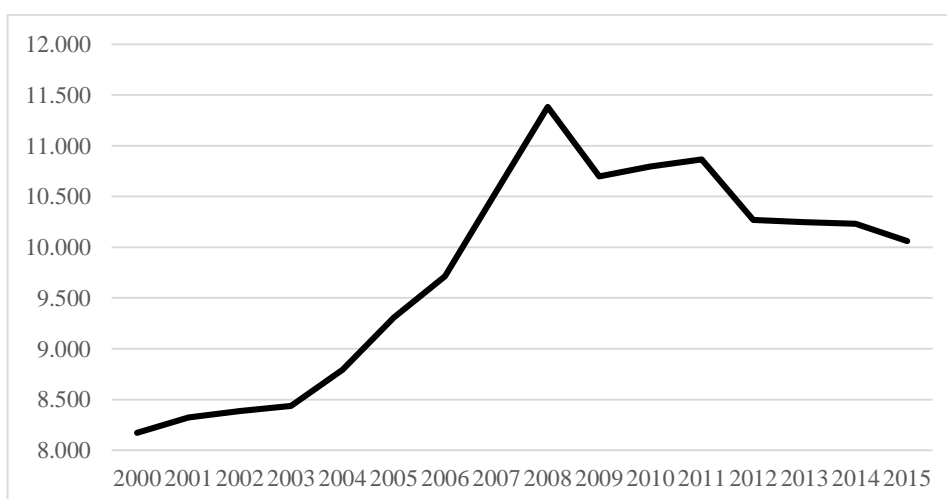
Slika 12: BDP Zasavja med leti 2000 in 2015 (fiksni tečaj, v mio EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017s.

BDP na prebivalca ima podobno krivuljo kot BDP regije, ki pa je podrobno predstavljena na sliki 13. BDP na prebivalca je bil najvišji leta 2008, in sicer 11.382 EUR, po letu 2008 pa konstantno pada in je v letu 2015 znašal 10.060 EUR.

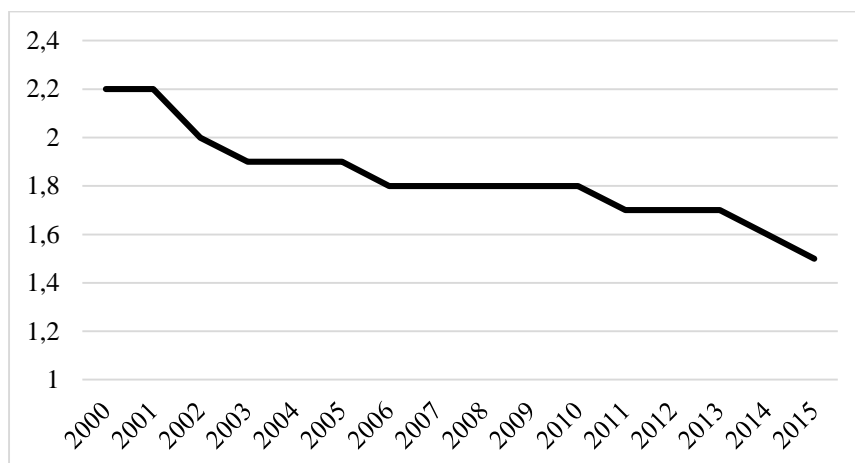
Slika 13: BDP na prebivalca v Zasavju, 2000 - 2015 (v EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017s.

BDP Zasavja smo primerjali tudi s Slovenijo: iz slike 14 je razvidno, da ima Zasavje majhen delež v celotnem BDP Slovenije. Leta 2000 je Zasavje prispevalo 2,2 % celotnega BDP Slovenije, v letu 2015 pa le še 1,5 %. Ta padec ponazarja gospodarsko nerazvitost Zasavja v primerja z ostalimi regijami in podjetji v njih.

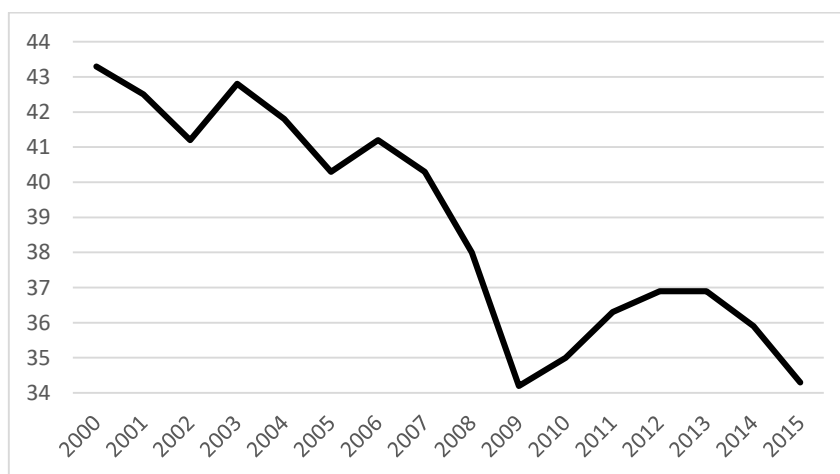
Slika 14: Delež zasavskega BDP v celotnem slovenskem BDP med leti 2000 in 2015 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017t.

Največji delež pri bruto dodani vrednosti Zasavja imajo predelovalne dejavnosti, rudarstvo in druga industrija. To je pričakovano, saj so to dejavnosti, ki so botrovale nastanku Zasavja. Iz slike 15 je dobro razvidno, da te dejavnosti počasi izgubljajo svojo moč in vlogo v regiji. K temu padcu je v največji meri prispevalo rudarstvo, ki v Zasavju ne deluje več.

Slika 15: Bruto dodana vrednost v pridelovalni dejavnosti, rudarstvu in drugi industriji v Zasavju med leti 2000 in 2015 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017u.

Na sliki 16 je opaziti naraščajoč trend v predelovalni industriji, ki vse od leta 2010 počasi narašča in ima največji delež v zasavskem BDP ter je na enaki ravni, kot je bila leta 2000. Razlog za to rast lahko pripišemo prestrukturiranju podjetij in tudi temu, da so to podjetja, ki po velikosti spadajo med večja.

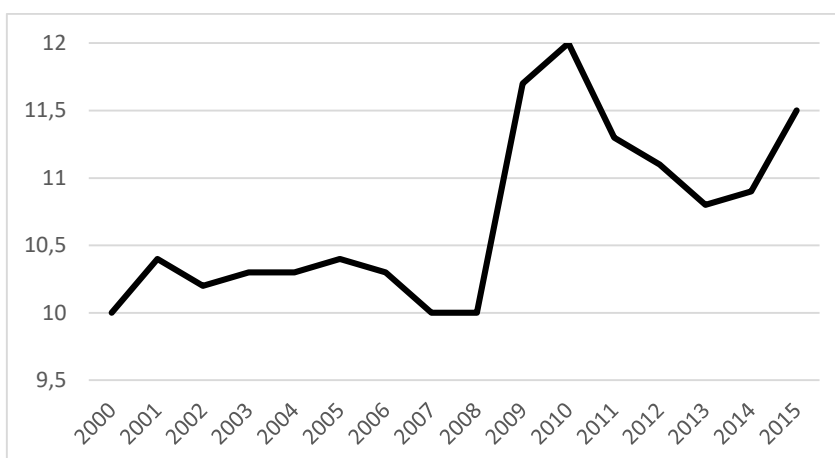
Slika 16: Bruto dodana vrednost v predelovalni dejavnosti v Zasavju, 2000-2015 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017v.

Slika 17 prikazuje bruto dodano vrednost pri poslovanju z nepremičninami. Slika kaže, da je poslovanje z nepremičninami v porastu (naraščajoč trend), kljub padcu med leti 2011 in 2013. Razlog za to so po našem mnenju izredno nizke cene, saj je povprečna cena stanovanj v Zasavju 41.900 EUR, kar je v primerjavi z osrednjeslovensko regijo, kjer so podobna stanovanja tudi po 2-4 krat dražja, malo. (Geodetska uprava Republike Slovenije; v nadaljevanju GURS, 2017).

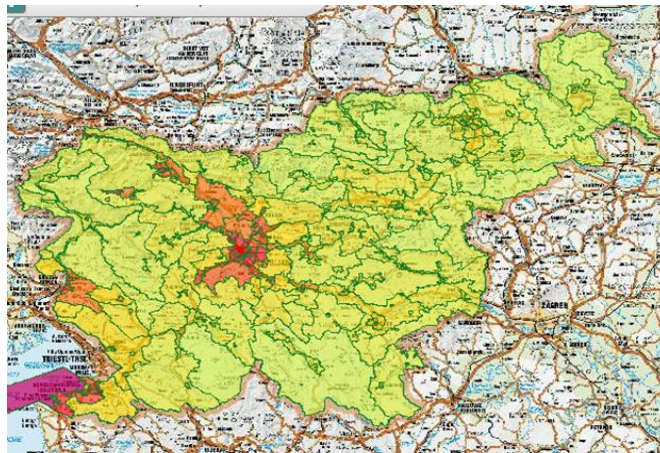
Slika 17: Bruto dodana vrednost pri poslovanju z nepremičninami v Zasavju, 2000-2015 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017z.

Slika 18 prikazuje cene stanovanj po Sloveniji. Svetlejša je barva, bolj se cene stanovanj približujejo minimalni ceni v modelu GURS (25.300 EUR), in temnejše, kot so posamezne cene v Sloveniji, bolj se cena stanovanj približujejo maksimalni vrednosti, ki je 176.700 EUR. Po sliki sodeč so najvišje cene v osrednjeslovenski regiji, predvsem okoli glavnega mesta Ljubljane, kjer so povprečne cene stanovanj okoli 108.000 EUR. Z gospodarsko aktivnostjo posamezne regije se tudi cene stanovanj posledično zvišujejo zaradi povečanega povpraševanja. To lahko pripišemo aglomeracijskim silam, saj prihodi podjetij v regijo privabijo tudi delavce, ki iščejo boljše zaposlitev.

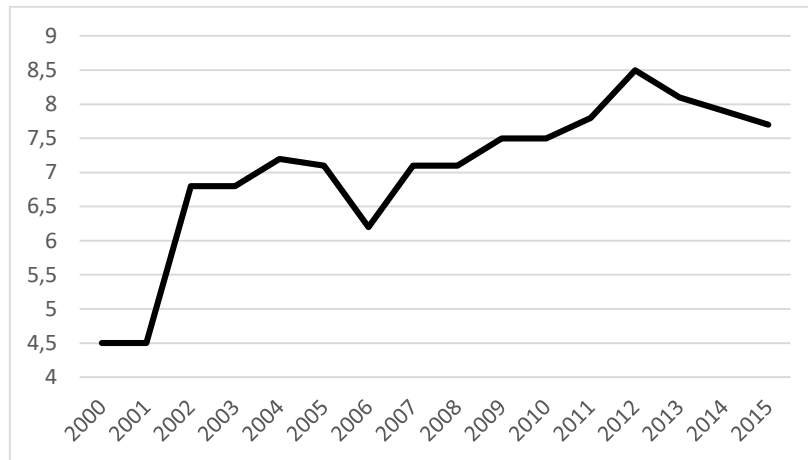
Slika 18: Cene stanovanj po Sloveniji

Vir: Geodetska uprava Republike Slovenije, 2017.

Dejavnost, pri kateri se je stanje od leta 2000 do 2015 izboljšalo, je s področja strokovne, znanstvene in tehnične smeri (slika 19). Vse od leta 2000 je v teh dejavnostih prisoten naraščajoč trend in to lahko ponazarja pomembnost podjetij teh smeri za Zasavje. Podjetja, kot so Steklarna Hrastnik, Telekom, Radeče papir nova, Bonpet Systems, Dewesoft, Eti Elektroelementi, Forstek, Grafex, Kovit Projekti, Kumplast in ostali, so glavni pokazatelj, da jih je potrebno posebej pozorno obravnavati, saj so glede na konkurenčnost, inovativnost ter na sposobnost zaposlenih gonilni konj pri gospodarskem prestrukturiranju.

Slika 19: Bruto dodana vrednost s področja strokovne, znanstvene in tehnične smeri (MN) v Zasavju, 2000-2015 (v %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017aa.

3.2 Opis izbranih uspešnih podjetij iz Zasavja

Spodaj so predstavljena najuspešnejša podjetja v Zasavju glede na spletno stran Podjetno Zasavje (b.l.) in podjetja, s katerimi smo izvedli intervjuje. Analiza intervjujev je podrobneje predstavljena v poglavju 5.

Radeče papir nova d. o. o. se nahaja v Radečah. Ustanovljeno je bilo leta 1910. Trenutno zaposluje 315 ljudi in je v zasebni lasti. Na trgu ponujajo različne vrste papirja, od papirja z visoko kakovostjo, ki je namenjen tiskanju denarja, potnih listov, znamk, do papirja z vodnimi znaki, grafični papir in tako naprej. Direktor, s katerim smo opravili intervju, pravi, da okolje, v katerem poslujejo, prinaša kar nekaj prednosti, ki so nujne za njihovo nemoteno in uspešno delovanje. Med prednostmi je podjetje navedlo majhno lokalno skupnost in njeno podporo, ter lokacijo tovarne na obrobju mesta poleg vode, ki velja za glavni vir izdelave papirja. "Ko smo leta 2010 prevzeli podjetje, je bila potrebna popolna reorganizacija poslovnih procesov," razlaga direktor podjetja in nadaljuje: "Popolno smo reorganizirali kontroling in proizvodnjo ter naredili pomembne spremembe na področju managementa (prej je bilo vse na ravni delovodje). Vpeljali smo finance na vsa področja v podjetju in s tem omogočili, da vsi oddelki skrbijo in učinkovito upravljajo s stroški."

Zanimivo pri podjetju je tudi to, da imajo tehničnega managerja, ki je obenem tudi župan Radeč, in vpetost mesta v podjetju je seveda močna in tudi pomoč je posledično lažje dobiti.

Telkom d.o.o. je podjetje, ki je bilo ustanovljeno leta 2000. Šele 10 let po ustanovitvi je začelo opravljati svojo trenutno osnovno dejavnost livarstvo. Ponujajo celostne storitve, na primer izdelavo konstrukcij in prototipov ter litja kovin, kot tudi obdelavo in montažo svojih izdelkov. Kot zunanjo storitev pa ponujajo tudi barvanje, če ima kupec posebne želje. Poleg

tega s pomočjo sestrške družbe Telkom-OT zagotavljajo izdelavo kakovostnih orodij, ki imajo velik vpliv na končno dobro izvedbo posla. Njihovi izdelki so prisotni v pogonski in prezračevalni tehniki, v avtomobilski industriji, v industriji ročnega orodja ter toplotne tehnike (Telkom, b.l.). Glede na podatke iz Ajpesa poslujejo z dobičkom, z likvidnostjo pa tudi nimajo problemov, saj je njihovo razmerje med kratkoročnimi sredstvi in kratkoročnimi obveznostmi (*angl. Current ratio*) v letu 2016 znašalo 1,23. ROA znaša 12 % in EBITDA marža 13 %.

Podjetje **Dewesoft, d. o. o.** je locirano v Trbovljah; po velikosti spada med srednje velika podjetja in je v zasebni lasti. Zaposluje 46 ljudi in se ukvarja z izdelavo programske opreme za merilno tehnologijo in zbiranje podatkov. Njihova tehnologija se uporablja v avtomobilizmu, vojski, vesoljskih agencijah, javnem transportu, energetiki in gradbeništvu. Podjetje ima visoko bonitetno oceno (AAA), kar priča o dobrih finančno-ekonomskih temeljih. Celotni prihodki podjetja rastejo iz leta v leto. V letu 2015 so znašali 13.072.123 EUR. Podjetje se v celoti financira z lastniškim kapitalom, saj glede na bilance stanja nima dolgoročnih in kratkoročnih finančnih obveznosti. Podjetje ima tudi izredno visoko vrednost na zaposlenega, ki je v letu 2015 znašala 127.896,22 EUR. S strani podjetja Bisnode je v letu 2016 prejelo boniteto AAA, kar pomeni, da je podjetje zanesljivo in likvidno.

Podjetje **Forstek d. o. o.** je locirano na Dolu pri Hrastniku; po velikosti spada med majhna podjetja, trenutno ima zaposlenih 63 delavcev in je v zasebni lasti. Ustanovljeno je bilo leta 1993. Podjetje sodeluje z veliko zasavskimi podjetji – Steklarna Hrastnik, TKI Hrastnik, Dewesoft, ETI Elektroelementi, Orodjarna, Kovit in tako naprej. Pri poslovanju imajo tudi zunanje partnerje, ki za Forstek opravljajo zunanje dejavnosti (*angl.: Outsourcing*). Podjetje se ukvarja z izdelavo orodij za steklarsko in farmacevtsko industrijo ter pihano plastiko. Začelo pa je izdelovati tudi dele za navtično industrijo za jahte.

Vseskozi obdelujejo vse potencialne kupce. Direktor podjetja pravi, da so v Sloveniji obdelali že vse potencialne kupce, ki jih zanimajo, zato so začeli sodelovati tudi s tujino. Prisotni so v Južni Ameriki (Argentina, Mehika), na Poljskem, v Nemčiji, Franciji, Italiji, na Hrvaškem in Nizozemskem. Podjetja, s katerimi bi sodelovali iščejo preko sejmov, priporočil ali pa jih kar direktno pokličejo (*angl: Cold call*). So solastniki tehnološkega centra RTCZ, ki pa jim ni pretirano pomagal pri njihovem poslovanju, vsaj tako pravijo. *"Denarja, ki ga je potrebno porabiti, je dovolj, ni pa prave usmeritve k učinkoviti in pošteni porabi denarja. Alokacija denarja je slaba,"* pravi direktor Forstka. V preteklosti so poskušali ustanoviti orodjarski grozd s podjetji iz iste panoge, vendar neuspešno. *"Vsi zainteresirani oziroma sodelujoči imajo preveč nekih lastnih interesov, prihajajo iz različnih dejavnosti, posledično je težko najti skupne teme in projekte. Alokacija sredstev je porazdeljena neenakomerno in po mojem mnenju so zadaj tudi preference od določenih skupin. Veliko časa in energije namreč posvetiš določenim projektom, do določene mere se tudi prilagajaš, na koncu pa od tega nimaš nič,"* razlaga direktor o neuspehih tehnološkega centra in orodjarskega grozda.

Podjetje je v letu 2015 spadalo med 4,3 % najboljših pravnih subjektov v Sloveniji in je imelo bonitetno oceno AAA (Forstek d. o. o., 2015), kar pomeni, da podjetje velja za zanesljiv, kredibilen in nizko tvegan poslovni subjekt.

Podjetje **Bonpet Systems, d. o. o.** je locirano v Trbovljah, po velikosti spada med mikro podjetja in zaposluje 7 ljudi. Ustanovljeno je bilo leta 1999, ko so odkupili tehnologijo, potrebno za proizvodnjo, z letom 2001 pa so pričeli z lastno proizvodnjo gasilnih ampul Bonpet. Imajo pravico tržiti blagovno znamko Bonpet v celotni Evropi, Združenih državah Amerike in Južni Ameriki. Ukvarjajo se s proizvodnjo, trgovino in požarnim inženiringom. Podjetje je v zasebni lastni, kar po našem mnenju pomeni večjo pripadnost podjetju, saj lastnik bolj gleda na uspešno poslovanje podjetja kot pa samo na lastne želje. Podjetje ima visoko bonitetno oceno, kar ponazarja stabilen finančno-ekonomski položaj in kreditno sposobnost, ter večji konkurenčno prednost, saj takšno podjetje lažje dobi nove partnerje in kupce. Takšno podjetje je praviloma tudi bolj likvidno in bo tudi v prihodnosti poslovalo dobro. Dobri finančno-ekonomski temelji se kažejo v dobičku (283.864 EUR), ki ga je podjetje ustvarilo leta 2015 in je v primerjavi z letom 2014, ko je znašal 80,418 EUR, precej večji. Kazalnik Dolg/EBITDA ki ponazarja sposobnost odplačevanja trenutnih kreditov, je iz leta v leto nižji, kar pomeni, da podjetje vsako leto lažje odplačuje kredite oziroma v krajšem času odplača ves svoj dolg (če ignoriramo obrestne mere, deprecijacijo in amortizacijo).

Eti Elektroelementi, d. d. se ukvarja s proizvodnjo naprav za distribucijo elektrike. Po velikosti spada med velika podjetja, locirano je na Izlakah. Ima 784 zaposlenih in je v lasti nizozemskega podjetja, ki ima 89,55-% delež (Slovenska tiskovna agencija, 2017). Glede na zgornji dve ima to podjetje malce slabšo boniteto, kar pomeni, da podjetje posluje podpovprečno, a ima v prihodnje napovedano stabilno poslovanje z manjšimi likvidnostnimi težavami. Celotni prihodki se gibljejo vsako leto okoli 80 milijonov EUR, Dolg/EBITDA pa je 3,5.

Podjetje **Grafex d.o.o.** je locirano na Izlakah in spada med mikro podjetja. To je grafično podjetje, ki ima 12 zaposlenih. Podjetje ima nizko bonitetno oceno, kar lahko pripišemo večji fluktuaciji osnovnih finančnih podatkov, prav tako pa je razmerje Dolg/EBITDA visok. Podjetje je tudi precej zadolženo, saj ima razmerje Dolg/Kapital 116 %, kar pomeni, da je podjetje pri svojem poslovanju uporabljalo precej posojil (vendar še v mejah normale). Vseeno pa lahko kasneje to predstavlja problem za podjetje, sploh glede na to, da spada med mikro podjetja.

Podjetje **Kovit Projekti d. o. o.** spada med majhna podjetja, locirano je v Trbovljah. Ukvarja se s projektiranjem, izdelavo in montažo kovinskih izdelkov. Je v zasebni lasti in ima 24 zaposlenih. Kljub temu, da osnovni finančni indikatorji precej fluktuirajo, ima podjetje vseeno visoko bonitetno oceno.

Kumplast d. o. o. je podjetje, ki se ukvarja s proizvodnjo plošč, folij, cevi in profilov iz plastičnih mas. Podjetje ima 26 zaposlenih in je v zasebni lastni. Po velikosti spada med majhna podjetja. Večina finančnih indikatorjev podjetja raste iz leta v leto in to jih uvršča med višje uvrščena podjetja v dejavnosti. Temu primerna je tudi visoka bonitetna ocena. Podjetje tudi intenzivno išče tuje kupce, saj se naročila slovenskih manjšajo. Razmerje Dolg/Kapital je 53 % in ponazarja stabilno poslovanje, saj v podjetju ni prisotno veliko bančnega financiranja in posledične je možnost za likvidnost težave manjša.

Tabela 7 prikazuje število zasavskih podjetij, število zaposlenih oseb in prihodkov, ki so jih ustvarila podjetja med leti 2008 in 2015. Iz table je razvidno, da je število podjetij v posameznih letih raslo, vendar pa se je število zaposlenih vsako leto, razen leta 2015, manjšalo. Prav tako je zanimivo tudi to, da se je skupni prihodek podjetij, kljub rasti novoustanovljenih podjetij, manjšal.

Glede na te podatke lahko podkrepimo prejšnjo trditev, da je bila velika večina novoustanovljenih podjetij po organizacijski obliki samostojna družba (s. p.), ki tudi niso generirala prevelikih prihodkov in niso zaposlovala. Projekti, kot je Podjetno v svet podjetništva, in razni podjetniški pospeševalniki so še dodatno pripomogli k višanju števila samostojnih podjetnikov. Razloge za zmanjševanje števila zaposlenih v Zasavju pa lahko pripišemo zapiranju tovarn (zadnja med večjimi tovarnami je cementarna Lafarge) in prestrukturiranju ostalih podjetij, ki so morala tudi odpuščati delavce, če so se želela dodobra reorganizirati.

Tabela 7: Število podjetij, zaposlenih in prihodek podjetji (v EUR) v Zasavju, 2008–2015

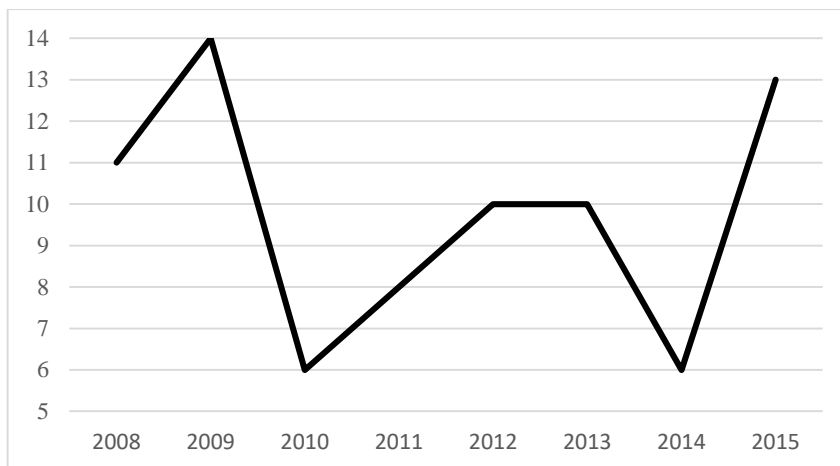
	Zasavje							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Število podjetij	2.312	2.421	2.478	2.514	2.553	2.609	2.637	3.855
Število oseb, ki delajo	12.919	12.183	11.846	11.525	11.352	10.913	10.594	13.798
Prihodek (1000 EUR)	926.541	805.109	819.967	853.627	810.821	768.467	744.714	948.515

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ab.

Slika 20 prikazuje število hitrorastočih podjetij od leta 2008 do 2015. Hitrorastočo podjetje je tisto, ki ima povprečno letno stopnjo v triletnem obdobju več kot 10 % in ima vsaj 10 zaposlenih (SURS, 2016). Na grafu je dobro viden skok med letoma 2014 in 2015, ko je Zasavje iz šestih podjetij prešlo na trinajst in je na skoraj isti ravni kot leta 2009. To je dober pokazatelj, saj Zasavje s praznimi nepremičninami (ostanki propadlih tovarn), podjetniškimi

inkubatorji in z ugodnimi viri financiranja omogoča posameznikom in podjetjem, da nemoteno delujejo in učinkovito razvijajo svoje produkte in storitve.

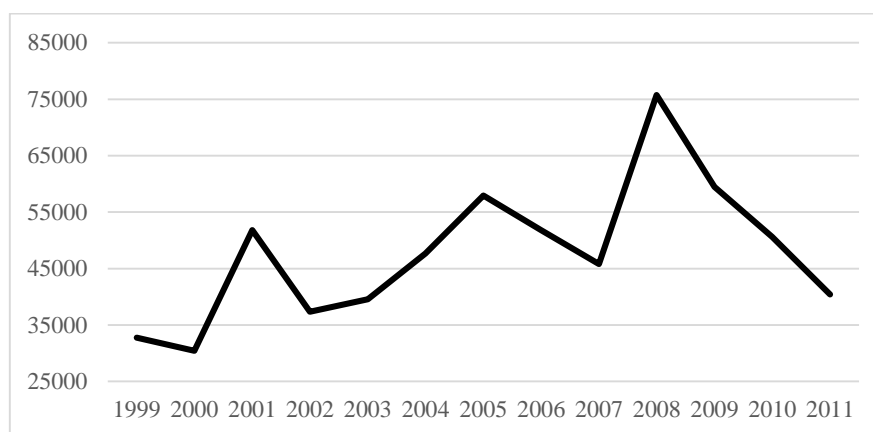
Slika 20: Število hitrorastočih podjetij v Zasavju, 2008-2015

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ac.

Investicije v osnovna sredstva omogočajo podjetjem rast in izboljšajo produktivnost. Poleg tega pa vplivajo tudi na večjo inovativnost in na povečanje izvoza (Redek & Oblak, 2016). Če se želi Zasavje gospodarsko prestrukturirati, morajo podjetja dovolj investirati v osnovna sredstva (stroji, stavbe, oprema itd.), saj si s tem znižajo stroške in proizvedejo bolj kakovosten izdelek, ki obenem izpolnjuje standarde kakovosti tudi v drugih državah članicah EU, s tem pa se jim poveča izvoz. Slika 21 prikazuje bruto investicije v osnovna sredstva od leta 1999 do leta 2011. Do leta 2008 so bruto investicije naraščale kljub precejšnji fluktuaciji. Kot nekatere prej našteje kazalnike je tudi na ta kazalnik vplivala finančna kriza. Investicije v osnovna sredstva so se v letu 2011 glede na leto 2008 zmanjšale za okoli 35 milijonov EUR in so bile na ravni investicij iz leta 2003.

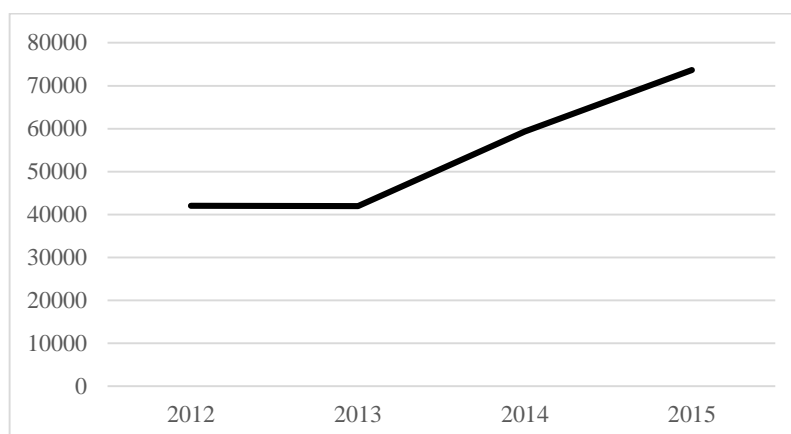
Slika 21: Bruto investicije zasavskih podjetij v osnovna sredstva, 1999-2011 (v 1000 EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ad.

Ko so se odgovorni za gospodarski razvoj Zasavja in tudi podjetja sama začeli zavedati, kako pomembne so investicije v osnovna sredstva, se je trend spet obrnil navzgor (slika 22). Po letu 2013 je opaziti naraščajoči trend, kar lahko pripišemo samozavesti podjetij in njihovim managerjem pri poslovanju podjetja in dejstvu, da obstaja na trgu potencial, ki različne strateške cilje (od prodajnih do gradnje novih poslovnih prostorov itd.) tudi realizira. Investicije so v letu 2015 narasle na podobno raven, kot je bila leta 2008, kar je seveda dober pokazatelj, da podjetja dovolj investirajo in s tem neposredno vplivajo na gospodarski razvoj Zasavja. Velika večina podjetij, s katerimi smo opravili intervju, namreč uporablja zunanja finančna sredstva, ki jih pridobijo na raznih razpisih. Večina pogojev pri teh razpisih je takšnih, da morajo zaposliti vsaj enega delavca, če želijo pridobljena sredstva uporabiti za nakup stroja. S tem investicije v osnovna sredstva do neke mere vplivajo na nižjo raven brezposelnosti (zaradi razpisnih pogojev). Mala in srednja podjetja, ki opravljajo zunanje dejavnosti (angl. *outsourcing*) velikim podjetjem v regiji (na primer Forstek izdeluje specializirana orodja Steklarni Hrastnik), morajo investirati v osnovna sredstva, če želijo obstati na trgu in proizvajati izdelke najvišjih standardov kakovosti. Enako velja za mala in srednja podjetja, ki so prisotna na globalnem trgu, kjer je konkurenca še večja. Takšno podjetje je Dewesoft, ki deluje v dejavnosti, kjer se izdelki stalno izboljšujejo in inovirajo, posledično pa mora takšno podjetje večino presežnih sredstev nameniti v lastne investicije. Prav stalno inoviranje v dejavnostih, kot so tehnologija, računalništvo, informatika, prisili podjetja, da ne plačujejo dividend in rajši vsa presežna sredstva namenijo investicijam.

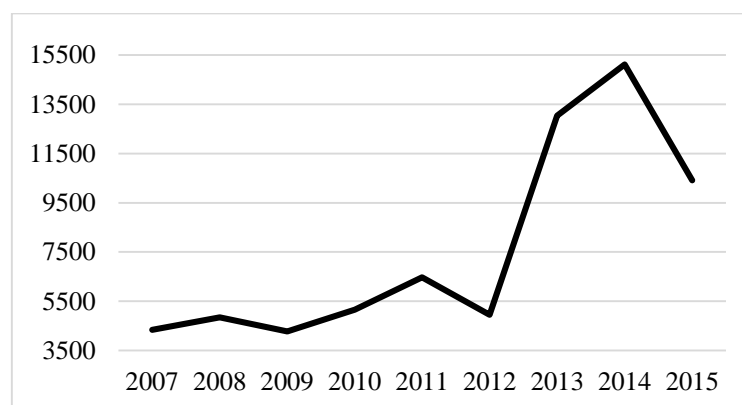
Slika 22: Bruto investicije zasavskih podjetij v osnovna sredstva, 2012- 2015 (v 1000 EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ae.

Pomemben kazalnik rasti podjetja in inoviranja so izdatki v raziskave in razvoj (slika 23). Izdatki za raziskave in razvoj so bili do leta 2012 relativno nizki glede na ostale regije. To lahko pripišemo številom podjetij in tudi dejavnostim, s katerimi se ta podjetja ukvarjajo. Predelovalna dejavnost, s katero se ukvarja večina velikih zasavskih podjetij, ne nameni veliko izdatkov za raziskave in razvoj, kot do delajo tehnološka in farmacevtska podjetja. Prav tako so to praviloma mala in srednja podjetja, ki imajo posledično tudi manjše izdatke. Investicije v raziskave in razvoj so pomembne predvsem za podjetja, ki delujejo v dejavnostih, kjer se inovacije dogajajo zelo hitro in posledično vsako podjetje, ki ne sledi novim trendom, hitro zaostane in nato propade. Primeri takšnih dejavnosti so informatika, računalništvo, avtomobilizem, vesoljske agencije, proizvajalci vojaških pripomočkov itd.

Slika 23: Izdatki v raziskave in razvoj zasavskih podjetij, 2007-2015 (v 1000 EUR)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017af.

Iz tabele 8 lahko razberemo, iz katerih virov podjetja financirajo raziskave in razvoj. Do globalne finančne krize so podjetja za raziskave in razvoj namenila večino lastnih presežnih

sredstev, in sicer v povprečju 96,1 % (2003-2008). Po globalni finančni krizi pa so podjetja za financiranje raziskav in razvoja poleg lastnih virov pridobila, v malce večji meri kot prejšnja leta, tudi državne vire.

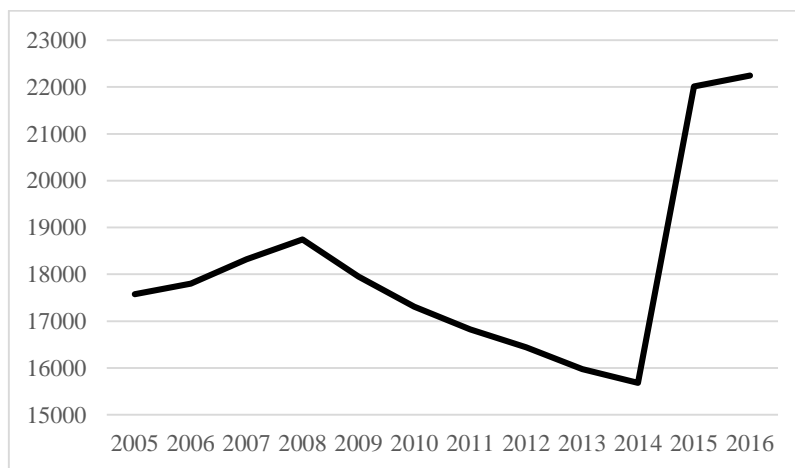
Tabela 8: Delež izdatkov za raziskave in razvoj v Zasavju, 2003–2014 (v %)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gospodarske družbe	97,9	97,8	92,7	94,1	98	96,1	85,1	77,4	81,8	97	65,2	85,3
Državni viri	2,1	2,2	5,9	4,6	1,5	3,5	14,8	22,3	15,5	2,6	33,9	14,5
Zasebne nepridobitne organizacije	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Viri iz tujine	0	0	1,3	1,3	0,5	0,4	0,1	0,3	2,8	0,4	0,9	0,2

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ag.

Prizadevanja Zasavja in lokalnih oblasti za zmanjševanje delovnih migracij so bila glede na sliko 24, ki prikazuje delovno aktivno prebivalstvo v Zasavju od leta 2005 do 2016, uspešna. Leto 2008 je bilo spet prelomnica, ker se je trend obrnil navzdol in se je število delovno aktivnega prebivalstva zmanjšalo. Padajoči trend se je končal leta 2014 in od takrat naprej strmo raste, kar je nekakšen pokazatelj, da gre zasavsko gospodarstvo v pravo smer, saj podjetja uspejo pridobiti delavce in jih tudi obdržati.

Slika 24: Delovno aktivno prebivalstvo v Zasavju, 2005-2016

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ah.

3.3 Sinteza stanja Zasavja

Kvantitativna analiza, ki smo jo opravili s pomočjo javno dostopnih podatkov, nam je pokazala, da Zasavje zaostaja v primerjavi z ostalimi regijami v vseh obravnavanih kazalnikih. Po našem mnenju je glavni razlog za takšno dogajanje reorganizacija zasavskega gospodarstva. Rudniki so se zaprli, energetika je v fazi reorganizacije. Ostala podjetja, ki niso povezana z rudarstvom in energetiko, počasi postajajo vodilni igralci v zasavskem gospodarstvu. Reorganizacija teh podjetij je pustila za sabo tudi brezposelne osebe, kar se kaže kot največja slabost, saj ima Zasavje najvišjo stopnjo brezposelnosti. Ta podjetja so mala in srednja podjetja, ne zaposlujejo velikega števila ljudi in tudi nimajo potreb po dodatnih zaposlitvah.

Dejavnosti, ki v največji meri krojijo BDP, prihajajo iz tehnične, znanstvene in predelovalne smeri. Poslovanje z nepremičninami je tudi ena izmed dejavnosti, ki v zadnjih nekaj letih raste, v največji meri zaradi nizkih cen stanovanj in geografske lege Zasavja, saj se dosti prebivalcev osrednjeslovenske in savinjske regije odloča o nakupu stanovanj v Zasavju.

Analiza stanja v Zasavju kaže, da je bilo Zasavje izredno odvisno od rudarstva in energetike. Podjetja v tej dejavnosti so bila velika, poslovala so po vsej Jugoslaviji in zaposlovala veliko prebivalcev. Katerakoli regija, ki bi bila v tolikšni meri odvisna od ene dejavnosti, kot je to bilo v Zasavju, bi zašla v podobne težave in v nadaljevanju predstavljamo nekaj primerov.

Detroit v ZDA je nastal zaradi avtomobilske industrije, ki je zaposlovala veliko število prebivalcev (Wikipedija, 2017). Ob razcvetu te panoge je mesto raslo, a je bilo hkrati preveč odvisno, tako kot Zasavje, od ene dejavnosti in zato izpostavljeno velikemu tveganju. Globalna finančna kriza je zamajala avtomobilsko industrijo v Detroitu. Trije proizvajalci avtomobilov – General Motors, Ford in Chrysler – so bili prisiljeni odpuščati delavce, ljudje so odhajali v druga mesta iskat službe, Detroit pa je postal »mesto duhov«. Ta primer kaže na to, da lahko že en negativni dogodek zelo vpliva na gospodarstvo regije/mesta, če je to odvisno od ene dejavnosti, reorganizacija pa je lahko precej dolgotrajna.

Podoben primer je povezan z ameriško zvezno državo Florido, mestom Miami in globalnim segrevanjem. Robert Meyer, profesor z univerze Pennsylvania, v članku (2014) pojasnjuje, kako lahko dvig morske gladine v mestu z nizko nadmorsko višino vpliva na delovanje mesta. Florida namreč uporablja davke iz naslova nepremičnin za investiranje v javno infrastrukturo – v največji meri v protipoplavne pregrade. Trenutno to za mesto Miami ne predstavlja problema, saj so cene nepremičnin visoke in še vedno rastejo, posledično pa gradbena podjetja ne prestopajo gradnjo. Trenutno kupcev in prodajalcev stanovanj v tem mestu ne zanima globalno segrevanje in dvig gladine morja, ko pa bodo prišli do spoznanja, da investicije v nepremičnine niso več smiselne zaradi naravnih nevarnosti, lahko mesto hitro zaide v težave, saj ne bo moglo pobrati toliko davkov iz naslova nepremičnin, da bi lahko uspešno zavarovalo Miami pred dvigom gladine morja.

4 SPODBUJANJE GOSPODARSTVA V ZASAVJU

Analiza, opravljena v drugem poglavju, je očitno prikazala, da Zasavje gospodarsko gledano zaostaja v primerjavi z ostalimi slovenskimi regijami. Analiza v tretjem poglavju pa je pokazala, katera dejavnost v Zasavju upada in katera narašča. Strokovne in tehnološke dejavnosti so v Zasavju v porastu in te dejavnosti je po našem mnenju treba še naprej spodbujati in jim pomagati, saj so to dejavnosti, ki bodo generirale gospodarski razvoj v Zasavju. Kako je razvojna agencija pomagala pri tem in kakšni so rezultati razvojnih programov, bo predstavljeno v nadaljevanju.

Regionalni razvojni program Zasavja 2001-2006 (Rozina, 2007) je na prvo mesto postavil preoblikovanje gospodarstva. Razvojni program je predstavil nekaj večjih ukrepov, ki bi v največji meri vplivali na gospodarski razvoj Zasavja:

- Tretja razvojna os, ki bi povezala regionalna središča v Avstriji, Sloveniji in Hrvaški z namenom povečane dostopnosti in konkurenčnosti območja in s tem povečala razvoj gospodarstva ter zmanjšala strukturne razlike.
- Podjetniški inkubator, ki bi novim podjetnikom nudil cenejši prostor, poslovno svetovanje in različne ostale storitve, ki bi jim pomagali prebroditi začetne težave.
- Projekt Podjetno v svet podjetništva, ki bi spodbujal ljudi, da se odločajo za podjetništvo. Namenjen je mladim in visoko izobraženim ljudem, ki ne najdejo zaposlitve.
- Gradnja nove elektrarne, ki bi omogočila nadaljevanje energetske dejavnosti in seveda zmanjšala brezposelnost. Poleg tega bi delovala s takšno močjo, da bi izpolnjevala zahteve glede izkoristka in varstva okolja.
- Sanacija degradiranih površin z namenom širitve proizvodnih in storitvenih dejavnosti v regiji.

S projekti, ki jih je RRA Zasavje predstavil, se strinjamo, kar lahko podkrepimo s tem, da je bilo leta 2006 v podjetniški inkubator vključenih 22 podjetij in je bil cilj programa s tem presežen (RRP 2007-2013, 2007).

Razvojni program 2001-2006 je posebno pozornost namenil podjetjem. V tistem času je bil cilj ustanoviti 175 novih podjetij do leta 2013 in povečati število delovnih mest na 14.000 ter zmanjšati brezposelnosti na 10 % (Rozina, 2007). Ti cilji niso bili doseženi, saj se je stopnja brezposelnosti še povečala, ustanovljena pa so bila podjetja, ki so delovala po organizacijski strukturi samostojni podjetnik, posledično niso veliko zaposlovala in zato se je tudi število delovnih mest zmanjšalo iz 12.171 (1999) na 11.007 (2004) (RRP 2007-2013, 2007).

Program, namenjen spodbudam investicij v razvoj človeških virov v poslovnih subjektih, je bil med leti 2000–2006 delno dosežen. Vsa večja podjetja so privolila v implementacijo

kadrovskih strategij, problem pa so bila manjša podjetja, ki pri tem niso pretirano sodelovala (Rozina, 2007).

V regionalnem razvojnem programu Zasavja 2007-2013 (v nadaljevanju RRP Zasavja 2007–2013, 2007) je bila prva prioriteta pomoč malim in srednjim podjetjem v regiji. Želeli so spodbuditi prestrukturiranje regije, saj je gospodarstvo začelo nazadovati v razvoju zaradi opuščanja rudarstva in z njim povezanih dejavnosti.

Prvi ukrep je bil postavitve obrtno-industrijske cone, ki bi povezovala podjetja in dvignila gospodarstvo Zasavja (RRP 2007-2013, 2007). Cona do danes še ni zgrajena zaradi lastništva zemljišč in slabega sodelovanja med podjetji. Kot boste lahko prebrali v nadaljevanju, kjer smo predstavili izsledke intervjujev, se je podjetje Forstek in tudi ostala podjetja želela povezovati v grozde in izgradnjo tehnoloških parkov, vendar pa so to možnost opustili, ker se sredstva zaradi konflikta interesov niso enakomerno razdelila.

Drugi večji ukrep, ki je temeljil na sofinanciranju začetnih investicij z namenom povečanja zaposlitev, pa je bil precej uspešen, saj so zasavska podjetja s pridom izkoristila finančno pomoč in to delajo še danes. Naraščajoč trend vlagan v osnovna sredstva je še posebej očiten v zadnjih letih, kot je to razvidno iz slik 22 in 23.

Tretji večji ukrep, ki je nujen za uspešno reorganizacijo Zasavja, je usmerjen v spodbujanje tehnološkega podjetništva in uvajanje novih znanj v podjetja. Ko je tradicionalna industrija zašla v krizo, so postala tehnološka podjetja gonilna sila regionalnega razvoja, saj so zaposlovala ljudi in bila inovacijsko usmerjena (RRP 2007-2013, 2007). V tem obdobju so se investicije v raziskave in razvoj precej povečale, kar je razvidno iz slike 24. Vse to pa pozitivno vpliva na tehnološka podjetja.

Regionalna agencija je leta 2015 objavila program, imenovan Regionalni razvojni program Zasavja (v nadaljevanju RRP), ki velja za obdobje 2014–2020. Regionalna agencija si je v svojem programu zadala cilj, da se med letoma 2007 in 2013 poveča število delovnih mest, zmanjša stopnja registriranja brezposelnosti in ustanovljajo nova podjetja. Glede na navedbe poročila RRP dva od treh ciljev nista bila dosežena. Stopna brezposelnosti se je celo povečala, delovna aktivnost prebivalcev pa se je zmanjšala. Pri tretjem cilju, torej povečanju števila podjetij, pa se je številka novoustanovljenih podjetij povečala za več, kot je bilo predvideno. Kljub temu, da se je to zgodilo, ljudje niso dobili zaposlitve. Država je na podlagi teh podatkov sprejela ukrepe za območja Hrastnika, Trbovelj in Radeč. Podjetja lahko namreč izkoristijo pomoč slovenskega podjetniškega sklada, ki jim omogoča kredite z nižjimi obrestmi za nakup tehnološke opreme (RRP, 2015), ali pa se prijavijo na razpise za finančna sredstva, ki imajo pogoje, usmerjene v zmanjšanje brezposelnosti in investiranje v osnovna sredstva.

RRA Zasavje je zelo aktiven pri reorganizaciji gospodarstva, s podjetniškimi inkubatorji in denarnimi pomočmi ter promoviranju podjetništva poskuša le-to tudi storiti. Po navedbah

Razvojne agencije Zasavje (RRP, 2015, str. 61) želijo izvesti naslednje ukrepe in jih financirati v vrednosti 20 milijonov EUR:

- podjetno v svet podjetništva,
- finančne sheme (lajšanje dostopa do ugodnih finančnih virov),
- podjetniški inkubator in ostale podjetniške podporne aktivnosti,
- razvojna mreža za promocijo podjetništva in podjetniška platforma (trajna promocija podjetništva v vse redkejših obrtnih poklicih),
- razvoj zelenega gospodarstva,
- gradnja, posodobitev in urejanje obrtno-industrijskih con v Zasavju.

RRA Zasavje je v svojem poročilu navedel kvantificirane kazalnike uspešnosti programa (RRP, 2015):

- povečanje indeksa podjetniške uspešnosti,
- število hitrorastočih podjetji (ciljna vrednost 100 podjetij),
- delež čistih prihodkov malih in srednjih podjetji v čistih prihodkih vseh podjetij,
- dodana vrednost na zaposlenega v malih in srednjih podjetjih (cilj je 35.000 EUR),
- število podjetij, ki so uvedla ukrepe za učinkovito ravnanje z viri (ciljna vrednost je 7 podjetij),
- število podjetij, ki prejmejo nepovratna sredstva (cilj je 8 podjetij).

Na vse te ukrepe in načrte ki jih imajo, je treba gledati z zadržkom, saj se v realnosti pogosto zgodi, da je realiziranih polovica ali še manj. Na uspešnost teh planov pa ne vpliva samo RRA Zasavje, temveč tudi ostali udeleženci v gospodarstvu Zasavja, kot npr. občine, podjetja in prebivalci. Ti z ravno svoje aktivnosti dvigujejo ali zavirajo gospodarski razvoj in zato je tudi dosti projektov lahko nerealiziranih.

Če povzamemo politike in ukrepe razvojnih programov v zadnjih 15 letih, so si ti bili precej podobni. Programi so se v največji meri osredotočali na prestrukturiranje gospodarstva in na dejavnosti, ki jih regija ne izkorišča dovolj (turizem). Če pregledamo literaturo razvojnih programov, so si številke glede ciljev zelo podobne, kljub temu, da isti cilji v prejšnjem programu niso bili doseženi (npr. povečanje števila zaposlenih na 14.000 v razvojnem programu 2001-2006 in razvojnem programu 2007-2013). Poleg tega pa ni navedenih nobenih izboljšav glede doseganja ciljev. Pozitivna stvar razvojnih programov je identifikacija razvojnih odločevalcev o pomembnosti malih in srednjih podjetij za razvoj regije. Pomoč dajejo podjetjem v obliki raznih razpisov za finančna sredstva, kar se je izkazalo kot odlično, saj se večina intervjuvanih podjetij (glej poglavje 5) odloča za svojo nadaljnjo rast in uspešno poslovanje po finančnih sredstvih.

Direktive, ki so usmerile industrijo v okolju bolj prijazno, so večje tovarne v Zasavju zaprle. Poleg tega pa je podoben vpliv na zasavsko gospodarstvo imela tudi osamosvojitvev

Slovenije, ki je podjetjem zmanjšala trg, posledično pa se podjetja niso dovolj hitro prilagodila in počasi propadla. Podobnega mnenja so tudi intervjuvanci v poglavju 5.

Kot že napisano, je za gospodarski razvoj regije potrebna posebna obravnava malih in srednjih podjetij, ki so že dokazala, kako pomembna so v svetu in glede na prej predstavljene podatke tudi v Zasavju. Mala in srednja podjetja predstavljajo velik del slovenskega gospodarstva (Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije, 2015; v nadaljevanju: RRA LUR, 2015), zato jih je potrebno posebej obravnavati in ustvariti okolje, ki jim bo omogočilo rast in razvoj. Slovenija in posledično Zasavje (Slovenija velja za malo in zelo odprto gospodarstvo) morata dati več poudarka razmerju med rastjo in inoviranjem ter rastjo in izvozom v sektorju malih in srednjih podjetij (Redek & Oblak, 2016). Mala in srednja podjetja pripomorejo h gospodarski rasti, konkurenčnosti, inovacijam in tehnološkemu razvoju. Države oziroma regije jih s pridom izkoriščajo kot nosilce regionalnega razvoja (Smallbone & Wyr, 2000) in omogočajo zaposlovanje delavcev ter s tem zmanjšajo stopnjo brezposelnosti v regiji (Davidsson & Delmar, 1997; Robbins et. al., 2000; Westhead & Birley, 1995). Mala in srednja podjetja so znana po tem in imajo te prednosti, da se lažje in hitreje prilagajajo spremembam na trgu in zaradi pravočasnih odločitev prevzamejo več tveganja pri poslovanju (Vossen, 1998). Teh lastnosti velika zasavska podjetja niso imela in tudi poslovne prakse managerjev niso bile primerne za gospodarsko rast regije.

Glede na to, da mala in srednja podjetja težje pridejo do finančnih sredstev, morajo država, občine in tudi regionalna agencija v večji meri pomagati podjetjem, predvsem malim in srednje velikim, pri pridobivanju finančnih sredstev za investicije v kapital in opremo, ki dvigujejo produktivnost, inovativnost in jim omogočajo več izvoza (Mateev & Anastasov, 2010), kar je za Zasavje izrednega pomena, saj zasavska podjetja najmanj izvozijo v primerjavi z ostalimi iz drugih slovenskih regij.

V preteklosti so se že začeli izvajati podporni inštrumenti za razvoj malih in srednjih podjetij ter promocijo podjetništva (RRP, 2015). Namen teh inštrumentov je pokazati bodočim podjetnikom pot, kako na čim bolj učinkovit in poenostavljen način ustanoviti podjetje, ter obstoječim podjetjem olajšati raznorazne postopke (RRP, 2015). Kljub vsem prizadevanjem za promoviranje podjetništva pa je število novoustanovljenih podjetij še vedno nižje kot v drugih regijah v Sloveniji.

V regiji imajo prebivalci specifična znanja, pridobljena iz dejavnosti, ki so generirala gospodarski razvoj Zasavja, kar je po našem mnenju ena izmed prednosti regije. Trenutno ni opaziti nobenega sodelovanja med podjetji in šolami; to so potrdila tudi podjetja, ki smo jih intervjuvali. Učinkovito sodelovanje bi omogočilo prenos znanja in izkušenj v zasavsko regijo, kar bi povzročilo nastajanje novih podjetij in bolj kakovostno prestrukturiranje obstoječih podjetij. Vse to pa bi na dolgi rok pripomoglo k razvoju Zasavja. Prestrukturiranje energetike je za Zasavje priložnost, da začnejo reorganizirana podjetja pridobivati energijo

iz obnovljivih virov, saj jim lokacija (voda, les) in v preteklosti ustvarjena strpnost do energetskih objektov omogočata lažjo realizacijo morebitnega načrta.

Z zaprtjem vseh večjih onesnaževalcev regije ter naravnih danosti in ekonomskega okolja ima Zasavje potencial, da postane zeleno gospodarstvo – samooskrba z energenti, visokokakovostnimi naravnimi materiali, zdravo hrano in obnovljivimi zalogami pitne vode. Zasavje bi moralo iti v isto smer kot gre osrednjeslovenska regija. Potrebno bi bilo ustvarjati zelena delovna mesta, ki se oblikujejo na področju sonaravne kmetijske in gozdarske pridelave in predelave ter zelenega turizma. Zaradi pričakovanih poslabšanj oskrbe s hrano in drugimi viri ter spoznanj o negativnih učinkih na hrano pri dolgih transportnih poteh postaja regionalna samooskrba s hrano vse bolj aktualna. To je predvsem zaradi tega, ker sta prehranska varnost in lastna pridelava hrane spet pomembna in ljudje to vse bolj cenijo (RRA RUL, 2015).

Negativna percepcija zunanjih opazovalcev o Zasavju regiji še dodatno onemogoča normalno poslovanje in zato bi bilo potrebno dovolj časa in energije usmeriti v promocijo gospodarstva, ki bi privabila tuje investitorje oziroma investitorje iz drugih slovenskih regij. Spodbujanje internacionalizacije in sodelovanja pomeni več pretoka znanja in kapitala, kar regiji omogoča razvoj. Zasavje oziroma podjetja morajo biti bolj mednarodno prisotna, saj jim sodelovanje v mednarodnih projektih in tuje naložbe omogočajo rast in razvoj, da postanejo vodilna v regiji in tudi v Sloveniji.

Turizem lahko ponudi ogromno ekonomskih in socialnih prednosti, še posebej v manj razvitih regijah (Simm, b. l.), kot je Zasavje. Turizem v prvi vrsti generira delovna mesta, ki se nahajajo neposredno pri turističnih ponudnikih (hoteli, turistične kmetije, adrenalinski parki itd.), ali pa jih dodatno ustvarijo dejavnosti, ki so povezane z turizmom (turistične agencije, prevozniki, letalske družbe itd.). Pozitivna lastnost vsega tega pa so tudi turistični davki, ki omogočajo gradnjo infrastrukture in ostalih stvari, pomembnih za gospodarski razvoj.

Turizem v Zasavju sodi med slabo izkoriščene priložnosti, saj se je šele leta 2007 začelo načrtnejše delo, kako izrabiti številne turistične potenciale in regijo uvrstiti na turistične zemljevide (RRP, 2015). Zasavje ima glede na ostale regije, ki jim turizem dodobra napolni proračune, slabše pogoje in je posledično tudi slabo razvit. Največji generator turizma v Zasavju so bile terme Medijske toplice, ki pa so že dolgo let zaprte. Z zaprtjem Medijskih toplic je turizem doživel največji padec (RRP, 2015). Obnova Medijskih toplic je zagotovo priložnost, ki bi bila najlažje realizirana, saj je nekoč kompleks že deloval. Naslednja priložnost je ogled rudniških rovov – po zgledu Idrije. Vsekakor pa bi bila potrebna visoka investicija, da bi bili ogledi možni; je po našem mnenju tisto, kar projekt zavira. Turizem trenutno ni dejavnost, s katero bi se Zasavje lahko hvalilo, zato bi bilo potrebnih ogromno sredstev in denarja, da bi začeli ljudje dopustovati v Zasavju.

5 ANALIZA POSLOVNEGA OKOLJA V ZASAVJU S POUDARKOM NA PODPORNEM OKOLJU

5.1 Cilji in metodologija

Cilji. Osnovni cilj magistrske naloge je analiza poslovnega okolja v Zasavju s poudarkom na analizi podpornega okolja oziroma deležnikov, ki vplivajo na gospodarski razvoj. To so predvsem občina, razvojna agencija, izobraževalni sistem. Z vidika gospodarskega razvoja regije je namreč ključno, da to okolje podjetjem nudi potrebne storitve.

Konkretni cilji, ki smo jih želeli doseči pri intervjujih:

- Analizirati percepcijo glavnih razvojnih deležnikov (podjetja, občina, RRA) o procesu razvoja regije v preteklosti in njenem današnjem delovanju.
- Analiza oziroma identifikacija glavnih ovir v poslovnem okolju, še posebej z vidika dostopnosti financ in primernih kadrov.
- Analizirati kakovost sodelovanja med temi deležniki z vidika doseganja boljših razvojnih rezultatov.
- Analiza strateških planov vseh deležnikov pri regionalnem razvoju in načina odprave glavnih ovir.

Metodologija. Zaradi majhnega števila deležnikov ter širine analiziranega področja smo se odločili, da bomo uporabili metodo strukturiranega intervjuja. Intervjuje smo opravili z različnimi deležniki v Zasavju, tistimi, ki aktivno sodelujejo pri gospodarskem razvoju Zasavja, in tistimi, ki posredno vplivajo, da gre gospodarstvo v pravo smer. Deležniki v gospodarskem razvoju Zasavja, s katerimi smo opravili intervjuje, so torej podjetja, Občina Trbovlje in Regionalna razvojna agencija Zasavje. Podjetja, s katerimi smo opravili intervjuje, so Radeče Papir, Forstek, Dewesoft in Telekom. Intervjuje smo opravili med majem in julijem 2017. Ostala podjetja, na primer Kumplast, TKI Hrastnik, Steklarna Hrastnik, Bonpet Systems, Chipolo in Kovit, v času pisanja magistrske naloge niso imela časa ali niso odgovarjala na e-pošto. Podobno je bilo tudi pri zasavskih občinah, pri katerih se je odzvala le županja občine Trbovlje. Vabilu za intervju se tudi ni odzvala Regionalni center za razvoj Zasavja.

Za intervjuje z omenjenimi deležniki v Zasavju smo se odločili predvsem zato, ker bi z odgovori pokazali, kje so mnenja enotna, kje si nasprotujejo, kdo se trudi za razvoj Zasavja in kdo ne. Strateški načrti nekaterih deležnikov v zasavskem gospodarstvu se namreč razlikujejo od resničnosti. Tu imamo v mislih predvsem Regionalno razvojno agencijo Zasavja in Regionalni center za razvoj, do katerih so podjetja precej kritična, saj jim pri poslovanju nista pomagala in dajala neke dodane vrednosti. Zasavje je imelo do leta 2016 zasebno razvojno agencijo (Regionalni center za razvoj Zasavja), ki je za svoje storitve

izstavljala račune, zato je bila za zasavska podjetja precej nezanimiva. V letu 2016 je bila ustanovljena Regionalno razvojna agencija Zasavje (v nadaljevanju: RRA Zasavje ali razvojna agencija), do katere so podjetja zadržana, Občina pa še nima izoblikovanega mnenja, saj projekti še niso zaključeni in zato še ni mogoče analizirati rezultatov RRA Zasavje.

Vprašanja. Temeljni cilj intervjujev je bil poiskati nekaj največjih ovir, ki jim je zasavsko gospodarstvo izpostavljeno, in s pogovorom najti še ostale specifične težave, ki se nanašajo na poslovanje podjetij, delovanje občin in Regionalne razvojne agencije Zasavja.

S pomočjo intervjujev med ključnimi deležniki smo skušali odgovoriti na naslednja tematska vprašanja:

- Kaj je bil po njihovem mnenju glavni razlog za gospodarsko zaostajanje Zasavja v primerjavi z ostalimi regijami?
- Katere so ovire, ki zasavskim podjetjem onemogočajo normalno in zeleno poslovanje?
- Kako je vstop Slovenije v EU vplival na njihovo poslovanje?
- V kakšnem stanju se nahajajo prazni prostori zaprtih tovarn?
- Po kakšnih virih financiranja najpogosteje posegajo?
- Kakšna je raven znanja in spretnosti novo pridobljenih kadrov in na kakšne načine podjetja sodelujejo z šolami?
- Kako podporno okolje (razvojna agencija in občine) pomagajo, če sploh, podjetjem?
- Kako bi reorganizirali Zasavje, da bi se gospodarsko še bolj razvilo?

Vprašanja, razen zgoraj omenjenih, niso bila vnaprej pripravljena. Podvprašanja so bila odvisna od poteka pogovora in od intervjuvanca - različna pri različnih deležnikih. Zaradi lažje priprave zapiskov in učinkovite analize odgovorov smo pogovore snemali.

5.2 Analiza odgovorov

V nadaljevanju bomo predstavili odgovore posameznih deležnikov, ki smo jih razporedili po vsebinskih sklopih. Tako predstavljeni rezultati omogočajo tudi neposredno primerjavo stališč. Rezultati so podani v naslednjem zaporedju:

- analiza gospodarskega stanja v Zasavju in razlogov za zaostajanje;
- analiza poslovnega okolja in glavnih ovir pri poslovanju;
- analiza vpliva vstopa Slovenije v Evropsko unijo na zasavska podjetja;
- analiza dostopnosti poslovnih prostorov in zemljišč;
- analiza dostopnosti finančnih virov za investicije in razvoj;
- analiza razlogov za gospodarski zaostanek Zasavja;
- analiza dostopnosti kadrov in ocena stanja izobraževalnega sistema;
- analiza sodelovanja podpornih deležnikov s podjetji;

- vizija vseh intervjuvancev o prihodnem razvoju regije.

5.2.1 Gospodarsko stanje v Zasavju in razlogi za razvojni zaostanek

Vsako podjetje, občino in RRA Zasavje smo na začetku intervjuja vprašali, zakaj Zasavje po njihovem mnenju (in kot kažejo podatki Statističnega urada Republike Slovenije) zaostaja glede na ostale slovenske regije z gospodarskega vidika kot tudi po stopnji brezposelnosti, ki je največja med slovenskimi regijami. Mnenja so bila pri vseh dokaj enotna.

Podjetje Radeče papir nova je na to vprašanje odgovorilo, da je gospodarstvo Zasavja začelo padati, ko je Slovenija izstopila iz Jugoslavije, saj je bilo zasavsko gospodarstvo precej vezano na to področje. Ob tem je premog postal stroškovno neučinkovit in z zatonom premoga, kot stroškovno neučinkovitega energenta, so začeli rudniki in ostala podjetja, ki so bila vezana na rudnike, počasi propadati in gospodarstvo Zasavja je začelo trpeti, posledično pa se je stopnja brezposelnosti začela večati.

Podjetje je podalo zanimivo mnenje o gospodarskem zaostajanju in visoki stopnji brezposelnosti v primerjavi z drugimi slovenskimi regijami. Navedlo je, malce provokativno, pasivnost vodilnih odločevalcev v Zasavju (občine, managerji, razvojne agencije v času zapiranja rudnikov še ni bilo) in vlaganje presežnih denarnih sredstev v videz mesta, ne pa v nova delovna mesta (kritika občine). *"Slaba reorganizacija regije in propad rudnikov so privedli do tega, da so vsa večja zasavska podjetja, ki so bili največji porabniki energentov, zaprli,"* še navaja direktor podjetja Radeče papir nova.

Podjetje Forstek je podalo podoben odgovor kot Radeče papir nova, je pa poleg omenjenega zgoraj navedlo kot enega od razlogov tudi velikost zasavskih podjetij. *"Rudniki in podjetja, ki so bila vezana na premogovniško industrijo, so bila veliki in posledično preveč togi. Na spremembe se niso znali hitro prilagoditi in posledično je bila reorganizacija prepočasna. Edina možnost, da velika podjetja v tej situaciji preživijo, je, da se zmanjšajo in to za sabo potegne povečanje stopnje brezposelnosti,"* pravijo v podjetju Forstek.

Občina Trbovlje se je osredotočila na trboveljsko območje in podala razloge, zakaj so podjetja začela propadati. Po besedah županje je glavni razlog za gospodarski padec poleg zgoraj omenjenih tudi prevelika usmerjenost pozornosti samo v večja državna podjetja, ki so delovala v tistem času, ko se je Slovenija začela osamosvajati, npr. Termoelektrarna Trbovlje, Rudnik Trbovlje - Hrastnik in Lafarge (ki je propadel šele pred leti). Občina navaja, da se je lokalna politika v največji meri posvečala le njim, pozabila pa je na manjša zasebna podjetja, ki so veljala za nosilce podjetniškega duha, ki ga, kot pravi županja, še vedno primanjkuje.

"Odločevalci so premalo pozornosti namenili manjšim podjetnikom, ki so bili potisnjeni ob rob in so se morali znajti sami; prav to jim je v največji meri pomagalo, da še danes poslujejo"

in jih finančna kriza in tudi zapiranje večjih zasavskih tovarn nista prizadelo," še dodaja županja.

RRA Zasavja ni podal konkretnih razlogov, zakaj gospodarstvo Zasavja zaostaja in zakaj je stopnja brezposelnosti tako visoka. *"Glede na podatke iz Ajpesa se gospodarstvo Zasavja popravlja,"* razlaga sogovornik. Imela je podobno mnenje kot ostali udeleženci v intervjujih, torej velikost zasavskih podjetij, nezmožnost prilagajanja spremembam in slabša reorganizacija zaradi apatičnosti managerjev, ko je premog postal stroškovno neučinkovit. *"Podjetja so tudi tehnološko zaostajala in posledično še hitreje propadla,"* je zaključila odgovor agencija.

Potrebno je poudariti, da zdajšnja razvojna agencija deluje premalo časa, da bi lahko konkretno ocenili njihovo delovanje. Že poslovni prostori, v katerih deluje, so nedokončani, kar je pokazatelj, da je vse še na začetni stopnji. Žal za intervju niso bili zainteresirani pri prejšnji razvojni agenciji, Regionalnem centru za razvoj Zasavja. Predlagali so, naj se obrnemo na RRA Zasavje, ki je sedaj glavna pri razvoju Zasavja .

5.2.2 Ovire v poslovnem okolju

Sodelujoče pri intervjujih smo vprašali o ovirah, ki jim je zasavsko gospodarstvo izpostavljeno v največji meri. Pri vseh smo dobili podobne odgovore, in sicer, da v Zasavju primanjkuje kvalificiranega kadra, ker se ljudje ne odločijo za izobraževanje v tej smeri. Vsi udeleženci so bili enakega mnenja tudi o slabi cestni infrastrukturi, geografski legi (ni veliko ravnine) in pa o miselnosti ljudi, ki izvira še iz časov rudarstva. Podjetje Radeče papir nova navaja, da je pri njih glavna ovira to, da ni izobraženega papirniškega kadra, ker od leta 2003 ni več izobraževalnega programa, s katerim bi bilo mogoče pridobiti formalno izobrazbo, potrebno za poklic, ki ga podjetje najbolj potrebuje.

Forstek prav tako navaja, da je njihov glavni problem kader. Najbolj jim primanjkuje dobro izobraženega strojnega kadra (orodjarjev, obdelovalcev kovin, strojnih tehnikov, inženirjev), kar pa je tudi logično, saj se ukvarjajo s proizvodnjo orodij za steklarsko in farmacevtsko industrijo. V Zasavju opažajo konjunkturo, posledično je povpraševanje po novih kadrih večje. Prošenj za delo dobijo po njihovem mnenju dovolj, tudi za prej omenjeni strojni kader, vendar pa nastane problem, ker njihova izobrazba in spretnosti niso na enaki ravni kot pred 15 ali 20 leti. Posledično so primorani vzeti vsakogar, četudi ni primeren; nato ga sami izobražujejo, kar pa po njihovem mnenju terja čas in denar, ki bi ga lahko investirali drugam.

Podjetje Telkom se sooča s podobnimi kadrovskimi problemi kot Radeče papir nova in Forstek, torej s primanjkovalcem nekvalificiranega in tudi strokovnega kadra. Konjunktura v Zasavju jim je povzročila podoben problem kot pri ostalih podjetjih, torej večjo potrebo po kadrih. Kot glavni problem navajajo prehajanje kadrov med večjimi podjetji v regiji (to velja predvsem za manj kvalificiran kader). Podoben problem imajo tudi v tovarni Radeče papir nova, saj se izmenja dosti delavcev med Steklarno Hrastnik in njimi. Razlogi za

prehajanje med podjetji niso plače, saj so pri večini podjetij v Zasavju predvsem pri manj kvalificiranih kadrih plače na ravni minimalne. *"Glavni razlogi za prehajanje so predvsem slabi delovni pogoji, medsebojni odnosi in oddaljenost za tiste ljudi, ki prihajajo od drugod,"* pravi predstavnica Telkoma. Podjetje Forstek tega prehajanje ne opazi v večji meri in to za njih ne predstavlja težave oziroma ovire pri učinkovitem poslovanju.

Problemi s strokovnim kadrom v podjetju Telkom izvirajo iz tega, da je težnja potencialnih kandidatov delati v večjih gospodarskih središčih, v katerih se nahajajo bolj renomirana podjetja. Podjetje navaja, da je treba pri tem kadru biti precej inovativen v smislu ponudbe delovnih mest in ustreznih stimulacij, da se jih privabi v delovno razmerje in posledično tudi obdrži dlje časa.

Ovira, ki jo je izpostavila županja Trbovelj in se nekako nanaša na pomanjkanje kadrov, je uvažanje izobraženih kadrov iz Celja in Ljubljane. *"V trboveljskih podjetjih primanjkuje dobro usposobljenih kadrov. Podjetja to težavo rešujejo tako, da nove zaposlene sama izobražujejo ali pa posežejo po delavcih iz drugih mest, kot recimo Ljubljane in Celja, ki sta dokaj blizu,"* navaja županja in dodaja: *"Veliko ljudi iz teh mest ne želi priti v Zasavje, zato se manjša in novoustanovljena podjetja rajši zasidrajo v večjih mestih."*

Naslednja ovira, ki so jo udeleženci v intervjujih navedli, je slaba cestna povezava. Za podjetja, ki so locirana v Zagorju in okolici, to niti ne predstavlja takšnega problema, saj imajo do Trojan v povprečju 15 minut vožnje. Malce na slabšem so podjetja iz Trbovelj, Hrastnika in Radeč, saj sem jim čas vožnje do večjih gospodarskih mest podaljša, poleg tega pa je cesta v precej slabem stanju.

V podjetju Radeče papir nova pravijo, da je cestna infrastruktura najslabša predvsem na relaciji Zidani Most - Hrastnik, kjer je cesta zelo ozka in neprimerna za tovorni promet. Direktor je na delu pogovora, ki je obravnaval glavne ovire v Zasavju, zaključil, da večjih ovir, ki bi omejevale oziroma zavirale zasavsko gospodarstvo, razen prej omenjenih, ni. *"Tista podjetja, ki so prebrodila krizo in se uspešno reorganizirala (Steklarna Hrastnik, ETI, TKI Hrastnik itd.), ter imajo vizijo in ideje, lahko nemoteno delujejo v Zasavju (enako uspešno, kot bi lahko v Ljubljani),"* zaključí direktor.

Vprašanje, katerim oviram je zasavsko gospodarstvo izpostavljeno v največji meri, smo postavili tudi RRA Zasavje in dobili podobne odgovore kot pri ostalih. Ovire, ki jih omenjajo, so slaba cestna infrastruktura, geografska lega (daleč od gospodarskih centrov) in nezmožnost postavitve večjih tovarn, ker ni dovolj ravnine. Glede slabe cestne povezave in nezmožnostjo postavitve tovarn se vsekakor strinjamo, ne moremo pa se strinjati z geografsko lego in oddaljenostjo od gospodarskih centrov, kot so Ljubljana, Maribor ter Celje. Zanimivo misel na to temo je podal direktor Radeče papir nova: *"Čez Zasavje enostavno moraš iti in tukaj je priložnost za zasavska podjetja."* Oddaljenost od gospodarskih centrov ni tako velika, to pa zaradi tega, ker se Zasavje nahaja na sredini med

omenjenimi mesti in je možnost sodelovanja s podjetji zato lažja in hitra. Že podatek, da dosti prebivalcev Zasavja dela v teh treh mestih, je pokazatelj, kako blizu so.

Pomanjkanje kakovostnih kadrov in slaba cestna infrastruktura sta oviri, ki jih je navedla tudi Občina Trbovlje. Poleg njih pa je županja navedla še miselnost ljudi, saj namreč že nekaj časa vidi veliko pomanjkanje podjetniške iniciative. *"Vsak misli, da bo vse dobil v roke in da se mu za nič ne bo treba potruditi,"* zaključuje misel županja. Tej misli se pridružuje tudi direktor Forstka, ki pravi, da ostalih ovir, ki bi v večji meri omejevale zasavsko gospodarstvo, ni. *"Vse je bolj v glavah ljudi in njihovi miselnosti, ki izvira še iz rudarskih časov, ko je bilo lažje dobiti službo in si delal od sedmih do treh,"* navaja direktor Forstka. Z miselnostjo ljudi kot oviro pri gospodarskem razvoju Zasavja se strinja tudi podjetje Telekom, saj izhaja iz področja energetike in rudarstva v preteklosti. V podjetju pravijo, da se mnogo potencialnih kandidatov, ki imajo znanje in spretnosti, pridobljene iz prej omenjenih industrij, enostavno ne odloči za zaposlitev, ker je raven plače nižja, delo pa bolj zahtevno (če ignoriramo rudarstvo). *"Marsikdo se zaradi tega raje odloči vztrajati pri socialnih transferjih, poleg tega pa zraven narediti še kaj "na črno" in si s tem zagotoviti večje prihodke kot pri redni zaposlitvi z minimalno plačo,"* pravi sogovornica. Takšno mnenje ima tudi županja občine Trbovlje, ki pravi, da bi morala politika države iti v drugo smer in stimulirati tiste, ki delajo in njim omogočiti določene ugodnosti, nezaposlenim pa omogočiti res tisti minimalni standard, ki jim omogoča normalno življenje. Županja pravi, da ne more nekdo, ki dela 8 ur in več na dan, biti na slabšem kot tisti, ki ne dela: *"Tisti, ki dela, je izpostavljen večjemu stresu, več denarja vloži v obleke, saj mora biti urejeno oblečen, vsak ima avto in vzdrževanje terja nekaj denarja in tako naprej."* Županja vidi to kot resen problem, saj brezposelni predstavljajo breme občinskemu proračunu in namesto, da bi občina denar vložila v razvoj in reorganizacijo mesta, vlaga denar drugam in posledično težko naredi nek napredek kot občina. *"Občina in mesto sta tisto, kar za sabo vleče ljudi in jim spreminja miselnost, da postanejo bolj aktivni in podjetni. Če bosta Občina in mesto sledila novostim v svetu in šla v korak s časom, bodo tudi ljudje spremenili miselnost,"* pravi županja. Spomnimo, da so prebivalci Zasavja, glede na raziskavo Regije v številkah (SURS, 2016), med najmanj zadovoljnimi glede na ostale slovenske regije, kar pa gotovo vpliva na njihovo apatičnosti pri iskanju službe in podjetnosti.

Zanimiv vpogled v delovanje zavoda za zaposlovanje nam je predstavil predstavnik RRA Zasavje, ki ima osebne izkušnje z zavodom, saj je bil pred leti, ko je bil še brezposeln, tam prijavljen. Predstavnik je kritiziral delo zavoda za zaposlovanje, saj bi se po njegovem mnenju lahko bolj trudilo pri iskanju službe. Kritike letijo predvsem na nenavadne pogoje, ki jih ima zavod – poslati 15 prošenj na mesec. *"Če v enem mesecu ne najdeš ponudb za delo, ki so povezane z izobrazbo in ponujajo delo, ki te zanima, se pač ne prijaviš,"* pravi predstavnik RRA Zasavje in dodaja, da *"na začetku izpolniš obrazec, kjer napišeš izobrazbo, izkušnje in kakšno delo te zanima, potem pa ti zavod pošilja ponudbe za delo, ki niso niti malo povezane s tem, kar si napisal na obrazec."* Iz njegovih osebnih izkušenj zato lahko sklepamo, da je eden izmed razlogov za visoko brezposelnost v Zasavju slaba politika

države, ki omogoča brezposelnim preveč ugodnosti, in nenazadnje tudi delovanje pri ljudeh samih, saj mislijo, da jim bo vse podeljeno in so posledično preveč neaktivni pri iskanju služb. Zavod za zaposlovanje je pri svojem delovanju precej omejen, ker ne dobi vedno primernih ponudb za delo in enostavno razpošlje vse, kar je v določenem obdobju na voljo. Po našem mnenju to ni znak slabega dela, temveč vpliv zunanjih omejitev, saj delovnih mest ni v izobilju. Nekomu namreč pomeni kakršno koli delo več kot pa brezposelnost.

5.2.3 Vpliv vstopa Slovenije v EU na razvoj zasavskega gospodarstva

Vstop Slovenije v EU je podjetjem in ljudem, zaradi štirih svoboščin, omogočil prost vstop v druge države članice EU. Skupni trg (angl. *Single Market*) je območje, kjer ni notranjih meja med državami članicami EU ali regulatornih oziroma zakonodajnih ovir pri prostem prehodu dobrin in storitev (Evropska komisija, 2017). Kako so zasavska podjetja odreagirala na večji trg in/ali se jim je to poznalo oziroma v kakršnikoli meri vplivalo na njihovo poslovanje, je bilo vprašanje, ki smo jim ga postavili. Poleg tega nas je zanimalo, ali je bilo gospodarstvo Zasavja na boljšem, ko je Slovenija vstopila v EU.

Vstop Slovenije v EU po mnenju direktorja podjetja Radeče papir nova ni imel večjega vpliva (pozitivnega kot tudi negativnega) na podjetje kot tudi ne na Zasavje. *"Negativne spremembe, kot so zapiranje tovarn, ki so bile povezane z rudarstvom in energetiko, so se začele dogajati dosti prej, preden je Slovenija vstopila v Evropsko unijo. Edina pozitivna lastnost vstopa Slovenije v EU je bila vidna pri malih podjetjih, ki so se zaradi večjega trga in štirih svoboščin lahko hitreje transformirala v srednja. To velja predvsem za trboveljsko podjetje Dewesoft, ki je prisotno tudi izven meja Slovenije."* Podjetje je podkrepilo to izjavo s tem, da so bila vsa večja zasavska podjetja pred vstopom Slovenije v EU in tudi po njem preveč osredotočena na države nekdanje Jugoslavije in se niso preveč usmerjala v države članice Evropske unije. Razlogov za to ne poznamo, lahko pa sklepamo, da so vsa večja podjetja v Zasavju bila v državni lasti in posledično niso bila tako osredotočena na prilagajanje spremembam in iskanje poslovnih priložnosti v državah članicah EU, kot bi lahko bila, če bi bila v zasebni lasti. Enakega mnenja je tudi županja, ki pravi: *"Gospodarstvo morajo voditi podjetja v zasebni lasti in ne država, ker enostavno bolje skrbijo za svoje podjetje, ga nenazadnje tudi bolje poznajo in vedo, kje so slabosti in prednosti. S tem se lažje in hitreje prilagodijo okolju ter so ves čas v stiku z novostmi na trgih."*

Podjetje Forstek ima pozitivno mnenje o vstopu Slovenije v EU, predvsem iz konkurenčnega vidika, saj jim enotni trg omogoča hitrejšo dobavo izdelkov kupcem v primerjavi s konkurenti iz npr. Turčije, ker je njihov dobavni rok dosti večji. *"Je nekaj prednosti, bi pa vseeno dobro poslovali, ker imamo kakovosten produkt in smo prisotni tudi izven Evrope,"* dodaja direktor podjetja Forstek.

Vstop Slovenije v EU ni pretirano vplival na podjetje Telkom. Prednost, ki smo jo razbrali iz intervjuja, je povezana z logistiko oziroma transportom, ni pa podjetje dobilo nobenih

finančnih sredstev iz naslova EU, torej kohezijskega sklada, sklada za regionalni razvoj, evropskega strukturnega in investicijskega sklada itd. To je lahko posledica slabšega promoviranja pristojnih organov, tukaj mislimo predvsem na RRA Zasavje in prejšnjo razvojno agencijo, ali pa premalo aktivnega iskanja po dodatnih finančnih sredstvih s strani podjetja.

5.2.4 Dostopnost poslovnih prostorov in zemljišč

Vse večje zasavske tovarne so za sabo pustile ogromno praznih prostorov in to dejstvo se nam je zdelo zanimivo, preden smo začeli z intervjuji. Prazni prostori večjih propadlih tovarn namreč ponujajo priložnost malim in srednjim podjetjem kot tudi novoustanovljenim, ki še nimajo dovolj denarja za gradnjo lastnih poslovnih prostorov. S to mislijo smo se odpravili do vsakega intervjuvanca in ga povprašali, kakšno je njegovo mnenje o praznih prostorih in v kakšnem stanju so.

Direktor podjetja Radeče papir nova je v intervjuju povedal, da jih je potrebno izkoristiti in delati po zgledu Idrije, ki je geografsko in zgodovinsko podobna Zasavju. *"Vsa sredstva, ki jih je Idrija pridobila z rudarjenjem, je vložila v razvoj mesta in delovnih mest, ne pa v videz mesta,"* pravi direktor podjetja.

Primerjavo med Zasavjem in Idrijo je ponudila tudi županja Trbovelj. *"Treba je pogledati, koliko je imela Idrija zaposlenih v rudarstvu. V Zasavju je bilo v rudarstvu in energetiki zaposlenih okoli 6000 in več delavcev. Če je regija zaposlovala tolikšno količino ljudi v teh dveh dejavnostih, so posledično tudi zasavska mesta rasla, zgradile so se stolpnice in kolonije,"* pravi županja in se v nadaljevanju pogovora naveže tudi na priseljence in na tradicijo rudarstva v Zasavju. *"Zasavje je imela 200-letno tradicijo rudarstva in tudi ogromno priseljencev, ki so delali v rudarstvu in energetiki."* Pri koncu pogovora se je navežala tudi na lastništvo v idrijskih in zasavskih podjetjih. *"Idrija ni imela toliko državnih podjetji kot Zasavje in tudi ne toliko podjetij, ki bi bil vezana na rudarstvo. Idrija je imela pri reorganizaciji zasebno iniciativo in ne državne, kot je to bilo v Zasavju; tukaj je bila po mojem glavna razlika za hitrejše in uspešnejše reorganiziranje mesta,"* zaključuje županja.

V podjetju Forstek niso seznanjeni s stanjem praznih prostorov propadlih tovarn in jih ti prostori niti ne zanimajo, saj bi podjetje rajši zgradilo nov poslovni prostor, če bi se v prihodnosti želelo širiti. *"Glede na izkušnje mislim, da ne bi bili izpostavljeni nobenim oviram pri gradnji nove zgradbe, občina ne bi ovirala projekta,"* pravi direktor Forstka. Glede konkretnih lokacij gradnje ni govoril, ker še ni konkretnega plana izvedbe. *"V prihodnosti želimo zaposliti čim več kakovostnega kadra, saj nam to predstavlja glavni problem pri nadaljnji širitvi podjetja,"* zaključuje direktor podjetja Forstek.

Da je investiranje v prazne prostore tovarn nesmiselno, meni tudi RRA Zasavje, ki pravi, da so vsi ti prostori predolgo časa zapuščeni in enostavno niso več primerni za rabo. *"Pri bivši*

Mehaniki je bila ideja, da bi hišo spremenili v podjetniški inkubator, vendar pa je ideja padla v vodo, ker je bila stavba predolgo zapuščena in zato dotrajana," pove predstavnik RRA Zasavje.

Nazoren primer nam je zaupal sogovornik pri intervjuju, ki je predstavil svojo osebno izkušnjo pri pregledovanju praznih prostorov. Želel je namreč razširiti svojo dejavnost iz manjšega v večji poslovni prostor. Ukvarja se s prodajo motornih koles in prejšnja hala je bila premajhna glede na povpraševanje po motornih kolesih. Obiskal je nekdanje prostore Rudnika Hrastnik: *"Ko sem vstopil v prostor in pogledal naokoli, sem se samo obrnil in zaprl vrata. Rudnik je za sabo pustil ogromno neke mehanizacije in ostalih pripomočkov pri rudarjenju, da bi za pospravljanje in renoviranje prostora porabil približno toliko denarja, kot bi ga, če bi postavil nov poslovni prostor,"* pravi sogovornik. V nadaljevanju pogovora nam je zaupal željo po postavitvi šotora, kjer bi lahko imel spravljene motorje. Od Obrtne zbornice Slovenije je dobil možnost finančne pomoči, ker bi mu sklad, ki ga ni znal navesti, pokrtil 50 % začetne investicije. Osnovni namen teh finančnih sredstev je širjenje lastne osnovne dejavnosti oziroma postavitve novih poslovnih objektov. Težava je nastala, ker je zemljišče, na katerem bi lahko postavil šotor in je tudi blizu trenutne lokacije, kmetijsko. *"Občina mi ne dovoli gradnje šotora, ker to ne spada pod kmetijski del. Edina možnost, ki jo imam, je postavitve kozolca, pa še v tem primeru bi lahko v njem hranil samo kmetijsko mehanizacijo"* nadaljuje sogovornik. Zaradi slabega prvega vtisa se niti ni pretirano trudil iskati bolj primernih poslovnih prostorov za dejavnost in je trenutno še vedno tam kjer je. Prav tako ne razumemo, zakaj ga občina ovira pri gradnji šotora, če pa je to njegovo zemljišče, četudi kmetijsko. Prav tako ne razumemo pogojev, da bi moral imeti samo kozolec in v njem samo kmetijsko mehanizacijo. Če je to zaviranje podjetništva presodite sami, vendar pa mogoče ni samo miselnost ljudi napačna, ampak tudi miselnost občin in ostalih, ki odločajo o tem kaj lahko kdo naredi in kaj ne in obenem postavljajo čudne pogoje pri realizaciji projektov.

Podjetje Telkom ne vidi pretirane smiselnosti vlaganja v prazne prostore, kljub temu, da jih je v Trbovljah dosti. *"V Trbovljah je še vedno nekaj praznih prostorov večjih tovarn, kot so Omnikom, Goltas, Mehanika, Strojna tovarna Trbovlje, Termoelektrarna Trbovlje, IPOZ (Industrija preventivne zasebne zaščite Trbovlje). Večina od njih je v zelo slabem stanju, tako da bi bile investicije v le-te lahko zelo visoke in s poslovnega vidika stroškovno neprimerne. Smiselnost je potrebno oceniti z vidika, kje se določena nepremičnina nahaja (industrijska cona ali stanovanjsko naselje), dostopnosti, stanja nepremičnine in kakšna je infrastruktura okoli zelene nepremičnine,"* pojasni sogovornica.

Splošnemu mnenju o neuporabnosti praznih prostorov, ker so le-ti predolgo časa zapuščeni, se pridružuje tudi županja Trbovelj. *"Smiselnost investicije v prazne prostore večjih tovarn je odvisna od zapuščenosti le-teh. Če prostor ni bil uporaben nekaj let, je najverjetneje neuporaben. Kolikor vem, je rudnik prodajal neke hale, ki naj bi bile v dobrem stanju. Prostori Strojne tovarne Trbovlje so v zelo slabem stanju in so neuporabni. Menim, da bi*

morali zapuščene stavbe podreti in tam zgraditi kaj novega, kar pa seveda ni poceni. Nimamo pa trenutno konkretnih načrtov glede tega," pove županja.

Je pa Občina Trbovlje precej aktivna pri promociji zemljišč, ki so naprodaj. Ustanovili so spletni portal poslovnepovrsine.si, kjer so naredili popis vseh prostih zemljišč, ki so trenutno naprodaj. Glavni razlog za izdelavo spletnega portala je v tem, da Občina ne razpolaga z zemljišči, saj je vsa zemljišča, ki jih je imela v preteklosti, prodala zasebnikom. Sama jih posledično ne more prodajati, lahko pa pomaga pri promociji prodaje teh zemljišč.

Občina Trbovlje je odprta za tuje investicije in investicije iz drugih slovenskih regij. Pri iskanju primernih zemljišč pomaga podjetjem (dokaz je spletni portal), vendar pa je zelo odvisna od rudnika, ki je v lastni države. *"Rudnik oziroma država razpolaga z veliko količino zemljišč v Trbovljah; dokler bo to tako, mi teh zemljišč ne bomo komunalno opremljali, ker ni zagotovljeno, da jih bo potem država prenesla na nas. Na drugi strani je problem geografska lega. Zasavje leži v dolini, kjer ni veliko ravnine in je gradnja posledično omejena in otežena,"* pove županja. Problem, ki tudi otežuje prodajo poslovnih prostorov in skladišč, so hipoteke. *"Podjetje je vzelo kredit za 500.000 EUR in zastavilo halo, čeprav je ta hala realno vredna le 100.000 EUR. Ko so rudniki in energetska podjetja zašla v težave in niso mogla več plačevati obresti, je nastal problem tudi v bankah, saj niso bile sposobne prodati hal po ceni 500.000 EUR. Banke še vedno sedijo na teh hipotekah, potencialni investitorji pa teh nepremičnin ne kupujejo, ker so vredne manj glede na postavljeno ceno,"* razlaga županja.

5.2.5 Dostopnost finančnih virov za investicije in razvoj

Ena od glavnih razvojnih omejitev, predvsem za mala in srednja podjetja, je dostop do zunanjih virov financiranja, bančnih kreditov, nepovratnih sredstev, sofinanciranj itd. Na ta razvojni vidik je prav tako vplival vstop Slovenije v EU, seveda pa so številni dejavniki financiranja odvisni tudi od domačega gospodarstva. V nadaljevanju podajamo diskusijo in povzetek mnenj o možnostih financiranja razvoja v Zasavju kot morebitni oviri.

Ena izmed mnogih prednosti, ki jih ponuja EU, je tudi možnost pridobivanja finančnih sredstev. Obstaja mnogo skladov, ki ponujajo finančna sredstva državam članicam EU in njihovim podjetjem, infrastrukturi, šolam in tako naprej. Preko intervjujev s podjetji smo želeli ugotoviti, na kakšen način se podjetja v največji meri financirajo in iz katerega naslova prihajajo ta sredstva (banke, razni evropski skladi, državna pomoč). Na drugi strani pa smo želeli izvedeti, kakšna je raven birokracije in če predstavlja težavo pri prijavljanju na razne razpise za pridobivanje finančnih sredstev.

Podjetje Radeče papir nova se vsako leto prijavi na javni razpis za sofinanciranje začetnih investicij in ustvarjanja novih delovnih mest na območju občin Hrastnik, Radeče in Trbovlje (v nadaljevanju razpis RTH) pod okriljem ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo.

Razpis je v veljavi že 4 leta in je namenjen zmanjševanju brezposelnosti v teh treh mestih, kjer je stopnja brezposelnosti večja od 17 %. Zakon RTH ima na voljo vsako leto določeno število nepovratnih sredstev za vlaganje v osnovna sredstva. *"Država ti da nepovratna sredstva, če kupiš stroj in zaposliš delavca,"* razlaga direktor podjetja Radeče papir nova.

Glede na to, kar smo uspeli razbrati iz intervjujev, je pri pridobivanju finančnih sredstev ogromno birokracije. *"Prav zaradi birokracije enostavno potrebuješ razvojno agencijo ali neko podjetje, ki je specializirano za to področje. Če se na razpise prijaviš sam, brez pomoči, ti gre preveč časa smo za urejanje potrebne dokumentacije in posledično svojega časa ne usmeriš v podjetje in v vsakodnevne operativne dejavnosti, kar pa dolgoročno gledano seveda ni optimalno,"* razlaga direktor Radeče papirja. V nadaljevanju pogovora je pojasnil, kaj vse je potrebno navesti v prijavi dokumentaciji za pridobitev finančnih sredstev. *"Vsa državna sredstva zahtevajo ogromno birokracije,"* pravi direktor. Podatki, ki jih mora podjetje navesti, obsegajo vse, od letnih poročil, podatkov o odgovornih osebah in lastnikih, do dokazila o plačilu vseh davkov. *"Vsako leto moram kontaktirati lastnike, samo da pridobim njihove osnovne podatke, kar je že malce smešno,"* dodaja direktor. Pravi, da zaenkrat podjetje še shaja s to birokracijo, ravno zaradi tega, ker jim razpis RTH ponuja vsako leto nepovratna sredstva in se jim splača potruditi. Večkrat se jim je pa že zgodilo, da so zaradi preveč birokracije opustili možnost financiranja in se obrnili na banko. *"Rajši grem na banko in plačam višjo obrestno mero, kot pa da mi prevelika količina birokracije odvzema delovni čas,"* dodaja.

Viri financiranja, ki jih uporablja podjetje Forstek, izhajajo večinoma iz podjetniškega sklada. Promotor raznoraznih razpisov, ki jim pomaga, kam vse se lahko prijavijo in kateri razpisi so trenutno na voljo, je Obrtna zbornica Slovenije. Forstek se vsako leto prijavi na en razpis, ker vsako leto potrebujejo nov stroj. Ta razpis ima podobe pogoje kot razpis RTH in sicer zaposlitev novega delavca ter dvig dodane vrednosti in realizacije. Pri pripravi vse potrebne dokumentacije se Forstek obrača na zunanjega izvajalca, in sicer na podjetje AP Projekt: *"Podjetje AP Projekt spremlja razpise, ki so za nas potencialno zanimivi in nam že takoj pove, ali bo prijava na razpis uspešna ali ne, zaradi izkušenj, ki jih imajo, in dolgoletnega sodelovanja z nami. Če bi se sami prijavljali na razpise, ne bi dobili toliko finančnih sredstev, kot smo jih z njihovo pomočjo."*

Telkom se večinoma obrača na trboveljsko občino, ki je v preteklosti objavila nekaj razpisov za nepovratna sredstva. na katera so se tudi prijavili in bili uspešni. Glede na povedano je Občina Trbovlje objavila razpis za dodelitev spodbud za razvoj za več sklopov. Na enega izmed njih se je prijavilo tudi podjetje Telkom, in sicer za sredstva na področju zaposlovanja in investiranja v nove stroje in ostalo opremo. Za razliko od zgornjih dveh podjetij pa se Telkom prijavlja na razpise glede na potrebe po zaposlitvah in investicijah. Razlogi za to so relativno kratki prijavni roki, zadovoljstvo s številom zaposlenih ter učinkovitostjo strojev in ostale opreme, ki jih v določenem obdobju imajo. Podjetje navaja, da jim birokracija pri prijavljanju na razpise vzame kar precej časa, saj so le-ti precej obsežni. *"Še posebej nam*

največ časa vzamejo razpisi ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo," navaja predstavnica Telkoma. Glede na to, da na intervjuju niso omenili nobenega specializiranega podjetja, ki bi jim pomagal pri pripravi potrebne dokumentacije, sklepamo, da se na razpise prijavljajo sami. Na vprašanje, ali se prijavljajo na kakšen poseben vsakoletni razpis, je odgovorila nikalno in dodala: *"Za podjetje je zelo dobrodošlo, če prejme nepovratna sredstva, sicer pa iščemo tudi razpise za kredite s subvencionirano obrestno mero ter moratorijem za začetek odplačevanja."*

Edino podjetje, ki, glede na povedano, ne potrebuje dodatnih virov financiranja je podjetje Dewesoft, saj za nove investicije uporabljajo lastna sredstva. Županja Trbovelj sicer pravi, da so se v preteklosti prijavili na razpis RTH. Ne glede na županjine navedbe podjetje pravi, da je v 17 letih poslovalo preudarno in zbiralo dobičke. *"Nerazporejeni dobički so bili vedno naša osnova za rast, investiranje v raziskave in razvoj ter vstop na tuje trge in nenazadnje izobraževanje novih kadrov. Za vsa osnovna sredstva, ki smo jih kupili ali obnovili, smo uporabili lasten denar. Lastniki podjetja dobijo le majhen del dobička, vse ostale gre v raziskave in razvoj, saj nam branža, v kateri se nahajamo, narekuje stalno inoviranje in ohranjanje tržnega deleža,"* razlaga direktor Dewesofta. Podjetje zaradi uporabe lastnih sredstev ni seznanjeno z ravno birokracije in razpisnimi pogoji.

5.2.6 Zgodovinsko pogojeni razlogi za razvojni zaostanek

Z razvojem je povezano tudi vodenje podjetij v času osamosvajanja Slovenije in ob padanju zasavskega gospodarstva. Zato smo vsakega intervjuvanca vprašali, ali so managerji uporabljali pravilne prijeme, ko je bilo to najbolj ključno za reševanje podjetij iz krize.

Po mnenju direktorja podjetja Radeče papir nova je glavni razlog za apatičnost zasavskega gospodarstva v tistem času v managerjih podjetij. *"Managerji in tudi ostali gospodarstveniki se niso preveč ukvarjali z gospodarstvom, ker so imeli kratkoročni časovni horizont in so bolj gledali na lastno eksistenco kot pa na svoje delavce in na celotno gospodarstvo Zasavja,"* razlaga direktor Radeče papir nova in dodaja: *"Vsi so samo gledali, kako gre zadeva navzdol, niso pa nič konkretnega naredili, da bi se hitro reorganizirali in prilagodili novim razmeram."*

Podobnega mnenja je tudi trboveljska županja, ki pravi: *"Managerji v tistem času niso delali v prid regije, saj so obstali v obdobju miselnosti, ki v tistem trenutku ni bila prava in jih je trg enostavno pojedel. Niso se dovolj hitro prilagodili novim razmeram, zato je to imelo vpliv na celotno zasavsko gospodarstvo. Poglejte Steklarno Hrastnik - kako lahko nek manager z vizijo, znanjem in motivacijo reorganizira podjetje."*

Direktor podjetja Forstek v času intervjuja ni bil najbolj seznanjen z managerskimi prijemi v tistem času, je pa povedal, da je bilo podjetje Forstek pred leti že skoraj pred zaprtjem in je tudi navedel razloge za to. *"Prejšnje vodstvo je naredilo napako, ker jim je 80 % posla*

predstavljala Steklarna Hrastnik. Celotna realizacija je slonela na enem kupcu, kar pa je seveda preveč tvegano; ko je imela Steklarna Hrastnik manj potreb oziroma je iskala nove rešitve, se je to hitro poznalo pri Forstku, saj ni imel nobenega posla več in je postajal nelikviden," je razložil. Na vprašanje, ali je globalna finančna kriza v kakršni koli meri vplivala na delovanje podjetja, je hitro odgovoril, da ne, temveč bolj slabo vodenje s strani managerjev podjetja.

"O managerskih prijemih in vodenju v tistem času ne vem dosti," pravi predstavnica podjetja Telkom. Je pa na strani managerjev, ki gledajo na lastno eksistenco, saj se ob pozitivnem scenariju oziroma uspešni reorganizaciji podjetja to lahko hitro začne odražati v regiji, ki postane gospodarsko močna in rastoča z manjšo brezposelnostjo in večjim investiranjem podjetij. "Če pa manager gleda na lastno eksistenco v smislu kraje denarja, ki je še ostal v podjetju, in je zraven še aroganten do delavcev, tega seveda ne podpiram," to temo zaključuje predstavnica Telkoma.

5.2.7 Kadri in izobraževanje

Vsa podjetja, občina in razvojna agencija, ki so bila intervjuvana, so kot glavno oviro imenovala problem s kadrovanjem primernih delavcev. Razlog, zakaj ima kader manj kvalificiranih poklicev, manj znanja in spretnosti kot pred petnajstimi ali dvajsetimi leti, lahko tiči v srednjih poklicnih šolah v Zasavju. Glede na to, da podjetjem primanjkuje delavcev manj kvalificiranih poklicev in tudi strokovnih, nas je zanimalo, v kakšni meri, če sploh, sodelujejo s šolami pri spreminjanju njihovih šolskih programov.

Podjetje Radeče papir nova je vključeno v gospodarsko zbornico in inštitut za celulozo in papir. Preko njih ter z njihovo pomočjo poskušajo kontaktirati šole z namenom prilagoditve šolskih programov njihovim potrebam. Glavna ovira v podjetju je neizšolan kader na področju papirništva, ker tudi primerne šole ni več. *"Ne želimo biti odvisni od drugih pri spreminjanju njihovih poslovnih oziroma šolskih programov, če govorimo o šolah. Zaradi tega obstaja možnost, da bi sami naredili šolo v svojih poslovnih prostorih in sami izobraževali delavce. Strošek bi znašal med 30.000 EUR in 40.000 EUR, poleg tega pa je potrebno upoštevati izostanek delavcev v času izobraževanja. To bi bil enoletni pilotni projekt, ki bi pokazal ali se splača vztrajati še naprej"* o možnostih lastnega izobraževanja svojih delavcev razlaga direktor podjetja.

Podjetje Forstek ne sodeluje s šolami z namenom prilagajanja šolskih programov svojim potrebam. Imajo pa vsako leto organizirane obiske s strani osnovnih in srednjih šol, kjer učencem pokažejo proizvodno linijo. *"Vsako leto razpišemo nekaj štipendij in na ta način poskušamo pridobiti motivirane kadre,"* razlaga direktor Forstka in dodaja: *"Mislim, da bi že starši in osnovne šole morali usmerjati otroke v tisto izobraževanje, ki bi jim prineslo delo takoj po koncu izobraževanja. Fakultete bi morale imeti omejen vpis, s tem bi se vsaj nekaj učencev preusmerilo v poklice, ki jih podjetja najbolj potrebujejo in so zaradi potreb podjetij*

tudi solidno plačana. Je pa to vsekakor vseslovenski problem, s katerim se soočajo vsa podjetja."

Telkom prav tako ne sodeluje s šolami pri spreminjanju šolskih programov, so pa navzoči na raznih dogodkih, ki jih šole organizirajo (informativni dnevi - predstavitve podjetij in njihovih potreb po kadrih). *"Praviloma štipendij ne razpisujemo, temveč se odločimo na osnovi prošenj za delo, ki jih dobimo od potencialnih sodelavcev."* Pravijo pa, da bodo morali začeti razmišljati v tej smeri, saj bodo s štipendijami spodbudili dijake, da se bodo odločali za deficitarne poklice (orodjarji, varilci, kovinarji, tehniki, inženirji), ki jih trenutno najbolj primanjkuje v proizvodnji. Na vprašanje, ali so delavci deficitarnih poklicev dovolj izšolani, je predstavnica podjetja odgovorila: *"Če pridejo delavci neposredno iz šole, večina njih nima skoraj nikakršnih izkušenj, niti osnovnih. Ima pa vsako delo svojo specifikko in če so delavci motivirani, se lahko hitro naučijo novih veščin. Nemški partnerji imajo dobro delujoč sistem vajeništva, ki omogoča dijakom, da večino šolskega leta preživijo v podjetjih in se s tem ogromno naučijo. Pozitivna lastnost vsega tega pa je, da si po koncu vajeništva najbolj perspektivni dijaki zagotovijo zaposlitev po končanem izobraževanju v šoli."*

Dewesoft sodeluje samo s srednjo šolo za računalništvo, z ostalimi šolami pa ne. Je pa podjetje zgrabilo priložnost, ki jih ponujajo prej omenjeni prazni prostori in v njih ustanovilo podjetniški pospeševalnik, imenovan Katapult, ki je namenjen podjetjem s fizičnim produktom in seveda zmanjševanju brezposelnosti v Zasavju ter dvigu produktivnosti v regiji. O Katapultu imajo pozitivno mnenje tudi ostali intervjuvanci, ki pravijo, da je odločitev Dewesofta o odprtju Katapulta super priložnost za vsa start up podjetja, saj imajo na razpolago vso pomoč in znanje, ki jim omogočajo uspešno realizacijo ideje v končni izdelek in s tem preboj na trg.

Občina Trbovlje glede trboveljskih šol pravi, da šole sodelujejo s podjetji. *"Srednja tehniška in poklicna šola ima nek hub in se z njim povezuje s podjetji. Gimnazija in ekonomska srednja šola pa se pripravljata, da bi ustanovila nov šolski program, da bi izobraževal ljudi za branžo, ki je trenutno najbolj rastoča branža v Zasavju, in sicer tehnologija,"* razlaga županja.

5.2.8 Sodelovanje podjetij z ostalimi deležniki (občina, razvojna agencija)

Za dobrobit Zasavja in njegovega gospodarstva se nam zdi pomembno, na kakšne načine, če sploh, podporni organi (občine in razvojna agencija) sodelujejo s podjetji in jim pomagajo pri reševanju in odpravi težav. V prvem delu tega poglavja bomo predstavili sodelovanje med podjetji in razvojno agencijo, nato pa še med podjetji in občino.

Eden iz med glavnih razlogov, zakaj smo se sploh odločili intervjuvati RRA Zasavje, ki naj bi veljal za promotorja gospodarskega razvoja, je v tem, da nas je zanimalo, ali res pomaga podjetjem pri pridobivanju finančnih sredstev in urejanju vse potrebne dokumentacije, ter v

zadostni meri promovira vse možne razpise, na katera se lahko podjetja prijavijo – v kakšnem razmerju so torej podjetja in RRA Zasavje.

Podjetje Radeče papir nova, ki se nahaja med Zasavjem in posavsko regijo, ima posebne izkušnje z razvojnima agencijama iz omenjenih regij. *"Posavska in zasavska razvojna agencija sta kot noč in dan,"* razlaga direktor. S posavsko razvojno agencijo niso imeli nikoli nobenih težav. Predstavniki agencije pridejo v podjetje in jim svetujejo ter pomagajo pri različnih birokratskih zadevah (izpolnjevanju obrazcev za subvencije itd.). Podjetju nudijo ustrezne kontakte na ministrstvu in jim svetujejo, na koga se obrniti, če potrebujejo kakšno dodatno izobraževanje.

Z zasavsko razvojno agencijo nimajo najboljših izkušenj. Pred letom 2016 je v Zasavju delovala zasebna razvojna agencija, ki je za vse svoje storitve izstavila račun. Kot smo uspeli razbrati iz intervjujev, v času njenega delovanja podjetje ni bilo najbolj zadovoljno, saj so si želeli širše podpore. Podjetje je posledično rajši sodelovalo s posavsko razvojno agencijo kot pa z zasavsko.

Podjetje Forstek z razvojno agencijo do sedaj še ni sodelovalo, prejšnja razvojna agencija pa jim ni bila v nobeno pomoč in podjetju ni dala neke dodane vrednosti. *"Enkrat so prišli predstavniki prejšnje razvojne agencije v podjetje in delali neke analize, mi pa od tega nismo imeli nič,"* razlaga direktor in dodaja, da ne ve natančno, kakšne analize so izvajali in zakaj so jih nameravali uporabiti, ker ga takrat še ni bilo v podjetju. Tako kot podjetji Radeče papir nova in Forstek tudi podjetje Telkom nima pozitivnih izkušenj z RRA Zasavje. Predstavnica Telkoma pravi: *"Agencija se ne ponudi za pomoč, mi jih pa potem niti ne iščemo."*

Na vprašanje, ali jim razvojna agencija pomaga pri pridobivanju virov financiranja, je podjetje Dewesoft odgovorilo z ne in dodalo, da jim razvojna agencija ne pomaga pri kreiranju poslovnih priložnosti, saj so lokalno zelo malo prisotni. O sodelovanju podjetja z razvojno agencijo pa vse pojasni tale stavek: *"Ne vem, na katero agencijo mislite, ampak je odgovor ne."*

Podjetja bi si želela močnejšo podporo s strani RRA Zasavje. Da bi predstavili potrebe podjetij agenciji, smo se pogovarjali tudi z njimi. Podali so nekaj zanimivih odgovorov.

Glede na to, da RRA Zasavje posluje slabo leto, je bilo prvo vprašanje povezano s slabim mnenjem o agenciji in slabim sodelovanjem podjetij s prejšnjo razvojno agencijo. Predstavniki RRA Zasavje je na prvo mesto postavil odnos: *"Preveč se je gledalo na denar ... nekaj ti bom naredil, vendar mi boš za to plačal."* Absurdno je predvsem to, da je imelo Zasavje edino zasebno razvojno agencijo v celotni Sloveniji, ki je bila po organizacijski obliki družba z omejeno odgovornostjo, prav tako pa je bila ustanovljena prepozno, ko so večje tovarne že zdavnaj začele zapirati svoja vrata. Predstavniki RRA Zasavje je za glavnega krivca za kasnejšo ustanovitev prejšnje razvojne agencije z imenom Regionalni center za razvoj Zasavje postavil vse tri občine – Zagorje, Trbovlje in Hrastnik. *"Občine so bile lastnik*

Regionalnega centra za razvoj Zasavja, zato so se sredstva delila. Večkrat se je dogajala tudi diskriminacija agencije, saj niso vse občine bile deležne enakih razvojnih priložnosti," je v pogovoru povedal predstavnik RRA Zasavje.

Na vprašanje kako sodelujejo s podjetji, so pričakovano odgovorili. *"Podjetja pogosto kontaktiramo in jim nudimo tudi ustrezno podporo. Pomagamo malim in srednjim podjetjem pri njihovem ustanavljanju. Kontaktiramo vse občine in jih sprašujemo, kje se nahajajo prosta in za gradnjo primerna zemljišča,"* pravi predstavnik RRA Zasavje. Trboveljska občina je po našem mnenju glede tega precej neprimerna, kar je podkrepila tudi županja Trbovelj, ki je v intervjuju povedala, da so prosta zemljišča oziroma stavbe pod državnim lastništvom in jih je nemogoče prodati po nižji ceni od trenutne, ki pa je precej previsoka glede na stanje zemljišč in stanje nepremičnin. Žal se župani ostalih dveh občin (Zagorje in Hrastnik) niso odzvali na prošnjo za intervjuju, tako da ne moremo podati pravih podatkov glede lastništva zemljišč in nepremičnin, pa čeprav je v obeh občinah nekaj desetletij nazaj prevladovalo rudarstvo pod lastništvom države.

Kot je razvidno iz intervjujev s podjetji, imajo le-ta precej slabo mnenje o delovanju razvojne agencije. Zato je bilo naslednje vprašanje povezano s tem, ali imajo enako slabe izkušnje tudi z občinami.

Podjetji Radeče papir nova in Forstek sta v intervjujih izkazali enako mnenje glede sodelovanja z občino - ne predstavlja težave in jih tudi ne ovira pri poslovanju. *"Občine delajo dovolj dobro in ne postavljajo nemogočih ovir pri gradnji poslovnih prostorov,"* se na projekte, ki temeljijo na širjenju in gradnji novih poslovnih prostorov, naveže direktor Radeče papirja in nadaljuje, da ima pozitivno sodelovanje med podjetji in občinami prednost tudi za občine. *"Župani so končno prišli do spoznanja, da je tudi za njihov proračun pozitivno, če ima mesto nizko brezposelnost in dovolj podjetij."* Temu se pridružuje tudi direktor Forstka: *"Občina bi mi pomagala pri realizaciji projekta postavitve nove poslovne zgradbe in ne bi ovirala naših ciljev in strategij."*

"Je pa bila situacija deset do petnajst let nazaj precej drugačna," pravi direktor radeškega podjetja. Zakaj je temu tako, smo vprašali tudi županjo Trbovelj, ki naj je odgovorila sledeče: *"Pri tem imam enako mnenje kot pri vprašanju, zakaj je zasavsko gospodarstvo nazadovalo. Odgovorni za gospodarski razvoj in reorganizacijo v tistem času so se preveč osredotočali na večja podjetja, ki so bila povezana z rudarstvom in energetiko. Kljub temu, da je bilo očitno, da premog velja za stroškovno neučinkovitega in da bo povpraševanje po njem slej kot prej padlo, so odgovorni še vedno mislili, da se bodo podjetja obdržala na trgu. Ker je bila njihova miselnost in pozornost usmerjena samo na ta velika podjetja, so bila manjša z rudarstvom in energetiko nepovezana podjetja na slabšem in so se morala sama znajti, brez pomoči. Del odgovornosti za to lahko prevzamejo tudi občine in tukaj je po mojem mnenju glavni razlog, zakaj so podjetja mnenja, da je bilo sodelovanje z občinami deset let precej slabše, kot je sedaj."*

5.2.9 Vizija prihodnjega razvoja

Vsi intervjuvanci so ob koncu dobili vprašanje, povezano z njihovo vizijo prihodnosti Zasavja in reorganizacije regije. Konkretnih odgovorov na to vprašanje nismo dobili: *"Dokler se bo uspeh zasavskih občin primerjal, ne bo nikoli uspeha in zasavsko gospodarstvo ne bo nikoli izkoristilo vseh potencialov, ki jih ima. Potrebna je več sodelovanja in ignoriranja stare industrijske miselnosti."*

RRA Zasavje je govoril o tem, da je potrebno postaviti več obrtno-industrijskih con in tehnoloških parkov, čeprav je glede na navedbe Forstka to precej nesmiselno. Se pa strinjamo strditvijo razvojne agencije, da bi lahko ustanovili še več promotorjev podjetništva, kot je na primer Katapult.

Županja Trbovelj je ob vprašanju o prihodnosti Zasavja naštel različne projekte, za katere pa ni nujno, da bodo realizirani. Vesela je bila dejstva, da imajo trboveljska podjetja pozitivno mnenje o občini in dodala: *"Ko sem začela mandat, sem pristopila k vsakemu podjetju in vprašala, kako jim lahko Občina pomaga. Podjetje Kovit si je prizadevalo dobiti del zemlje, ki je bil v lasti Gorenja. Obrnili smo se na ustrezno ministrstvo in neposredno na predsednika uprave Gorenja, da bi našli skupno pot. To smo tudi dosegli in Kovit bo lahko širil svojo proizvodnjo v nove prostore."*

5.3 Povzetek intervjujev

V tabeli 9 so predstavljeni glavni povzetki intervjujev. Vsi intervjuvanci so bili enakega mnenja glede razlogov za gospodarski padec Zasavja. To je bila osamosvojitve Slovenije in velikost podjetij, ki so bila v državnem lastništvu. Omenjena razloga sta zmanjšala trg Sloveniji in Zasavju oziroma se podjetja zaradi velikosti niso mogla hitro in učinkovito prilagoditi spremembam.

Podobnih mnenj so bili intervjuvanci glede ovir v zasavskem gospodarstvu. Prva ovira, ki so jo omenili vsi intervjuvanci, je povezana s kadri, ki so premalo izobraženi oziroma jih enostavno primanjkuje. Podjetja morajo posledično izbrati manj primerne delavce in jih potem sama izobražujejo. Tudi miselnost prebivalcev Zasavja je ena izmed ovir pri gospodarskem razvoju regije. Velika večina ljudi po izgubljeni službi ne išče več dela, ker rajši prejema socialne transferje in zraven naredi še kaj "na črno". Kljub prizadevanjem lokalnih oblasti po večji podjetnosti prebivalcev z namenom zmanjšanja brezposelnosti to po našem mnenju ni rešitev za gospodarski razcvet Zasavja in zmanjšanje brezposelnosti. Podjetnik se po našem mnenju rodi in ga ne moreš umetno narediti preko raznih podjetniških inkubatorjev in pospeševalnikov podjetništva. Po našem mnenju je potrebno najti drugačne rešitve. Potrebno bi bilo promovirati zasavsko gospodarstvo in priložnosti, ki jih ponuja, predstaviti tujim investitorjem ter investitorjem iz drugih slovenskih regij. Znanje ljudi,

pridobljeno iz dejavnosti, ki so bile gonilna sila Zasavja, vsekakor obstaja in ustrezna stimulacija bi investitorjem omogočila dovolj delovne sile.

Preden pa se vse to lahko zgodi, je potrebno rešiti problem zapuščenih poslovnih prostorov, ki so neprimerni za nadaljnjo rabo in tudi investicija v njih je nesmiselna. Drugi problem, ki onemogoča pridobitev tujih investitorjev, je državno lastništvo zemljišč. Precej tovrstnih zemljišč je zaradi rudarjenja za gradnjo neprimernih. Nekatera zemljišča pa še nimajo komunalne napeljave, saj ni nobenega zagotovila, da bo občina na koncu zemljišče od države tudi dobila.

Visoko stopnjo brezposelnosti v Zasavju, konkretno v mestih Trbovlje, Hrastnik in Radeče, poskuša omejiti država z različnimi razpisi, med njimi je za to najbolj primeren javni razpis RTH, ki podjetjem financira investicijo v osnovna sredstva pod pogojem, da podjetje zaposli enega delavca. Večina intervjuvanih podjetij se prijavlja na raznorazne razpise, kljub temu, da je raven birokracije (predvsem pri državnih razpisih) visoka. Nekatera podjetja pri pripravi dokumentacije najamejo zunanje izvajalce, nekatera pa to delajo sama. Nobeno intervjuvano podjetje pa do sedaj še ni sodelovalo z razvojno agencijo z namenom priprave ustrezne dokumentacije pri prijavi na razpise. Osnovni namen razvojne agencije je razvoj regije in pomoč podjetjem, zato bo morala razvojna agencij začeti bolje opravljati svoje delo in podjetjem nuditi neko dodano vrednost, ki je do sedaj še ni dala. Seveda je vsako podjetje samo odvisno od tega, kako si kreira svoje poslovne priložnosti, vseeno pa bi pomoč pri prijavi na razpise morala biti med osnovnimi dejavnostmi razvojne agencije.

Tabela 9: Povzetek glavnih poudarkov intervjujev

Področje	Glavni poudarki
Razlogi za gospodarsko zaostajanje	<ul style="list-style-type: none"> • tranzicija • izguba jugoslovanskih trgov • premog ni več glavni energent • prevelika pasivnost vodilnih odločevalcev pri reorganizaciji Zasavja • velikost podjetij • prevelika usmerjenost odločevalcev samo v državna podjetja
Glavne ovire pri poslovanju	<ul style="list-style-type: none"> • pomanjkanje kadrov (strokovnega in manj kvalificiranega) • slaba cestna infrastruktura • geografska lega (premalo ravnine za gradnjo večjih tovarn) • miselnost ljudi
Vpliv vstopa Slovenije v EU na zasavska podjetja	<ul style="list-style-type: none"> • mala podjetja postanejo srednje velika • hitrejši dobavni roki • na gospodarstvo zaostajanje ni imelo vpliva (spremembe so se začele že dosti prej)
Dostopnost poslovnih prostorov in zemljišč	<ul style="list-style-type: none"> • podjetja se ne zanimajo za prazne poslovne prostore • nepremičnine so zapuščene in neuporabne • država je lastnik nepremičnin in zemljišč rudnikov • nezmožnost prodaje zemljišč zaradi hipotek in državnih lastništev • Občina Trbovlje nima v lastni nobenih zemljišč
Dostopnost finančnih virov za investicije in razvoj	<ul style="list-style-type: none"> • razpis RTH • veliko birokracije pri prijavi na razpise • podjetja se sama prijavljajo na razpise ali pa imajo zunanjega izvajalca • nobeno podjetje ne sodeluje z razvojno agencijo pri prijavi na razpise • podjetja se prijavljajo na razpise za nepovratna sredstva, subvencionirano obrestno mero in imajo posojila z moratorijem
Zgodovinsko pogojeni razlogi za razvojni zaostanek	<ul style="list-style-type: none"> • slabo vodenje managerjev podjetij • managerji imeli kratkoročni časovni horizont in gledali samo na lastno eksistenco • presežna sredstva so šla v videz mest namesto v zmanjševanje brezposelnosti
Kadri in izobraževanje	<ul style="list-style-type: none"> • podjetja ne sodelujejo z šolami v tej smeri, da bi prilagajali šolske programe potrebam podjetji • Radeče papir nova ima željo ustanoviti lastno šolo • kadri, pridobljeni neposredno iz šol, imajo premalo znanja in spretnosti • podjetja sama dodatno izobražujejo svoje kadre • izobraževanje terja čas, ki bi ga lahko podjetje investiralo drugam • Dewesoft je ustanovili podjetniški pospeševalnik Katapult

se nadaljuje

Tabela 9: Povzetek glavnih poudarkov intervjujev. (nad.)

Področje	Glavni poudarki
Sodelovanje podjetij z ostalimi deležniki (občina, razvojna agencija)	<ul style="list-style-type: none"> • podjetja imajo slabo mnenje o prejšnji razvojni agenciji • prejšnja razvojna agencija je imela zasebno lastništvo (storitve so bile plačljive) • nova agencija je pod državnim lastništvom in deluje šele 1 leto, zato konkretnih mnenj o njenem delovanju še ni • občine podjetjem ne zavirajo poslovanja • podjetja imajo pozitivno mnenje o občinah • 10 do 15 let nazaj so imela podjetja slabo mnenje o občinah (prevelika pozornost na velikih državnih podjetjih)
Vizija prihodnjega razvoja	<ul style="list-style-type: none"> • več kakovostnih delavcev • več sodelovanja med občinami • starši in šole naj usmerjajo otroke v poklice, ki jih podjetja potrebujejo • gradnja obrtno-industrijskih con

6 DISKUSIJA IN PREDLOGI

V nadaljevanju vam bomo predstavili SWOT analizo in z njo povezane predloge za izboljšavo regionalnega razvoja regije.

6.1 SWOT analiza Zasavja

Spodnja tabela prikazuje SWOT analizo, ki nam bo omogočila celostno analizo Zasavja. Percepcije o Zasavju so namreč v povprečju zelo negativne, zato bomo s pomočjo SWOT analize poskušali vsaj delno ovreči ta stereotip in prikazati Zasavje v boljši luči, s čimer obstaja možnost za gospodarski razvoj in boljše pogoje za življenje.

Tabela 10: SWOT analiza Zasavja

PREDNOSTI:	SLABOSTI:
<ul style="list-style-type: none"> • geografski položaj (center Slovenije) • železniška trasa • bližina avtoceste • dostopna cena stanovanj • naravni viri • izkušeni kadri (steklarstvo, energetika, elektroindustrija, kemična industrija, IT industrija) • dovolj različnih srednjih šol • razvita športna infrastruktura • podpore okolja za razvoj podjetništva 	<ul style="list-style-type: none"> • izseljevanje prebivalstva • visoka stopnja brezposelnosti • onesnaženost okolja • slabi poslovni rezultati podjetij • primanjkovanje kadrov • slabo plačana delovna mesta • staranje prebivalstva • slaba turistična infrastruktura • nezmožnost gradnje na nekaterih področjih, zaradi rudarjenja in državnih lastništev • neizkoriščenost kulturne in naravne dediščine • hribovito območje, ki onemogoča gradnjo tovarn • mišljenje ljudi

se nadaljuje

Tabela 10: SWOT analiza Zasavja.(nad.)

PRILOŽNOSTI:	NEVARNOSTI:
<ul style="list-style-type: none"> • prestrukturiranje regije • boljše izkoriščanje sredstev iz EU • kulturni in športni turizem • investicije v obnovljive vire • izkoristiti prazne poslovne prostore (oddajanje v najem itd.) • dogovarjanje z državo glede pridobitve njihovih zemljišč • zunanji investitorji 	<ul style="list-style-type: none"> • slabše zdravje, zaradi onesnaženosti • beg talentiranih kadrov • slabša prepoznavnost in negativne predstave o njej • pomanjkanje tujih investicij • prenehanje z dejavnostmi, zaradi katerih je Zasavje nastalo

Vir: RRP, 2015, str. 43; lastno mnenje.

Prednosti v Zasavju je po našem mnenju in mnenju regionalne agencije kar nekaj. Zasavje in osrednjeslovenska regija sta po oddaljenosti dokaj skupaj. Povprečen čas vožnje z avtomobilom, vlakom, tovornjakom do Ljubljane je ena ura in če upoštevamo, da poteka mimo Zasavja tudi železniška proga, so prednosti pri transportu v primeru sodelovanja z ostalimi podjetji zelo ugodne. Steklarna Hrastnik ima železniško progo speljano do svoje tovarne, kar ji samo olajša delo in zmanjšuje stroške.

Med prednosti lahko prištevamo tudi bližino avtoceste, čeprav je glede na osrednjeslovensko, savinjsko in podravsko regijo to manjša prednost. Razlog je namreč v tem, da je cesta do avtoceste speljana preko vasi in mest, kar po našem mnenju otežuje transport in ga dela manj atraktivnega.

Velika prednost so cene stanovanj. Seveda to lahko pojasnimo s tem, da je gospodarska aktivnost glede na prejšnja leta usahnila in se to kaže pri cenah stanovanj. Glede na negativni selitveni prirast iz tabele 2 je to povsem logično in pričakovano. Kot je razvidno iz slike 5, pa to predstavlja prednost za podjetnike, ki se ukvarjajo z nepremičninskim poslom. Zaradi visokih cen stanovanj v osrednjeslovenski regiji se namreč veliko ljudi iz te regije odloča o nakupu stanovanj v Zasavju. To dokazujejo tudi podatki iz tabele 1. Opaziti je celo naraščajoči trend selitev iz osrednjeslovenske regije v Zasavje in tudi številke so večje glede na ostale regije. Naselji, ki sta znana po tem, sta Kisovec in Izlake, ki ležita blizu avtoceste, ki ljudem omogoča hitrejšo pot do službe. Niso pa samo cene stanovanj atraktivnejše, tudi cene zemljišč so dosti bolj ugodne in posledično primernejše za gradnjo hiš (glej sliko 19).

Naslednja prednost so kadri v zasavskih podjetjih. Zaradi dejavnosti, s katerimi se podjetja v tej regiji ukvarjajo, so namreč kadri z izkušnjami, znanjem in spretnostmi izrednega pomena. Primer je Steklarna Hrastnik, ki pri kompleksnejših zadevah, kot so popravila strojev, reprogramiranje strojev (izdelava novega izdelka) in vgradnja novih strojev,

uporablja svoje delavce, ki so si z dolgotrajnim delom v podjetju pridobili dovolj znanja in izkušenj, da so enakovredni inženirjem. Prav zaradi tega vrhnji managerji v Steklarni Hrastnik za oddelčne managerje postavljajo svoje zaposlene in ne zunanjih, ki so praviloma neizkušeni v steklarskem poslu. Seveda pa to ne velja za vodenje celotne tovarne, kjer so potrebna popolnoma druga znanja in spretnosti od prej naštetih.

Z začetkom industrije so potrebe po specifičnih kadrih narasle. Odziv na to so bile gradnje srednjih strokovnih šol. Nastale so Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje, Srednja tehniška in poklicna šola Trbovlje ter Srednja šola Zagorje, ki vključuje več ravni izobraževanja (nižje in srednje poklicno, srednje strokovno in višje strokovno).

Naslednja prednost je športna infrastruktura. Zasavja ima dovolj športnih dvoran, nogometnih zelenic in ostalih športnih objektov, ki bi lahko regijo spravili na višjo raven. V preteklosti so namreč poskusili z ustanovitvijo košarkarskega kluba, ki bi združil igralce iz vseh treh občin. Glede na uspeh tisto leto je bila ta poteza odlična za šport v Zasavju, vendar pa so konflikti interesov glavnih predstavnikov sponzorjev zrušili temelje in zgodba je propadla po enem letu. Klubi pa so bili po propadlem projektu še na slabšem kot pred združitvijo.

Slabosti. Zasavje ima tudi svoje slabosti. Glavni problem je izseljevanje prebivalstva, in to predvsem mladih iskalcev zaposlitve. Kot smo že prej omenili, poskušajo deležniki v razvoju Zasavja (občine, razvojna agencija) zmanjšati ta negativen selitveni prirast z različnimi spodbudami, saj se zavedajo, da bo regija na dolgi rok z "begom možganov" kadrovske podhranjena.

Stopnja brezposelnosti je med višjimi v Sloveniji. To lahko pripišemo velikemu številu zaprtih tovarn, predvsem večjih. Avtorja Baldwin in Wyploz (2015) navajata zanimiv podatek. Ko ljudje izgubijo službo, v povprečju ne iščejo več službe. To za Zasavje vsekakor velja in tudi navedbe intervjuvancev to potrjujejo. Dober primer je postopno zapiranje premogovnikov v zasavski regiji. Ko so rudarji izgubili službe, jih je veliko lahko šlo v pokoj, nekateri pa niso imeli tega privilegija. Ti so zaradi specifičnega znanja in spretnosti manj zaželeni pri delodajalcih. Torej se prednosti, ki so jih imeli kot zaposleni, lahko hitro sprevržejo v slabosti, ko ti delavci izgubijo službo. Ko je Slovenija vstopila v EU, je to pomenilo možnost prostega prehoda ljudi (iskalcev zaposlitve) v druge države. Mobilnost dela v EU je glede na raziskave in to, kar navajata avtorja Baldwin in Wyploz (2015), slaba. Migranti se pri iskanju novih zaposlitvenih možnosti soočajo s številnimi ekonomskimi problemi, kar povzroči delo v tujini precej nezaželeno (Baldwin & Wyploz, 2015):

- stroški selitve z možnostjo prodaje in ponovnega nakupa stanovanja,
- neuspešno iskanje službe v novi regiji oziroma državi,
- spremembe kariere, šol ostalih članov družine in kako še soočiti s temi spremembami,
- večji stroški zdravstvenih zavarovanj,

- višji davki.

Avtorja pa navajata tudi neekonomske probleme:

- kulturne razlike v drugih državah (jezik, religija, tradicije, rasizem),
- zveze z prijatelji se lahko poslabšajo,
- nacionalizem.

Naslednja slabost Zasavja se kaže v nezmožnosti gradnje novih tovarn zaradi hribovitega območja in rudarjenja. Poleg tega pa je veliko zemljišč v lasti rudnikov, ti pa v lasti države.

Priložnosti. Prva priložnost za razvoj je razvoj turizma na podlagi tradicije rudarstva. Tako kot Idrija bi lahko tudi Zasavje imelo vodene ogledne podzemnih rogov; tako bi lahko ljudje dobili občutek, kakšno so bile delovne razmere rudarjev v tistem času. Naslednja atrakcija Zasavja je trboveljski dimnik, ki s 360 metri velja za najvišji dimnik v Evropi. Na pobudo stečajnega upravitelja Termoelektrarne Trbovlje Luke Podjeda bi ga lahko izkoristili za adrenalinsko plezanje (Štrancar Rajevec, 2016).

Eden od pglavitnih ciljev EU vse od začetka evropske integracije je zmanjšanje razlike med gospodarskimi centri in periferijo (Baldwin in Wyploz, 2015, 259). V zadnjem proračunskem planu, t.i. *Multiannual Financial Framework* za obdobje 2014-2020, si je EU zadala cilj, da gre tretjina proračuna za kohezijsko politiko (Baldwin & Wyploz, 2015, str. 259), ter da se delež industrije dvigne iz 15 % na 20 % (RRP, 2015). Industrijska tradicija v Zasavju, obstoječa infrastruktura, lokacija in kadri predstavljajo priložnosti, da bi lahko Zasavje zopet zaživelo in ustvarjalo delovna mesta in uspešna podjetja. Ob primerni evropski, nacionalni in lokalni politiki je to vsekakor izvedljivo.

Prestrukturiranje regije bi moralo sloneti predvsem na spodbujanju mikro, malih in srednjih podjetji: spodbujanje podjetništva, finančne spodbude, promocija in usposabljanje za hitrejše vključevanje na globalni trg (RRP, 2015). Zaprtje rudnikov je za seboj pustilo tudi mnogo poslovnih prostorov, ki predstavljajo ugodno rešitev za novo nastala podjetja in obstoječa podjetja.

Pri investicijah v obnovljive vire mislimo predvsem gradnjo hidroelektrarn zaradi ugodne geografske lokacije ter direktiv EU politik (20-20-20): povečati energijsko učinkovitost za 20%, zmanjšati emisije toplogrednih plinov za 20 % in uporabiti 20 % obnovljivih virov do leta 2020. Za čas gradnje verige hidroelektrarn pa bi večji meri sodelovala lokalna gradbena, inženirska in ostala podjetja, kar bi poživilo zasavsko gospodarstvo.

Nevarnosti. Največjo nevarnost v Zasavju predstavlja onesnažen zrak. Z zaprtjem termoelektrarne Trbovlje in podjetja Lafarge se je stanje vseeno malce izboljšalo. Poleg omenjenega pa slabe gospodarske razmere v Zasavju prebivalce silijo v iskanje dela drugje

po Sloveniji. Glavna pri tem je osrednjeslovenska regija, ki ima visok delež delovnih migrantov iz Zasavja (SURS, 2016, str. 13).

7 SKLEP

V tem poglavju predstavljamo sklepne ugotovitve magistrske naloge, katere cilj je natančna analiza zasavskega gospodarstva in kakšne pomoči je deležen s strani razvojnih odločevalcev.

V prvem delu naloge, kjer smo analizirali primerjalno razvitost Zasavja z ostalimi slovenskimi regijami, smo ugotovili, da Zasavje zaostaja pri večini gospodarskih kazalnikov oziroma je med slabšimi v Sloveniji. Na pogled je očitno in to so potrdili tudi podatki, da rudarstvo in z njim povezane dejavnosti niso glavni generatorji BDP Zasavja. Od leta 2005 do 2015 so v vzponu predvsem predelovalna dejavnost, poslovanje z nepremičninami ter strokovne in tehnične dejavnosti. Projekti, ki promovirajo podjetništvo v regiji, delujejo dobro in presegajo plane, vendar je to premalo, da bi problem brezposelnosti v večji meri zmanjšali. Zasavje bi po našem mnenju potrebovalo tujo investicijo, ki bi omogočila delovna mesta mnogim prebivalcem in regijo obenem gospodarsko usmerjala v pravo smer.

V drugem delu naloge, kjer smo podrobno analizirali zasavsko gospodarstvo, smo ugotovili, kako majhen delež predstavlja Zasavje v slovenskem BDP, hkrati pa ta delež že nekaj let pada. Prebivalci Zasavja se zaradi nezmožnosti zaposlitve v regiji odločajo za iskanje služb v drugih regijah (osrednjeslovenski, savinjski in podravski). Tudi pri podrobnejši analizi so dejavnosti prihodnosti v Zasavju na področju znanstvene, tehnične in strokovne smeri. Znanja in izkušenj ima Zasavje dovolj in to dokazujejo tudi podjetja, ki delujejo v tej regiji. Poleg tega je priložnost Zasavja pri poslovanju z nepremičninami, saj so cene stanovanj dokaj nizke in atraktivne za ljudi iz drugih regij.

V tretjem delu naloge smo s pomočjo intervjujev kvalitativno analizirali gospodarsko stanje v Zasavju in ugotovili razloge za gospodarsko zaostajanje. Glede na literaturo in znanje, pridobljeno na fakulteti, naj bi vstop države v EU pozitivno vplival na gospodarstvo države in posledično tudi regij. Vstop Slovenije v EU ni imel pretiranega vpliva na podjetja in na gospodarstvo. Razlog je v tem, da so se večje razvojne spremembe začele dogajati že pred vstopom Slovenije v EU. Kar smo uspeli ugotoviti iz analize, je to, da so edino prednost pri tem imela manjša podjetja, ki so zaradi večjega trga in prostega vstopa v druge države članice EU hitro postala srednje velika in so lahko zaposlovala več ljudi. Pred začetki analize nismo nikoli pomislili, da bi bil največji razlog za gospodarsko zaostajanje (glede na navedbe intervjuvancev) osamosvojitve Slovenije. Podjetja so ostala brez glavnega trga, hkrati pa so bila pretoga, da bi se lahko učinkovito prilagodila spremembam na trgu. Poleg tega so tudi managerske prakse bile preveč usmerjene v lastno eksistenco kot v dobro ljudi in tudi razvojni deležniki so gledali samo večja podjetja; niso se ukvarjali z manjšimi podjetji in pripravljali programov za zaposlitev presežnih delavcev. Tudi sodelovanje med podjetji in

razvojnimi deležniki pripomore k boljšemu gospodarskemu razvoju. Ko smo o tem povprašali podjetja, smo ugotovili, da do sedaj nikoli niso sodelovali z razvojno agencijo, ker jim enostavno ni ponudila pomoči oziroma z njo niso nikoli imeli nobene dodane vrednosti. Poleg vsega tega pa je bila edina v Sloveniji, ki je za svoje storitve izstavila račun.

Drugi razlog za počasen gospodarski razvoj regije in posledično podjetij je pomanjkanje ustreznih kadrov. Vsa podjetja v analizi so kot glavno oviro pri poslovanju omenila kadre, bodisi zaradi tega, ker jih primanjkuje, bodisi zaradi neustrezne izobrazbe. Pred začetkom intervjujev so se nam zdeli prazni prostori velikih propadlih tovarn idealna možnost za podjetnike, ki bi ob poštenu ceni prišli do poslovnih prostorov. Temu ni ravno tako, saj so zaradi dejavnosti, s katerimi so se podjetja ukvarjala, poslovni prostori v precej slabem stanju in neuporabni. Vsi so bili enakega mnenja, da je potrebno neuporabne nepremičnine podreti in tam narediti nekaj novega. Pojavi se nova ovira - to so državna lastništva nepremičnin in hipoteke, ki onemogočajo prodajo nepremičnin po ugodni ceni. To je tudi glavni razlog, zakaj se občine (konkretno Trbovlje) ne trudijo pri komunalnemu urejanju zemljišč oziroma gradnji novih poslovnih prostorov. Tudi mišljenje ljudi je ena izmed glavnih ovir, zakaj se gospodarstvo Zasavja ne pobere. Mišljenje je po našem mnenju precej splošna beseda, zato bi bila v prihodnosti smiselna analiza prebivalcev Zasavja (predvsem brezposelnih), ki bi nam omogočila identifikacijo konkretnih težav, s katerimi se spopadajo ljudje oziroma ugodnosti, zaradi katerih si ne iščejo služne. Kar smo uspeli ugotoviti iz intervjujev, k ne iskanju zaposlitve pripomorejo socialni transferji, ki so primerljivi z minimalno plačo.

Večina podjetij zgrabi priložnost in se prijavi na različne javne razpise, ki jim omogočajo nepovratna sredstva, subvencionirane obrestne mere. Zaradi pogojev, ki jih ti razpisi ponujajo (zaposlitev delavcev), pa je to dobro za razvoj. Edina pomanjkljivost pri tem je, da so državne pomoči prišle prepozno (predvsem javni razpis RTH), ko je bila brezposelnost že previsoka.

Če se osredotočimo samo na podjetja, s katerimi smo opravili intervju, menimo, da poslujejo dobro, saj večina posluje s tujino oziroma opravljajo dejavnosti, ki so nujne za normalno življenje ljudi (Steklarna Hrastnik in pa Radeče papir nova, ki izdeluje papir za tiskanje denarja kot najboljša primera). Kot smo že omenili v nalogi, so se Zasavje in njegovi razvojni odločevalci preveč usmerjali samo na eno dejavnost – rudarstvo – in z njim povezano energetiko. Spremembe, ki jih je povzročila osamosvojitve Slovenije in okoljske direktive EU, pa so gospodarstvo Zasavja precej zamajale. Reorganizacija Zasavja, ki še vedno traja, je bila neizbežna.

Morebitnim oblikovalcem zasavskih politik naj ta naloga služi kot nek pripomoček pri njihovem strateškem odločanju. Ta naj bo usmerjen predvsem v dobrobit regije in odpravo vseh največjih pomanjkljivosti značilnih za Zasavje, z namenom ponovne gospodarske razvitosti.

LITERATURA IN VIRI

1. Audretsch, D. B. (1998). Agglomeration and the location of innovative activity. *Oxford Review of Economic Policy*, 14(2), 18-29.
2. Backman, J. & Gainsbrugh, M. R. (1949). Productivity and Living Standards. *Industrial and Labour Relations Review*, 2(2), 163-194.
3. Baldwin, R. & Wyplosz, C. (2015). *The Economics of European Integration* (5th ed.). Berkshire: McGraw-Hill Education.
4. Davidsson, P. & Delmar, F. (1997). *High-growth firms: characteristics, job contribution and method observations*. Mannheim: RENT XI Conference.
5. Eurostat (2017). *BDP na regionalni ravni*. Najdeno 1. marca 2017 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/GDP_at_regional_level/sl
6. Evropska komisija. (2017, 1. marec). *The European Single Market*. Najdeno 1. marca 2017 na spletnem naslovu https://ec.europa.eu/growth/single-market_en
7. Fagerber, J. (1996). Technology and Competitiveness. *Oxford Review of Economic Policy*, 12(3), 39-51.
8. Forstek d.o.o. (2015, 17. julij). *Forstek d.o.o. prejel certifikat Bonitetne odličnosti Bisnode*. Najdeno 25. Julija 2017 na spletnem naslovu <http://www.forstek.si/novice/forstek-d-o-o-prejel-certifikat-bonitetne-odlicnosti-bisnode/>
9. Geodetska uprava Republike Slovenije. (2017). *Evidenca trga nepremičnin*. Najdeno 16. februarja 2017 na spletnem naslovu <http://prostor3.gov.si/ETN-JV/>
10. Gonzalez-Pernia, J. L. & Pena-Legazkue, I. (2015). *Export-oriented entrepreneurship and regional economic growth*. University of Deusto: Basque Institute of Competitiveness.
11. Love, J. H. & Ropar, S. (2015). SME innovation, exporting and growth: the impact of entrepreneurial choice. *International Small Business Journal*, 33(1), 28-48.
12. Mateev, M. & Anastasov, Y. (2010, april). *Determinants of small and medium sized fast growing enterprises in Central and Eastern Europe: A panel data analysis*. B.k.: Institute of Public Finance and the Friedrich Ebert Stiftung.
13. Meyer, Robert. (2014). *Miami and the Costs of Climate Change*. Najdeno 3. avgusta na spletnem naslovu <https://riskcenter.wharton.upenn.edu/miami-and-the-costs-of-climate-change/>
14. Mrak, M. & Wostner, P. (2005). Absorpcijska sposobnost Republike Slovenije za črpanje sredstev E. *IB Revija*, 39(3), 4–21.
15. Organisation for Economic Cooperation and Development. (1990). *The Technology and Economic Policy Report*. Paris: OECD.
16. Organisation for Economic Cooperation and Development. (2011, September). *Environmental Taxation: A Guide for Policy Makers*. Najdeno 16 avgusta 2017 na spletnem naslovu <https://www.oecd.org/env/tools-evaluation/48164926.pdf>.
17. Podjetno Zasavje. (b.l.). *Podjetja*. Najdeno 9. avgusta 2017 na spletnem naslovu <http://www.podjetno-zasavje.si/si/podjetja/>

18. Redek, T. & Oblak, A. (2016). *Characteristics of small and medium companies in Slovenia, export, innovation and growth*. Ljubljana: Častnik Finance d.o.o.
19. Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije. (2015, 15. december). *Dogovor za razvoj Ljubljanske urbane regije 2016-2019*. Najdeno 30. julija 2017 na spletnem naslovu
http://www.ruralur.si/sites/default/files/ruralur/DOGOVOR%20ZA%20RAZVOJ%20LUR%20_osnutek_15_12_2015.pdf
20. Regionalni center za razvoj. (2007). *Regionalni Razvojni Program Zasavja 2007-2013*. Zagorje ob Savi: Regionalni center za razvoj.
21. Regionalni center za razvoj. (2015, 6. oktober). *Regionalni razvojni program zasavske regije za obdobje 2014-2020*. Zagorje ob Savi: Regionalni center za razvoj.
22. Robbins, D. K., Pantuosco, L. J., Parker, D. F. & Fuller, B. K. (2000). An empirical assessment of the contribution of small business employment to US state economic performance. *Small Business Economics*, 15(4), 293–302.
23. Rozina, R. (2014). *Zasavje: že stoletja industrijsko središče: podoba zasavskega gospodarstva*. Zagorje: Regionalni Center za Razvoj.
24. Rozina, R. (2007). *Regionalni razvojni program Zasavja 2007-2013: povzetek*. Zagorje: Regionalni center za razvoj.
25. Shane, S. & Venkataraman, S. (2000). The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. *Academy of Management Journal*, 25(1), 217-226.
26. Simm, C. (b. l.). *Positive & Negative Effects of Tourism*. Najdeno 3. avgusta na spletnem naslovu <http://traveltips.usatoday.com/positive-negative-effects-tourism-63336.html>.
27. Slovenska tiskovna agencija. (2017, 26. januar). *Nizozemci 99,43-odstotni lastniki izlaškega Etija*. Najdeno 3. marca na spletnem naslovu <https://krog.sta.si/2349644/nizozemci-99-43-odstotni-lastniki-izlaskega-etija>
28. Smallbone, D. & Wyr, P. (2000). 'Growth and development in the small firm', in S. Carter and D. Jones-Evans (eds). *Enterprise and Small Business*. Pearson Education, Harlow.
29. Statistični urad Republike Slovenije. (2015). *Regije v številkah: Statistični portret slovenskih regij 2015*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
30. Statistični urad Republike Slovenije. (2015a). *Delovne migracije v Sloveniji, 2015*. Najdeno 28. avgusta 2017 na spletnem naslovu
<http://www.stat.si/StatWeb/sl/News/Index/5846>
31. Statistični urad Republike Slovenije. (2016). *Regije v številkah: Statistični portret slovenskih regij*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
32. Statistični urad Republike Slovenije. (2017a). *Bruto domači proizvod, statistične regije, 2005*. Najdeno 9. februarja 2017 na spletnem naslovu
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
33. Statistični urad Republike Slovenije. (2017aa). *Bruto dodana vrednost na področju strokovne, znanstvene, tehnične in drugih poslovnih dejavnosti v Zasavju, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu

- http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309254S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
34. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ab). *Podjetja po statističnih regijah, 2008-2015*. Najdeno 21. junija 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1418806S&ti=Podjetja+po+kohezijskih+in+statisti%20regijah%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/01_14188_podjetja/&lang=2
35. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ac). *Število hitrorastočih podjetji v Zasavju, 2008-2015*. Najdeno 23. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1430911S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/03_14309_hitro_rastoca_podjetja/&lang=2
36. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ad). *Bruto investicije v osnovna sredstva zasavskih podjetji, 1999-2011*. Najdeno 23. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1409055S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/04_14090_investicije/&lang=2
37. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ae). *Bruto investicije v osnovna sredstva zasavskih podjetji, 2012-2015*. Najdeno 23. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1409004S&ti=Bruto+investicije+v+nova+osnovna+sredstva+po+skupinah+osnovnih+sredstev+in+statisti%20regijah%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/04_14090_investicije/&lang=2
38. Statistični urad Republike Slovenije. (2017af). *Bruto domači izdatki za raziskave in razvoj v Zasavju, 2007-2015*. Najdeno 23. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=2364212S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/23_raziskovanje_razvoj/03_raz_razvoj_dej/01_23642_izdatki-fin/&lang=2
39. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ag). *Kazalniki vlaganja v razvoj v Zasavju glede na vire financiranja, 2003-2014*. Najdeno 27. januarja 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=3269004S&ti=&path=../Database/Okolje/32_trajnostni_razvoj/10_ravnovesje_skromnost/10_32690_raziskave_razvoj/&lang=2
40. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ah). *Število delovno aktivnega prebivalstva v Zasavju, 2005-2016*. Najdeno 6. aprila 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0775350S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/90_arhivski_podatki/03_akt_preb_let_arhiv/&lang=2
41. Statistični urad Republike Slovenije. (2017ai). *Registrirane brezposelne osebe po starostnih skupinah v Zasavju, 2010-2016*. Najdeno 22. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700990S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/90_arhivski_podatki/02_akt_preb_mes_arhiv/&lang=2
42. Statistični urad Republike Slovenije. (2017aj). *Zaposlene in samozaposlene osebe (brez kmetov) po statističnih regijah, 2010-2016*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700931S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/90_arhivski_podatki/03_akt_preb_mes_arhiv/&lang=2

- m_soc/07_trg_dela/05_akt_preb_po_regis_virih/01_07009_aktivno_preb_mesecno/&lang=2
43. Statistični urad Republike Slovenije. (2017b). *Bruto domači proizvod po statističnih regijah, 2015*. Najdeno 9. februarja 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
 44. Statistični urad Republike Slovenije. (2017c). *Bruto domači proizvod na prebivalca, statistične regije, 2005*. Najdeno 9. februarja 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
 45. Statistični urad Republike Slovenije. (2017d). *Bruto domači proizvod na prebivalca, statistične regije, 2015*. Najdeno 9. februarja 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
 46. Statistični urad Republike Slovenije. (2017e). *Bruto dodana vrednost v osnovnih cenah po dejavnostih, statistične regije, 2005 in 2015*. Najdeno 9. februarja 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309254S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2.
 47. Statistični urad Republike Slovenije. (2017f). *Število podjetji po statističnih regijah, 2015*. Najdeno 15. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1418806S&ti=Podjetja+po+kohezijskih+in+statisti%20nih+regijah%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Ekonomsko/14_poslovni_subjekti/01_14188_podjetja/&lang=2
 48. Statistični urad Republike Slovenije. (2017g). *Selitveno gibanje prebivalstva zasavske regije, 2000-2016*. Najdeno 15. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05I2004S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/25_selitveno_gibanje/10_05I20_selitveno_gibanje/&lang=2
 49. Statistični urad Republike Slovenije. (2017h). *Notranje selitve v Zasavsko regije, 2006-2016*. Najdeno 6. aprila 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05N2004S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/40_selitve/10_05N20_notranje/&lang=2
 50. Statistični urad Republike Slovenije. (2017i). *Selitveno gibanje prebivalstva po statističnih regijah, 2010-2015*. Najdeno 22. decembra 2016 na spletnem naslovu <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
 51. Statistični urad Republike Slovenije. (2017j). *Naravno gibanje prebivalstva po statističnih regijah, 2010-2015*. Najdeno 22. decembra 2016 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05I1004S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/25_selitveno_gibanje/05_05I10_naravno_gibanje/&lang=2
 52. Statistični urad Republike Slovenije. (2017k). *Stopnja registrirane brezposelnosti po spolu v Zasavju, 2010-2016*. Najdeno 22. marca 2017 na spletnem naslovu

- http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700950S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/90_arhivski_podatki/02_akt_preb_mes_arhiv/&lang=2
53. Statistični urad Republike Slovenije. (2017l). *Stopnja registrirane brezposelnosti po statističnih regijah v letu 2010*. Najdeno 22. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700950S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/90_arhivski_podatki/02_akt_preb_mes_arhiv/&lang=2
54. Statistični urad Republike Slovenije. (2017m). *Stopnja registrirane brezposelnosti po statističnih regijah v letu 2016*. Najdeno 22. marca 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700950S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/90_arhivski_podatki/02_akt_preb_mes_arhiv/&lang=2
55. Statistični urad Republike Slovenije. (2017n). *Delovno aktivno prebivalstvo v Zasavju, 2010-2016*. Najdeno 30. julija 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0764610S&ti=Delovno+aktivno+prebivalstvo+po+statisti%28nih+regijah+delovnega+mesta%2C+statusu+zaposlitve%2C+petletnih+starostnih+skupinah+in+spolu%2C+Slovenija%2C+letno&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/06_akt_preb_reg_viri_strukturni/01_07646_del_aktivni_starost/&lang=2
56. Statistični urad Republike Slovenije. (2017o). *Povprečne mesečne bruto plače po starostnih skupinah in spolu v Zasavju, 2010-2014*. Najdeno 5. avgusta 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0711321S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/10_place/03_07113_strukt_statistika/&lang=2
57. Statistični urad Republike Slovenije. (2017p). *Povprečne mesečne bruto plače po starostnih skupinah in spolu v Osrednjeslovenski regiji, 2010-2014*. Najdeno 5. avgusta 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0711321S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/10_place/03_07113_strukt_statistika/&lang=2
58. Statistični urad Republike Slovenije. (2017r). *Bruto domači izdatki za raziskave in razvoj po statističnih regijah, 2010-2015*. Najdeno 21. junija 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=2364212S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/23_raziskovanje_razvoj/03_raz_razvoj_dej/01_23642_izdatki-fin/&lang=2
59. Statistični urad Republike Slovenije. (2017s). *Bruto domači proizvod Zasavja, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
60. Statistični urad Republike Slovenije. (2017š). *Bruto domači proizvod na prebivalca v Zasavju, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
61. Statistični urad Republike Slovenije. (2017t). *Delež zasavskega BDP v celotnem slovenskem BDP, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu

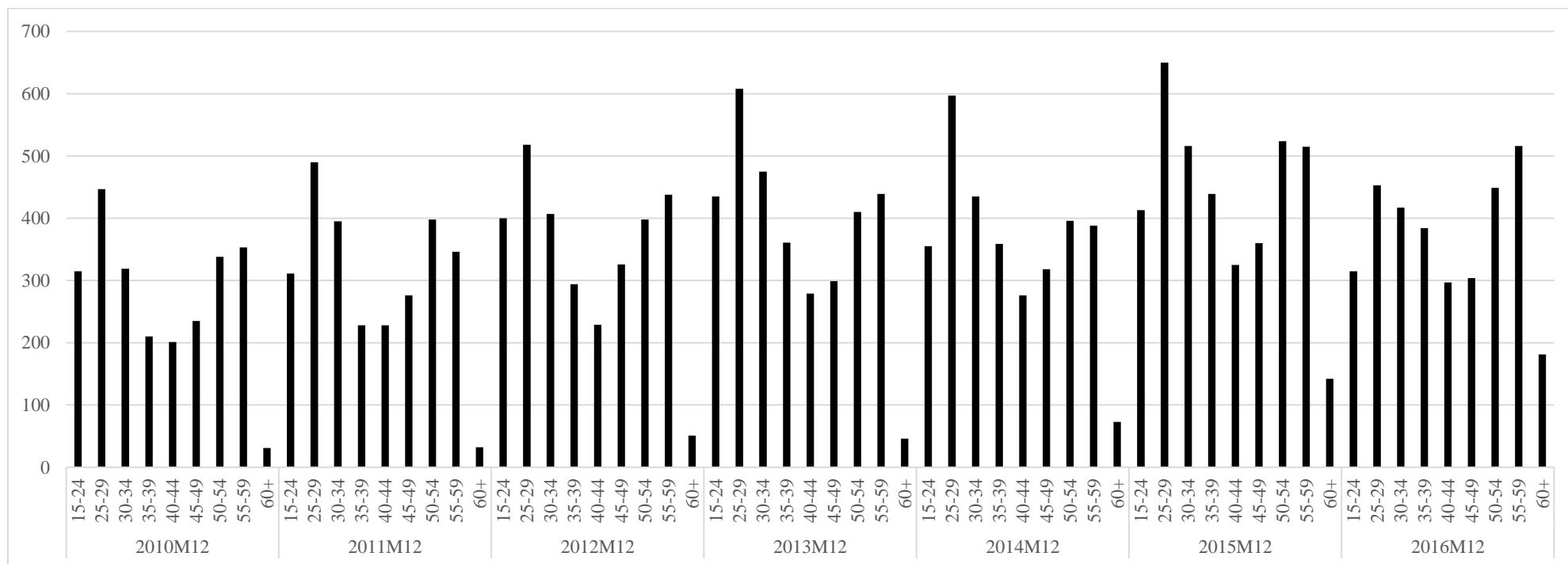
- http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309250S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
62. Statistični urad Republike Slovenije. (2017u). *Bruto dodana vrednost v predelovalni dejavnosti, rudarstvu in drugi industriji v Zasavju, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309254S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
63. Statistični urad Republike Slovenije. (2017v). *Bruto dodana vrednost v predelovalni dejavnosti v Zasavju, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309254S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
64. Statistični urad Republike Slovenije. (2017z). *Bruto dodana vrednost pri poslovanju z nepremičninami v Zasavju, 2000-2015*. Najdeno 11. aprila 2017 na spletnem naslovu
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0309254S&ti=&path=../Database/Ekonomsko/03_nacionalni_racuni/30_03092_regionalni_rac/&lang=2
65. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). *Slovenske statistične regije in občine v številkah*. Najdeno 21. februarja 2017 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/obcine>
66. Štrancar Rajevec, K. (2016, 16. maj). Adrenalinsko plezanje na trboveljski dimnik. Najdeno 24. februarja 2017 na spletnem naslovu <https://www.rtv slo.si/lokalne-novice/adrenalinsko-plezanje-na-trboveljski-dimnik/392823>
67. Telkom d.o.o. (b.l.). *O podjetju*. Najdeno 25. julija 2017 na spletnem naslovu <http://www.telkom.si/si/o-podjetju/>
68. Vossen, R. W. (1998). Relative strengths and weaknesses of small firms in innovation: *International Small Business Journal*, 16, 88-95.
69. Westhead, P., & Birley, S. (1995). Employment growth in new independent owner-managed Great Britain. *International Small Business Journal*, 13(3), 1–29.
70. Wikipedija. (2017). *Detroit*. Najdeno 4. avgusta 2017 na spletnem naslovu <https://en.wikipedia.org/wiki/Detroit>.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Registrirane brezposelne osebe v Zasavju po starostnih skupinah, 2010 - 2016..	1
Priloga 2: Zaposlene in samozaposlene osebe (brez kmetov) v statističnih regijah, 2010-2016	2
Priloga 3: Kazalniki po regijah (1. del)	3
Priloga 4: Kazalniki po regijah (2. del)	4
Priloga 5: Seznam okvirnih vprašanj pri intervjujih.....	5
Priloga 6: Seznam intervjuvancev, datum intervjuja in dolžina intervjuja.....	5

Priloga 1: Registrirane brezposelne osebe v Zasavju po starostnih skupinah, 2010 - 2016

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017ai.

Priloga 2: Zaposlene in samozaposlene osebe (brez kmetov) v statističnih regijah, 2010-2016

		2010M12	2011M12	2012M12	2013M12	2014M12	2015M12	2016M12
Pomurska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	31.640	31.748	31.010	30.132	29.691	29.834	30.641
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	2.785	2.747	2.660	2.714	2.735	2.738	2.755
Podravska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	10.4972	10.1833	97.924	97.690	99.540	101.051	103.342
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	9.091	9.075	8.810	9.030	9.053	9.253	9.345
Koroška	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	20.675	21.049	20.605	20.092	20.448	20.176	20.732
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	1.939	2.011	1.963	2.037	2.056	2.072	2.072
Savinjska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	89.213	88.059	85.080	84.799	85.193	85.348	88.162
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	7.090	7.134	7.044	7.391	7.573	7.511	7.792
Posavska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	19.221	18.698	18.003	17.765	17.996	19.143	19.877
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	1.914	1.929	1.849	1.941	1.954	2.123	2.185
Jugovzhodna Slovenija	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	45.983	44.810	43.716	43.422	44.113	45.333	47.230
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	3.460	3.506	3.477	3.666	3.789	3.846	3.943
Osrednjeslovenska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	250.318	252.588	246.942	245.467	250.705	251.588	260.472
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	17.392	17.766	17.837	18.892	19.930	20.395	21.394
Gorenjska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	61.813	60.884	58.852	58.814	59.518	60.435	62.257
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	5.915	6.140	6.049	6.447	6.780	7.070	7.333
Primorsko-notranjska	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	15.334	14.009	13.781	13.547	13.826	13.858	14.149
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	1.450	1.452	1.446	1.520	1.591	1.612	1.647
Goriška	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	39.798	39.110	37.155	36.762	37.247	37.362	38.864
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	4.052	4.039	3.963	4.200	4.355	4.477	4.639
Obalno-kraška	11 Zaposlene osebe - SKUPAJ	40.752	39.636	36.964	36.303	36.746	38.522	39.787
	120 Samozaposlene osebe brez kmetov	4.435	4.409	4.266	4.472	4.602	4.711	4.799

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2017aj.

Priloga 3: Kazalniki po regijah (1. del)

REGIJA	Stopnja brezposelnosti (v %)	Naravni prirast (na 1.000 preb.)	Selitveni prirast (na 1000 preb.)	Stopnja delovne aktivnosti (v %)	BDP na prebivalca (v EUR)	Povprečna starost	Število prebivalcev
Gorenjska	9,5	2,1	-2,3	59,9	15.833	42	203.894
Goriška	11,2	-0,6	-1	57,6	16.371	43,8	118.335
Jugovzhodna Slovenija	13,9	2	-2,3	59,2	17.379	41,7	142.237
Koroška	13	0,8	-4,1	55,7	14.485	42,9	71.390
Notranjsko-Kraška	11,9	-0,4	2,2	61	12.965	43	52.517
Obalno-Kraška	12,1	1,1	-1,6	57,1	17.645	43,7	112.728
Osrednjeslovenska	11,7	3,4	2,6	58,5	25.329	41,2	547.730
Podravska	14,4	-0,4	0,4	54	14.945	43,2	323.043
Pomurska	18,4	-3,1	-0,9	50,7	12.267	44	117.005
Savinjska	13,9	1	-1,8	58,1	16.455	42,3	259.935
Spodnjeposavska	14,7	-0,9	0,9	57,9	15.409	43,14	69.994
Zasavska	17,7	-2,1	-5,6	54,2	10.886	44,1	42.824
SLOVENIJA	13,1	1,1	-0,2	57,2	18.093	42,4	2.061.623

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, b.l.

Priloga 4: Kazalniki po regijah (2. del)

REGIJA	Število zaposlenih	Povp. neto plača (v EUR)	Prihodek podjetij (v 1.000 EUR)	Število samozaposlenih	Izvoz (v mio. EUR)	Uvoz (v mio. EUR)	Regionalni BDP (v mio. EUR)	Število podjetij
Gorenjska	59.472	1.000,93	6.700.736	8.824	1.973,01	1.529,51	3.228	18.391
Goriška	37.043	979,7	3.852.122	6.127	1.144,55	850	1.937	11.298
Jugovzhodna Slovenija	43.831	1.018,77	5.452.398	6.459	2.793,07	1.352,69	2.472	10.017
Koroška	20.301	943	2.021.142	3.422	857,89	508	1.034	5.450
Notranjsko-Kraška	13.746	906,93	1.431.246	2.393	467,64	298	681	4.256
Obalno-Kraška	39.818	988	4.970.941	5.276	1.020,30	1.268,27	1.989	12.941
Osrednjeslovenska	248.903	1.088,02	42.837.607	23.125	6.243,66	9.672,52	13.875	62.066
Podravska	99.539	939,01	10.293.276	14.515	2.498,32	2.036,81	4.828	25.312
Pomurska	30.368	911,81	2.859.624	6.015	665,73	696,10	1.435	7.870
Savinjska	85.458	940,51	9.376.784	13.104	2.364,70	1.804,82	4.278	20.902
Spodnjeposavska	18.165	948,6	3.031.201	3.895	499,57	356,68	1.079	5.293
Zasavska	9.397	931,88	744.714	1.508	203,53	119,51	466	2.637
SLOVENIJA	703.040	1.005,41	93.571.789	94.752	22.935,65	22.580,16	37.303	186.433

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, b.l.

Priloga 5: Seznam okvirnih vprašanj pri intervjujih

- Kaj je glavni razlog za gospodarsko zaostajanje Zasavja v primerjavi z ostalimi regijami?
- Katere so ovire, ki zasavskim podjetjem onemogočajo normalno in želeno poslovanje?
- Kako je vstop Slovenije v EU vplival na poslovanje podjetji?
- V kakšnem stanju se nahajajo prazni prostori zaprtih tovarn?
- Po kakšnih virih financiranja podjetja najpogosteje posegajo?
- Kakšna je raven znanja in spretnosti novo pridobljenih kadrov in na kakšne načine podjetja sodelujejo z šolami?
- Kako podporno okolje (razvojna agencija in občine) pomagajo, če sploh, podjetjem?
- Kako bi reorganizirali Zasavje, da bi se gospodarsko še bolj razvilo?

Priloga 6: Seznam intervjuvancev, datum intervjuja in dolžina intervjuja

- Radeče papir Nova d.o.o. (g. Leopold Povše), 14. 6. 2017, 25:58 min.
- Forstek d.o.o. (g. Boleslav Kmet), 20. 6. 2017, 27:10 min.
- Dewesoft d.o.o. (g. Andrej Orožen), 7. 6. 2017.
- Telkom d.o.o. (ga. Marjeta Lenart), 13. 6. 2017.
- M-Cros s.p. (g. Matjaž Turnšek), 11. 6. 2017.
- Regionalna razvojna agencija Zasavje (g. Dejan Pobiljšaj), 5. 7. 2017, 26:54.
- Občina Trbovlje (ga. Jasna Gabrič), 5. 7. 2017, 33:08 min.